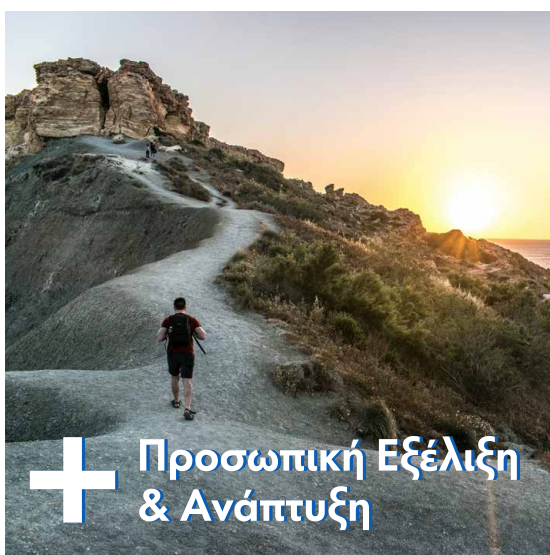

Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Προσωπική Εξέλιξη
& Ανάπτυξη

Μήνυμα Εκδότη

Άγγελος Παγκράτης

Ιδρυτής και Πρόεδρος της ΑΛΛΗΛΟΝ

Επισκέπτης καθηγητής στο Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Νίκαιας-Γαλλίας

Πρώην πρέσβης της ΕΕ στην Αργεντινή και στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου

[Angelos Pangratis | LinkedIn](#)

Στο τρέχον τεύχος περιλαμβάνονται δύο ένθετα.

Το πρώτο ένθετο ασχολείται με την «Προσωπική Ανάπτυξη και Εξέλιξη». Αυτό αποτελεί το δεύτερο μέρος του ενθέτου, με το πρώτο μέρος να έχει δημοσιευθεί στο προηγούμενο τεύχος. Το ένθετο αυτό έχει γίνει αποδεκτό με ενθουσιασμό από τους πιθανούς αρθρογράφους, μέντορες, μέλη και φίλους της ΑΛΛΗΛΟΝ. Βρίσκω αυτή την επιτυχία του ενθέτου αυτού, ένα ιδιαίτερα ενθαρρυντικό σημάδι. Δείχνει ότι υπάρχει κατανόηση του γεγονότος ότι χρειάζονται βαθύτερες αλλαγές και σε προσωπικό επίπεδο. Η γενική τεχνολογική πρόοδος και κυρίως η εκτίναξη του ρόλου της Τεχνητής Νοημοσύνης που έρχονται, έχουν ήδη ανοίξει νέες προοπτικές και νέες προκλήσεις για τον μέσο άνθρωπο. Δεν πρόκειται πια μόνο για δια βίου μάθηση, υπάρχει μια ανάγκη για βαθύτερη προσωπική βελτίωση. Αυτό περιλαμβάνει βεβαίως την ανάπτυξη της ικανότητάς για μάθηση και αποτελεσματικότερης εκμετάλλευσης των διαθέσιμων πληροφοριών αλλά και την προσαρμογή σε κοινωνικές και επαγγελματικές σχέσεις οι οποίες θα εξελίσσονται όλο και ταχύτερα. Θα απαιτείται προσωπικής βελτίωσης, για να μπορούμε να αξιοποιήσουμε την Τεχνητή Νοημοσύνη και άλλες τεχνολογικές προόδους για να επεκτείνουμε τις γνώσεις και τις δεξιότητές μας μέσα σε μια κοινωνία όπου όλες οι επαγγελματικές, κοινωνικές, και άλλες σχέσεις θα εξελίσσονται ραγδαία. Η δια βίου όχι μόνο μάθηση αλλά και προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη θα είναι τα απαραίτητα κλειδιά της επιτυχίας.

Το δεύτερο ένθετο αφορά την Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα, όπου, όπως λέει η προσκεκλημένη μας εκδότης, ο εθνικός στόχος πρέπει να είναι «η συνολική ανάδειξη των Ελληνικών Πανεπιστημίων ως κορυφαίο ακαδημαϊκό προορισμό παγκόσμιας εμβέλειας που προσφέρεται τόσο για την παρακολούθηση υψηλού επιπέδου προπτυχιακών, μεταπτυχιακών σπουδών, δια βίου μάθησης όσο και για την διεξαγωγή καινοτόμου έρευνας». Δεν μπορούμε να είμαστε ευχαριστημένοι με την διεθνή κατάταξη των πανεπιστημίων μας. Η Ελλάδα έχει δυνατότητες για πολύ καλύτερα. Θα συνεχίσουμε να προβάλλουμε σχετικά θέματα και θα αναπτύσσουμε την γενική συνεργασία της ΑΛΛΗΛΟΝ με ακόμη περισσότερα πανεπιστήμια.

Ανάμεσα στα πολύ ενδιαφέροντα άρθρα, ξεχωρίζω αυτό της Ελευθερίας Λεδάκη, που αφορά την προετοιμασία της επόμενης γενιάς επιστημόνων για εναλλακτικές καριέρες, συμπεριλαμβάνοντας και απόψεις φοιτητών. Επίσης το άρθρο του Κου Κωνσταντίνου Δροσάτου, για την κεντρική θεματολογία του, αφού τονίζει την ανάγκη διεπιστημονικής εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντολογική και την κλιματική κρίση και για το ότι έχει γίνει σε συνεργασία με μια ομάδα φοιτητών.

Ακόμη ένα καλαίσθητο τεύχος του περιοδικού μας, με εξαιρετικά ενδιαφέρον περιεχόμενο. Ευχαριστώ θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίησή του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

02

Άγγελος Παγκράτης
Μήνυμα εκδότη

04

Ευστράτιος Σουμπασάκης, Λένα Παπαδημητρίου
Ηλεκτροκίνηση στις σύγχρονες αστικές μεταφορές

06

Ένθετο: Προσωπική Ανάπτυξη & Εξέλιξη

08

Ελένη Αναγνώστου
Personal Branding: Ξεκλειδώνοντας τις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας

11

Ελένη Γιββαλάκη
Λαϊκός μύθος και κρίση μέσης ηλικίας

14

Αναστασία Μοίρα
Η Προσέγγιση CAVE για τη Διαμόρφωση Κουλτούρας Κοινωνικής Ευθύνης & Βιώσιμης Ανάπτυξης

17

Ελένη Παράσχη
Πώς μπορεί η νευροβιολογία να μας βοηθήσει να πλοηγηθούμε σε έναν κόσμο VUCA;

21

Μαρία Παρδάλη
«Δια Βίου Μάθηση»: Η βαθμιαία ανακάλυψη της Άγνοιας μας

26

Αικατερίνη Πουστουρλή
Ένθετο: Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα
Μήνυμα προσκεκλημένης εκδότριας

28

Eleftheria Ledaki
Does Higher Education in Greece prepare the next generation of scientists for alternative careers? Thoughts of a Greek ex scientist and UK based Business Development professional

32

Δημήτρης Κορπάκης
Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών στη ζώνη του ΟΟΣΑ

36

Κωνσταντίνος Δροσάτος, Έλενα Δεληγιάννη, Αγγελική Ματράλη, Λυδία Παπαγεωργίου-George, Γεώργιος Σιδερής, Στέφανος Σταυριανός
Τα ελληνικά πανεπιστήμια και η ανάγκη διεπιστημονικής εκπαίδευσης για την περιβαλλοντική και την κλιματική κρίση

42

Γεώργιος Κουκάκης
Το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Ρόδο

46

Αικατερίνη Πουστουρλή
Χαρτογραφώντας την Οδύσσεια της Σχεδιαστικής Σκέψης

54

Ανδρέας Φράγκος
Mentors' Corner

58

Χρήστος Μπεζιρτζόγλου
Αντί επιλόγου
Παιδεία: Η παγκόσμια γλώσσα του μέλλοντος

Impressum

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΑΛΛΗΛΟΝnet ΑΜΚΕ
Άγγελος Παγκράτης

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:

ALLILONnet
Εθνική Οδός Λευκίμης 6
49100 Κέρκυρα, Ελλάς

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:

Χρήστος Μπεζιρτζόγλου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

Θεόδωρος Ματακιάδης

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

Δημήτρης Ηλιόπουλος,
Κλεάνθης Γαβριηλίδης,
Όλγα Κοσμίδου

ΟΜΑΔΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

Αλέξανδρος Παγκράτης

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ & ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Όλγα Σιδηράτου

EMAIL ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

periodiko@allilonnet.gr

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ:

<https://allilonnet.com/>

LinkedIn:

<https://www.linkedin.com/company/allilon/>

Τα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων και όχι απαραίτητα του εκδότη και του περιοδικού.

ISSN: 2732-7701

Cover & Backcover : shared by creators on pexels (royalty free)

Ηλεκτροκίνηση στις σύγχρονες αστικές μεταφορές

Ένα σημαντικό μέσο για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις πόλεις

Ευστράτιος Σουμπασάκης

Άλληλον μέντορας Σταδιοδρομίας

Πρόεδρος της Διεθνούς Οργάνωσης Βιοπολιτικής

[Dr. Efstratios Soubassakis, C.E.M. | LinkedIn](#)

Λένα Παπαδημητρίου

Άλληλον μέλος

Βιολόγος, Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής

Η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι η μεγαλύτερη ίσως πρόκληση για την ανθρωπότητα από την αρχή της ύπαρξής μας στη Γη. Όμως διαπιστώνουμε ότι σε μεγάλο βαθμό οι ανθρώπινες κοινωνίες προσπαθούν να την αγνοήσουν ή ακόμα και να την αρνηθούν. Για παράδειγμα, δείτε πως το θέμα δεν αναδείχθηκε καθόλου στην προεκλογική περίοδο που διανύουμε στη χώρα μας.

Η [Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής](#) είναι ένας φορέας με πολυετή εμπειρία στην εκπαίδευση και ενημέρωση της κοινωνίας σε προβλήματα προστασίας του περιβάλλοντος. Σε συνεργασία με ακαδημαϊκούς φορείς, φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών, αγωνίζεται από το 1985 για να παράσχει γνώση και ενημέρωση για το πιο ζωτικό ζήτημα του αιώνα - τους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής.

Η ηλεκτροκίνηση, κυρίως στον τομέα των μεταφορών, είναι μια ρεαλιστική και αποτελεσματική απάντηση στο οικουμενικό αίτημα της μείωσης της παραγωγής αερίων του θερμοκηπίου, τα οποία ευθύνονται για την υπερθέρμανση του πλανήτη, την αύξηση των μέσων θερμο-

κρασιών και τα ακραία κλιματικά φαινόμενα όπως οι καύσωνες και οι πλημμύρες. Για τον λόγο αυτόν, θεωρούμε ότι πρέπει να γίνει εκτενής ενημέρωση της κοινωνίας με σκοπό να μπορέσει να στραφεί πιο ολοκληρωμένα και αποφασιστικά στην ηλεκτροκίνηση.

Από την ίδρυσή της, η Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής τονίζει ότι η φθορά του περιβάλλοντος και η κλιματική κρίση μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο διαμέσου της καινοτομίας. Τα πρότυπα του παρελθόντος αναπαράγουν καταστροφικές πρακτικές. Χρειάζεται να βαδίσουμε σ' έναν νέο δρόμο και να εξετάσουμε την τεχνολογική πρόοδο υπό το πρίσμα της αναχαίτισης της κλιματικής κρίσης.

Η «βιο-θεώρηση της τεχνολογίας», που είναι ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της Βιοπολιτικής, βασίζεται στην παραδοχή ότι με εφελτήριο την καινοτομία θα οδηγηθούμε σε τεχνολογικά επιτεύγματα που συνεισφέρουν στην προστασία του περιβάλλοντος και της ζωής στον πλανήτη μας. Η ηλεκτροκίνηση και η ανάπτυξη της «ηλεκτρικής κινητικότητας» αναδεικνύονται ως μια από τις σημαντικότερες διαστάσεις αυτής της καινοτομίας.

ας. Στο πλαίσιο αυτό, είναι κεφαλαιώδους σημασίας οι πολίτες να γνωρίσουν από κοντά τα διαφορετικά μέσα ηλεκτροκίνησης και να ενημερωθούν για τις δυνατότητες που δίνονται σήμερα, ώστε να ενισχυθεί η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο μοντέλο για το μέλλον των πόλεων, το οποίο είναι και πρωταρχικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας, η ηλεκτροκίνηση αποτελεί πλέον την επιτομή της αυτοκίνησης και διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο για τις οικονομίες πολλών κρατών προσφέροντας χιλιάδες θέσεις εργασίας σε όλο τον κόσμο. Το 2022, η συνολική αξία της αγοράς ηλεκτρικών αυτοκινήτων ξεπέρασε τα 23 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ κατά το 2023 ο αριθμός αυτός αναμένεται να φτάσει τα 37 δισεκατομμύρια.

Χάρη στην εξέλιξη της τεχνολογίας κατά την τελευταία δεκαετία, το κόστος αγοράς και συντήρησης ενός ηλεκτρικού αυτοκινήτου έχει μειωθεί σχεδόν κατά 80%. Καθώς όλο και περισσότεροι οδηγοί στρέφονται προς τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα, θα αυξάνεται η ανάγκη για σταθμούς φόρτισης και τα δίκτυα θα επεκτείνονται.

Τον Μάρτιο του 2023, η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην προσπάθειά της να μειώσει το αποτύπωμα άνθρακα στον τομέα των μεταφορών, κατέληξε σε μια προκαταρκτική συμφωνία για την ανάπτυξη περισσότερων σταθμών φόρτισης για αυτοκίνητα που λειτουργούν με ηλεκτρική ενέργεια. Το 2019 στη χώρα μας υπήρχαν

μόλις 58 σταθμοί φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων και τώρα είναι 2000. Επίσης, το πρόγραμμα «Κινούμαι Ηλεκτρικά» του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας παρέχει κίνητρα και επιδότηση για την αγορά ηλεκτρικών scooter και ποδηλάτων, τα οποία, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, θα είναι τα μισά από τα ποδήλατα που θα πωληθούν σε ολόκληρη την Ευρώπη έως το 2025.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι υπάρχει σημαντική ανταπόκριση των πολιτών αλλά και ζωηρό ενδιαφέρον για την ηλεκτροκίνηση, η οποία κερδίζει συνεχώς έδαφος έναντι των συμβατικών μεθόδων μετακίνησης. Με τη χρήση των σύγχρονων ηλεκτροκινητήρων, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, κυρίως στο αστικό περιβάλλον, θα μειωθούν σε μεγάλο βαθμό και το ενεργειακό αποτύπωμα της ηλεκτροκίνησης θα είναι πολύ λιγότερο από το αποτύπωμα που αφήνουν τα ορυκτά καύσιμα. Αν μάλιστα η ηλεκτρική ενέργεια προέρχεται στο μεγαλύτερο ποσοστό της από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας τότε το συνολικό αποτύπωμα ενός ηλεκτρικού αυτοκινήτου μπορεί μειωθεί ακόμα και κατά 82%. Συνεπώς, δεν θα ήταν υπερβολή να αναφέρουμε ότι η ηλεκτροκίνηση αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές αγορές αυτή τη στιγμή στον τομέα των μεταφορών, αλλά κι ένα από τα βασικότερα εργαλεία του κλάδου για βιώσιμη ανάπτυξη και κλιματική ουδετερότητα.

Προσωπική Ανάπτυξη & Εξέλιξη

* 2ο μέρος, το 1ο δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος

Personal Branding

Ξεκλειδώνοντας τις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας

Ελένη Αναγνώστου

Άλληλον μέντορας

Επικοινωνιολόγος - Εκπαιδευτικός, Υπ. Διδάκτωρ ΔΙΠΑΕ

[Eleni Anagnostou | LinkedIn](#)

Το σημαντικότερο ερώτημα για την δουλειά σου δεν είναι “πόσα παίρνω”.

Το πιο σημαντικό ερώτημα είναι “σε τι εξελίσσομαι”.

Jim Rohn, Αμερικανός συγγραφέας

Μελετώντας την τάση που επικρατεί στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον, μπορούμε να παρατηρήσουμε, ότι αρχίζει εδώ και καιρό και διαμορφώνεται ένα συγκεκριμένο δίπολο: δυσκολία στην εύρεση εργασίας από τη μια και δυσκολία στην στρατολόγηση προσωπικού και στελεχών από την άλλη. Εύλογα θα ρωτήσει κάποιος, το πώς είναι δυνατόν εν έτη 2023 να υπάρχει τόση δυσκολία στο human recruiting, την ώρα που έχει αναδυθεί ένα εντελώς καινούριο και σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον. Άλλο τόσο εύλογη είναι η εξής απορία: Πώς είναι δυνατόν σε μια αγορά όπου η ανεργία καλπάζει και η προσφερόμενη ζήτηση σε ανθρώπινο δυναμικό αυξάνεται διαρκώς, τα στελέχη ανθρώπινου δυναμικού να συναντούν εμπόδια στο να βρουν το προσωπικό που επιθυμούν;

Η απάντηση στο παραπάνω δίπολο, δεν είναι μεμονωμένη και απλή, αλλά μάλλον αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό ζήτημα, το οποίο στη βάση του όμως έχει να κάνει με την διαχείριση της επικοινωνί-

ας και το personal branding. Ο αναπροσανατολισμός της επαγγελματικής ανάπτυξης προς την βιωσιμότητα σχετίζεται με τα λεγόμενα soft skills, δηλαδή δεξιότητες που σχετίζονται με την προσωπικότητα, τον χαρακτήρα και τα προσωπικά γνωρίσματα του κάθε ατόμου.

Οι έρευνες δείχνουν, ότι μελλοντικά τα soft skills θα αποτελέσουν αντικείμενο της ενσωμάτωσής τους στη δια βίου μάθηση. Ο (Tulgan, 2015) αναφέρει ότι οι βασικές δεξιότητες που ανταποκρίνονται στα λεγόμενα soft skills είναι οι εξής:

- **Επικοινωνιακές δεξιότητες**
Είναι οι δεξιότητες, οι οποίες επιτρέπουν να κάνει κάποιος πράξη μια ιδέα με σαφήνεια, αποτελεσματικά και με απόλυτη αυτοπεποίθηση είτε σε προφορικό είτε σε γραπτό επίπεδο. Εδώ συμπεριλαμβάνονται και οι δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης και δημόσιας παρουσίασης και διαχείρισης κοινού.
- **Διανοητικές δεξιότητες και ικανότητες διαχείρισης λύσεων σε προβλήματα**
Οι δεξιότητες αυτές σχετίζονται με την ανάληψη πρωτο-

βουλιών, την σωστή εκτίμηση απειλών και κινδύνων και την διαχείριση κρίσεων

➤ **Πνεύμα ομαδικότητας και συνεργατικότητα**

Οι δεξιότητες αυτές έχουν να κάνουν με την ικανότητα της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ενσυναίσθησης.

➤ **Διαχείριση γνώσης**

Η διαχείριση γνώσης σχετίζεται με την ικανότητα του ατόμου να οικοδομεί δημιουργικά την γνώση που προκύπτει από μια συγκεκριμένη εργασία και να την μετατρέψει σε τεχνογνωσία και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

➤ **Δια βίου μάθηση**

Σε αυτή την περίπτωση το άτομο πρέπει να έχει την ικανότητα της προσαρμοστικότητας και της αντίληψης ότι πρέπει συνεχώς να μαθαίνει καινούρια πράγματα προκειμένου να προσαρμόζεται στις αλλαγές που είναι αναπόφευκτες.

➤ **Ικανότητες Ηγεσίας**

Οι ικανότητες ηγεσίας σχετίζονται κυρίως με την διαχείριση του προσωπικού και των ανθρώπινων πόρων κυρίως για άτομα τα οποία προσβλέπουν σε διευθυντικές θέσεις.

➤ **Υψηλό αίσθημα επαγγελματισμού και ηθικών αξιών**

Η ηθική και η επαγγελματική ευσυνειδησία αποτελούν σημαντικά γνωρίσματα της προσωπικότητας κάποιου που τον κάνουν να ξεχωρίζει σαν επαγγελματία και να διαπρέπει.

Η σημερινή εργασιακή πραγματικότητα δεν πρέπει να αποτελεί αιτία πανικού και απογοήτευσης. Απεναντίας, είναι η κατάλληλη στιγμή να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες και νέες εργασιακές συνθήκες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ψηφιακοί νομάδες

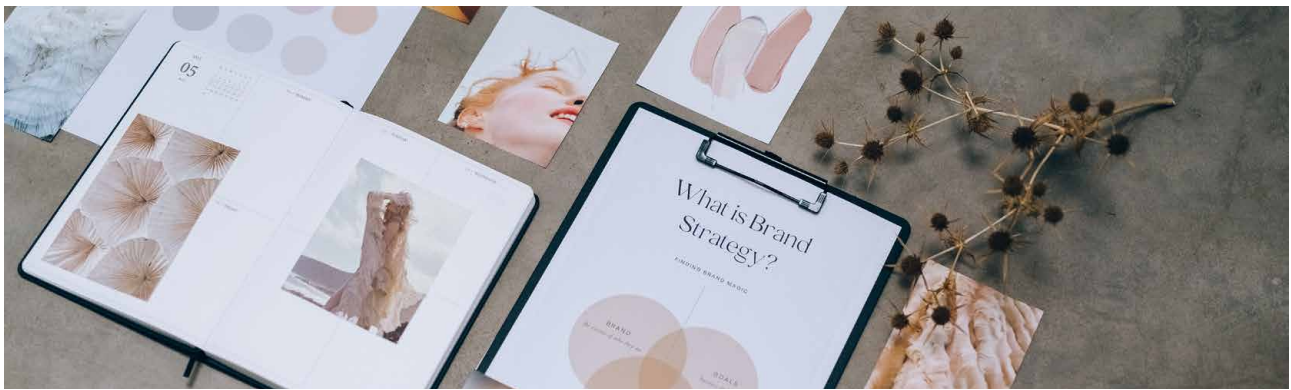
(digital nomads), οι οποίοι είναι μεμονωμένοι επαγγελματίες που εκμεταλλεύονται το πλεονέκτημα της εξ αποστάσεως εργασίας και της χρήσης του διαδικτύου, εργαζόμενοι σε καθεστώς τηλεργασίας (Mancinelli, 2020). Το φαινόμενο αυτό αναδύει μια καινούρια φιλοσοφία βασισμένη σε ένα σύγχρονο τρόπο ζωής και χτίζεται με βάση την προσωπική ανεξαρτησία, την διαχείριση των ατομικών soft skills και τις θεωρίες της εξατομίκευσης (Reichenberger, 2018).

Το personal branding μπορεί να οριστεί ως η πρακτική που χρησιμοποιεί κάποιος για να προωθήσει τον εαυτό του και αποτελείται από ένα συνδυασμό εμπειριών, εικόνas, επίδρασης και εντύπωσης που προκαλεί στο εξωτερικό κοινό. (American Marketing Association, 2007). Οι στατιστικές δείχνουν ότι οι άνθρωποι «αγοράζουν» προσωπικότητες και ιδέες πολύ νωρίτερα από ότι αγοράζουν προϊόντα ή υπηρεσίες. Η πρόκληση για τους περισσότερους επαγγελματίες είναι η έλλειψη της πειθαρχίας που χρειάζεται ώστε να ορίσουν το προσωπικό τους επαγγελματικό αποτύπωμα. Το αποτέλεσμα είναι ότι τις περισσότερες φορές δεν μπορεί να επιλέξει το άτομο την επαγγελματική εικόνα που θέλει να έχει προς τα έξω και μάλιστα αρκετές φορές οι άλλοι καταλήγουν να καθορίζουν την εικόνα του (O'Brien, 2007).

Το personal branding έχει να κάνει με την αυτογνωσία και την αυτοβελτίωση. Τρία είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εφαρμογής του:

α) η κάλυψη του ανταγωνισμού,
β) η αναγνωρισιμότητα στον επαγγελματικό στίβο
και γ) η προσωπική επίτευξη των στόχων (Rangarajan et al., 2017).

Για να μπορέσει ένας σύγχρονος εκπαιδευτικός να «στήσει» το δικό του personal branding, θα πρέπει να ακολουθήσει ουσιαστικά ένα πλάνο συγκεκριμένων ενεργειών, οι οποίες θα του προσδώσουν προστιθεμένη αξία, συναισθηματικά οφέλη, λειτουργικά πλεονεκτήματα και την δυνατότητα της αυτοέκφρασης στον βαθμό που ο ίδιος επιθυμεί (Joničić-Vuković, 2018).

Βασικά εργαλεία στο personal branding είναι τα εξής:

- Σωστή χρήση των **μέσων κοινωνικής δικτύωσης** και κυρίως του [LinkedIn](https://www.linkedin.com), τα οποία πρέπει να ενημερώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και να χρησιμοποιούνται συχνά προκειμένου να επιτυγχάνεται η διάδραση.
- Ο επαγγελματικός στόχος κάθε φορά πρέπει να τίθεται με **σαφήνεια**.
- Όλες οι ενέργειες πρέπει να χαρακτηρίζονται από **αυθεντικότητα**.

Επιπλέον κατά τον σχεδιασμό των βημάτων του το άτομο πρέπει να είναι σε θέση να απαντάει στα ακόλουθα ερωτήματα:

- ✓ **Γιατί κάνω αυτή τη δουλειά;**
- ✓ **Σε ποιους απευθύνομαι;**
- ✓ **Γνωρίζω τις ιδιαιτερότητες του κοινού μου;**
- ✓ **Τι θέλω οι άλλοι να σκέφτονται για μένα ως επαγγελματία με τρεις απλές λέξεις;**
- ✓ **Πώς θα αξιολογήσω την επιτυχία μου;**

Από τη βιβλιογραφία προκύπτει πλέον ξεκάθαρα η σημασία της δια βίου μάθησης, στον τομέα της προσωπικής επαγγελματικής ανάπτυξης. Είναι σημαντικό λοιπόν να αποκτήσει το άτομο την ικανότητα να μπορεί να μαθαίνει καινούρια πράγματα, νέες τεχνικές ώστε να μπορεί να διατηρεί την ανταγωνιστικότητά του και ταυτόχρονα να βρίσκεται πάντα μέσα στην «επαγγελματική αρένα». Ζητούμενο δεν είναι πλέον μόνο η ικανότητα της συνεχούς μάθησης, αλλά και η γρήγορη υιοθέτηση νέων δεδομένων. Η

προσαρμοστικότητα είναι βασικό ζητούμενο για τους HR Managers στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον, μια δεξιότητα που την αναζητούν συνεχώς και την εκτιμούν φυσικά αντίστοιχα και σε επίπεδο οικονομικών παροχών.

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι η εξέλιξη είναι δύναμη και είναι η μόνη ασπίδα στα διαρκώς μεταλλασσόμενα εργασιακά περιβάλλοντα που επιδέχονται τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές.

Βιβλιογραφία

- Mancinelli, F. (2020). Digital nomads: freedom, responsibility and the neoliberal order. *Information Technology & Tourism*, 22(3), 417-437.
- Reichenberger, I. (2018). Digital nomads—a quest for holistic freedom in work and leisure. *Annals of Leisure Research*, 21(3), 364-380.
- American Marketing Association, (2022). Personal Brand. Ανακτήθηκε 29 Ιουλίου, 2022, από <https://www.ama.org/topics/personal-brand/>.
- Jovičić-Vuković, A. (2018). The importance and phases of the place branding process. *Skola Biznisa*, 2, 133-148. <https://doi.org/10.5937/skolbiz2-19932>
- O'Brien, T. (2007). *The Power of Personal Branding: Creating Celebrity Status with Your Target Audience*. Pennsylvania: Personal Branding Group
- Rangarajan, D., Gelb, B. D., & Vandaveer, A. (2017b). Strategic personal branding—And how it pays off. *Business Horizons*, 60(5), 657-666. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2017.05.009>
- Tulgan, B. (2015). *Bridging the Soft Skills Gap: How to Teach the Missing Basics to Today's Young Talent*. United States: Jossey-Bass

Λαϊκός μύθος και κρίση μέσης ηλικίας

Ελένη Γιρβαλάκη

Σύμβουλος ψυχικής υγείας, αφηγήτρια
[Eleni Girvalaki | LinkedIn](#)

Μες στα μισά του δρόμου της ζωής μας σε μαύρο δάσος βρέθηκα χαμένος απ' την ορθή οδό λοξοδρομώντας. «Κόλαση», Δάντης Αλιγκιέρι

Κάθε λαϊκός μύθος αρχίζει με μία κρίση. Και τελειώνει με την ωριμότητα, την μύηση ή την αυτονομία του ήρωα ή της ηρωίδας. Ενώ λοιπόν η κρίση παρουσιάζεται ως εξωτερικό γεγονός, δηλαδή κάτι δυσάρεστο που συμβαίνει στο κεντρικό πρόσωπο, ουσιαστικά συμβολίζει κάθε ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ κρίση, είτε αυτή είναι υπαρξιακή, ηθική ή ηλικιακή.

Στον λαϊκό μύθο «Τα ασημένια χέρια» ή «Η άχειρος κόρη» η ιστορία αρχίζει με έναν μυλωνά και τη μυλόπετρά του, που όμως δεν την χρησιμοποιεί, δεν παράγει δηλαδή έργο. Η κρίση αυτή μοιάζει να είναι υλική, δηλαδή ένα εξωτερικό γεγονός. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη σύναψη μιας κακής συμφωνίας ανάμεσα στον μυλωνά και έναν γέρο (τον διάβολο), ο οποίος του υπόσχεται μια άνετη ζωή.

Η [Alida Gersie](#) διεθνώς γνωστή για την εργασίας της στον χώρο της θεραπευτικής αφήγησης αναφέρει : «Με μια πιο προσεκτική ματιά, η μυλόπετρα θα λέγαμε πως είναι η ψυχή, που διασπάει σε μικρότερα κομμάτια τις ιδέες και τις έννοιες σαν καλός μύλος, ώστε να χρησιμοποιηθούν ως τροφή. Παίρνει το ακατέργαστο υλικό υπο μορφή ιδεών, συναισθημάτων, σκέψεων και το διασπά έτσι ώστε να γίνει κατάλληλη τροφή».

Οταν όμως δεν γίνεται η ανάλογη εσωτερική διεργασία -με τον ανάλογο χρόνο που απαιτείται- ο άνθρωπος υποφέρει. Τότε είτε ξεκινούμε ένα ταξίδι αναζήτησης ταυτότητας και αυτογνωσίας όπως οι ήρωες των παραμυθιών, είτε οδηγούμαστε σε λανθασμένες επιλογές (η αρχική κρίση του ήρωα).

Η κρίση της μέσης ηλικίας επηρεάζει όλους τους ανθρώπους, και των δύο φύλων και μπορεί να συμβεί απο τα 40 έως τα 60 έτη. Είναι ένα απαραίτητο στάδιο στην ζωή μας που πρέπει να αποδεχτού-

με, γιατί εμπεριέχει τεράστιο δυναμικό για αλλαγή και εξέλιξη. Μάλιστα για τον [Καρλ Γιούνγκ](#) αποτελεί την κινητήριο δύναμη για την αυτοπραγμάτωση.

Είναι όμως και αρκετά επώδυνη γιατί εκτός από την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό των επιλογών μας, του τρόπου ζωής, καριέρας και προσωπικής ζωής έχουν προστεθεί και διάφορες υποχρεώσεις ή αναταράξεις: Ασθενείς γονείς, ή η απώλειά τους, φροντίδα παιδιών και εφήβων, διαζύγιο, προβλήματα υγείας, μείωση ζωτικότητας. Έτσι δεν είναι πάντα ξεκάθαρο ποιες είναι οι προτεραιότητες μας και γιατί.

Δεν αποτελεί ψυχική ασθένεια ή κάποιο σύνδρομο, όμως πολλοί βιώνουν αυτή την περίοδο στην ζωή τους με συναισθηματα λύπης, οργής, μοναξιάς, απογοήτευσης και ενίοτε απελπισίας. Συνήθως η κρίση της μέσης ηλικίας συνοδεύεται από έντονο άγχος ή και μακροχρόνια θλίψη. Οι μεσήλικες έχουν

διπλάσιες πιθανότητες να εμφανίσουν κατάθλιψη συγκριτικά με τους άνω των 60 ετών και τους κάτω των 25 ετών. Επίσης, ο κίνδυνος αυτοκτονίας βρέθηκε να κορυφώνεται γύρω στα 50.

Υπάρχουν όμως και ευχάριστα νέα. Μετά την κρίση η ευτυχία επανέρχεται καθώς μεγαλώνουμε, ενώ ορισμένοι αναφέρουν ότι στην ηλικία των 70 ετών είναι τόσο χαρούμενοι όσο ήταν στα 20. Πρόκειται λοιπόν για μία προσωρινή καμπή, όπου καλούμαστε να αναπτυχθούμε, να αναγεννηθούμε.

Η πιο διαδεδομένη ιστορία κρίσης της μέσης ηλικίας μας παραδόθηκε από τον [Όμηρο](#), περιγράφοντας πολύ γλαφυρά τα ταξίδια του πολύπαθου [Οδυσσέα](#), ενός μεσήλικα που περνάει αμέτρητες δοκιμασίες και βάσανα προτού ωριμάσει και κατανοήσει τον κόσμο καλύτερα.

Ο γνωστός ψυχοθεραπευτής Andrew Jamieson αναφέρει ότι στα 50 του βίωσε αυτό το στάδιο περνώντας μέρες και νύχτες

στο κρεβάτι γεμάτος με συναισθήματα απόγνωσης και αυτολύπησης, που τον οδήγησαν όμως σε μία αλλαγή καριέρας και στο να εκπαιδευτεί τελικά ο ίδιος ως ψυχοθεραπευτής.

Ποιό είναι όμως το κομβικό σημείο αυτής της καμπής; Ο Jamieson αναφέρει την «συνειδητοποίηση ότι είμαστε πιο κοντά στον θάνατο απ'ότι νομίζαμε έως τώρα». Η πραγματικότητα αυτή, μα και η αποδοχή του θανάτου ως βέβαιο γεγονός στην ζωή αποτυπώνεται σε έναν λαϊκό μύθο που αφηγούμαι σε θεραπευτικές συνεδρίες. Η προέλευσή του είναι από τη Νορβηγία.

«Κάποτε, σε ένα παραθαλάσσιο χωριό ζούσε ο Γιάννης με τη μητέρα του. Δεν είχαν άλλο άνθρωπο στον κόσμο, παρα μόνο ο ένας τον άλλο. Κάποια μέρα η μητέρα αρρώστησε βαριά και το παιδί έβλεπε ότι τα πράγματα δεν ήταν καλά. Δεν ήθελε με τίποτε να την χάσει. Πήγε έναν περίπατο στην παραλία να ξεχαστεί και εκεί βλέπει τον θάνατο να έρχεται για την μητέρα του.

Σαν είδε ο Γιάννης τον θάνατο να έρχεται, τον χτύπησε πολλές φορές με ένα ρόπαλο μέχρι που ο θάνατος μίκρυνε τόσο πολύ που χώρεσε σε ένα καρυδότσουφλο. Μετά σκέπασε το καρυδότσουφλο με το άλλο μισό, το έδεσε σφιχτά μ'ένα σπάγγο και το πέταξε με όλη του τη δύναμη στην θάλασσα για να χαθεί.

Ωστόσο η μητέρα του ένιωσε πολύ καλύτερα. Και σαν ήρθε η ώρα του φαγητού, του ζήτησε να μαγειρέψει μία κοτόσουπα.

Ο Γιάννης πήρε μια κότα στα χέρια του από το κοτέτσι και πήγε να τη σφάξει. Όμως δεν τα κατάφερε. Γιατί κάθε φορά που της έκοβε το κεφάλι, αυτό -τσουν-έμπαινε στην θέση του! Ήταν αδύνατο να σφάξει την κότα, δεν πέθαινε με κανένα τρόπο.

Ούτε όμως μπόρεσε να βγάλει μερικά λαχανικά απ' τον κήπο, γιατί σαν τράβαγε το καρότο από την γη αυτό ξαναέμπαινε στο χώμα. Το ίδιο συνέβη με τις ντομάτες, τα κρεμμύδια και τις πατάτες. Ήταν αδύνατον να βγουν από τη γη. Στην

αγορά δεν υπήρχε τίποτε φαγώσιμο. Το κρεοπωλείο δεν είχε καθόλου κρέας και τα μανάβικα ήταν όλα άδεια. Μα και οι υπόλοιποι χωριανοί είχαν το ίδιο πρόβλημα.

Σαν ρώτησε η μητέρα τον γιο της τι συμβαίνει, εκείνος της εξήγησε τι είχε κάνει και εκείνη του είπε «Δεν υπάρχει ζωή χωρίς το θάνατο, παιδί μου. Πρέπει να τον φέρεις πίσω».

Τότε ο Γιάννης γύρισε στην θάλασσα και εκεί που έσκαγε το κύμα στον γιαλό βλέπει το καρυδότσουφλο να βγαίνει απαλά στην στεριά. Το πήρε στα χέρια του, ξετύλιξε το σπάγγο και άφησε το θάνατο ελεύθερο.

Και αυτή ήταν η ιστορία, όπου ο θάνατος χώρεσε σε ένα καρυδότσουφλο».

Κάθε φορά που αποχωριζόμαστε ένα αγαπημένο πρόσωπο ή κάτι που επιθυμούσαμε και δεν το έχουμε, βιώνουμε μία απώλεια, έναν μικρό θάνατο. Αυτή η κατάσταση μαζί με τα συναισθήματα που τη συνοδεύουν μπορεί να επιφέρει μια προσεκτική ανασκόπηση της ζωής. Παράλληλα με τη θλίψη και την αγωνία, γεννιέται και μία ευκαιρία: η αλλαγή του τρόπου θέασης. Το νόημα της ζωής δεν έχει χαθεί, το φτιάχνουμε εμείς οι ίδιοι.

Επομένως, αυτή η υπαρξιακή κρίση μπορεί να γίνει το έναυσμα για μια πιο δημιουργική ζωή, επαναπροσδιορίζοντας τις επιλογές μας και εστιάζοντας σε αυτά που την κάνουν πιο αυθεντική.

Κι αυτό γιατί κάθε κρίσιμη καμπή μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για περισυλλογή και ενδοσκόπηση. Μέσα στην δυστυχία ή την δυσφορία βρίσκονται κρυμμένες οι θεραπευτικές δυνάμεις που θα μας οδηγήσουν σε μία πιο ικανοποιητική ζωή. Τα ανάλογα καθρεπτίσματα και οι καλές σχέσεις με τα σημαντικά πρόσωπα γύρω μας είναι απαραίτητα εργαλεία για να ξεπεραστεί αυτό το στάδιο πιο ομαλά. Ένα είναι σίγουρο: η μεταμόρφωση προκύπτει μέσα από επώδυνες καταστάσεις.

Η Προσέγγιση CAVE για τη Διαμόρφωση Κουλτούρας Κοινωνικής Ευθύνης & Βιώσιμης Ανάπτυξης

Αναστασία Μοίρα
Άλληλον μέλος
Founder of the CAVE Approach©
[Moira Anastasia | LinkedIn](#)

Πλήρη για ένα Βιώσιμο Μέλλον

Διανύουμε μια εποχή μεγάλων αλλαγών σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο που καθιστούν δυσοίωνες τις προβλέψεις για την πορεία της ανθρώπινης ανάπτυξης και τη βιωσιμότητα ακόμη του ανθρώπινου πολιτισμού. Ως εκ τούτου, εξακολουθεί να είναι επιτακτική η ανάγκη να αποτελέσει η Βιώσιμη Ανάπτυξη κοινό στόχο όλων παρά το γεγονός ότι τα τελευταία είκοσι χρόνια τουλάχιστον καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια σε αυτήν την κατεύθυνση. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει ενταχθεί στην στρατηγική των επιχειρήσεων και οργανισμών, οι οποίοι μέσα από συγκεκριμένες δράσεις επιδιώκουν να υπηρετήσουν τους αντίστοιχους Βιώσιμους Στόχους ([SDG's](#)) σε κάθε έναν από τους πυλώνες περιβάλλον, οικονομία και κοινωνία. Δυστυχώς, οι μεμονωμένες ενέργειες ανά τον κόσμο, αν και έχουν ένα επιμέρους θετικό αποτέλεσμα, δεν είναι κατάλληλες ή επαρκείς για να επιφέρουν θετικό συνολικό αποτέλεσμα ώστε να αντιστρέψουν την αρνητική πορεία της ανάπτυξης που είναι και το ζητούμενο. Βάσει των ετήσιων επιστημονικών εκθέσεων των Ηνωμένων Εθνών και των διαγγελμάτων του Γ.Γ. Antonio Guterres, η πορεία της ανάπτυξης εξακολουθεί να είναι μη βιώσιμη και απαιτείται «αλλαγή πλεύσης». Καθώς η ανάπτυξη είναι ένα συλ-

λογικό αποτέλεσμα μιας συμμετοχικής (inclusive) διαδικασίας, εν γένει επέρχεται «αβίαστα» ως αποτέλεσμα της φυσικής δράσης όλων και η πορεία της δεν καθορίζεται από μεμονωμένες στοχευμένες ενέργειες αλλά από το σύνολο της δράσης των επιχειρήσεων/ οργανισμών κι εν τέλει της δράσης των ατόμων. Επομένως, μια «αλλαγή πλεύσης» πρακτικά σημαίνει ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα στο σύνολό της, η ανάπτυξη των επιχειρήσεων/ οργανισμών και η προσωπική ανάπτυξη των ατόμων, θα πρέπει να μπει σε τροχιά Βιώσιμης Ανάπτυξης, κάτι το οποίο προϋποθέτει την **καλλιέργεια μιας ευρείας κουλτούρας Βιώσιμης Ανάπτυξης και Ατομικής Κοινωνικής Ευθύνης**. Οι σχετικές προκλήσεις δεν αφορούν τόσο στην μετάβαση από ένα διακηρυγμένο αξιακό σύστημα (θεωρητική κουλτούρα) σε ένα άλλο, εφόσον τα διακηρυγμένα αξιακά συστήματα ατόμων και επιχειρήσεων στην πλειοψηφία τους ήδη αντανακλούν μια τέτοια κουλτούρα. Αφορούν κυρίως στις δυσκολίες που έχουν τα άτομα να εφαρμόζουν στην πράξη τις διακηρυγμένες αξίες και αρχές τους ώστε η θεωρητική τους κουλτούρα να πραγματώνεται. Αυτή η αδυναμία εφαρμογής στην πράξη έχει σημαντική αρνητική επίπτωση τόσο στην ατομική ευδαιμονία όσο και στα επιχειρηματικά αποτελέσματα όπως θα εξηγηθεί στη συνέχεια, όμως εξακολουθεί

να υφίσταται εν πολλοίς διότι έχει παραμεληθεί η ηθική διάσταση στη διαχείριση της απόδοσης. Τόσο η δυνατότητα εφαρμογής των γνώσεων και των δεξιοτήτων μας όσο και η δυνατότητα εφαρμογής των αξιών και αρχών μας καθορίζεται από τη δυνατότητα μας να ελέγξουμε τις θεμελιώδεις παραμέτρους των επιλογών μας που τελικά διαμορφώνουν την πραγματική απόδοση και την πραγματική κουλτούρα σε κάθε πλαίσιο.

Η Οικονομική Απόδοση μιας Κουλτούρας Βιώσιμης Ανάπτυξης

Έως και την δεκαετία του 80' ο αποκλειστικός στρατηγικός σκοπός των εταιριών ήταν η κερδοφορία. Αυτή κατηύθυνε όλες τις αποφάσεις για την λειτουργία των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των συστημάτων διαχείρισης της απόδοσης και τα [KPI's](#). Δικαίως παραμένει μέχρι σήμερα κυρίαρχη στην στρατηγική ατζέντα εφόσον είναι πάντα ζωτικής σημασίας για τις επιχειρήσεις. Όμως, όπως δήλωσε πριν από 20 περίπου χρόνια ο John Bryan, Jr., Πρόεδρος και CEO της Sara Lee, η κερδοφορία δεν είναι ο λόγος ύπαρξης των επιχειρήσεων. Αν και είναι ο τρόπος με τον οποίον οι εταιρίες ανταμείβονται για την προσφορά ενός χρήσιμου προϊόντος/υπηρεσίας, δεν νοείται ως το βασικό κίνητρο και σκοπός τους. Σήμερα, **η Βιώσιμη Ανάπτυξη και η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) αναδεικνύονται ως εξίσου κυρίαρχοι στρατηγικοί σκοποί με την κερδοφορία.**

Στις δεκαετίες του 60' και του 70' η ΕΚΕ δεν υπήρχε στην στρατηγική των επιχειρήσεων και περιοριζόταν σε φιλανθρωπικές δράσεις στις οποίες οι επιχειρήσεις προέβαιναν υπό το βάρος των προσδοκιών και «την πίεση της κοινωνίας». Εκείνη την περίοδο δεν συνδέονταν καν με τα οικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων, αλλά στην πορεία οι έρευνες ανέδειξαν τον θετικό αντίκτυπο της κοινωνικής υπευθυνότητας στην κερδοφορία. Πλέον, το οικονομικό όφελος από την ΕΚΕ κυρίως αποδίδεται στη μείωση του κόστους και των κινδύνων, στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που προσδίδει στις επιχειρήσεις, στη βελτίωση της εταιρικής εικόνας και της νομιμότητας, και τα λοιπά win-win αποτελέσματα για τον οργανισμό που προέρχονται από τις εκάστοτε στοχευμέ-

νες δράσεις¹. Επίσης, ανεξάρτητες έρευνες καταδεικνύουν τη θετική σχέση μεταξύ CSP (Corporate Social Performance) και CFP (Corporate Financial Performance) και ότι η επένδυση στην καλλιέργεια ηθικής κουλτούρας είναι “good business”².

Ενδεικτικά αναφέρω ορισμένα από τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών. Σε μακροχρόνια έρευνα που διεξήχθη από τους οργανισμούς Johnson & Johnson, Business Roundtables on Task Force on Corporate Responsibility και το Ethics Resource Center on Washington D.C, διαπιστώθηκε ότι σε σύγκριση με τη μέση απόδοση μετοχών βάσει του δείκτη Dow Jones σε βάθος 30 ετών, η επένδυση σε εταιρίες με γραπτές κωδικοποιημένες ηθικές αρχές υπολογίστηκε ότι θα είχε δεκαπλάσια απόδοση³. Σε άλλη έρευνα του Lincoln Center of Ethics στο Πανεπιστήμιο της Arizona διαπιστώθηκε ότι οι καλύτερες αποδόσεις μετοχών σημειώνονται από εταιρίες που έχουν ισχυρό κώδικα ηθικής με αξίες και δέσμευση προς τον πελάτη, τον εργαζόμενο και την κοινωνία. Περαιτέρω εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι ο διαχωρισμός μεταξύ «good business practice» και “business ethics” είναι πλασματικός, καθώς οργανισμοί που είχαν διαμορφώσει μια ισχυρή ηθική κουλτούρα σημειώναν λιγότερες ζημιές από εσωτερικές κλοπές, δολιοφθορές και αμέλειες, ενώ είχαν και μεγαλύτερα κέρδη που προέρχονταν από βελτίωση της παραγωγικότητας, των πωλήσεων, της διατήρησης πελατών και υπαλλήλων κ.α.⁴ Ο θετικός αντίκτυπος της ηθικής λειτουργίας στα οικονομικά αποτελέσματα συνεχώς επιβεβαιώνεται από πληθώρα ερευνών μέχρι σήμερα. Λόγω αυτού του οικονομικού οφέλους, αναδύθηκε η ΕΚΕ ως εταιρική στρατηγική, αν και ακόμη εφαρμόζεται κυρίως ως μια στρατηγική περιορισμένης εμβέλειας γνωστή ως “the narrow perspective» ή «business-case model» η οποία εκτείνεται στο στενό φάσμα συγκεκριμένων δράσεων κοινωνικού χαρακτήρα που έχουν έναν άμεσο αναγνωρίσιμο θετικό οικονομικό αντίκτυπο για τον οργανισμό, με αντίστοιχα περιορισμένα οφέλη. Στο άλλο άκρο, μια ευρεία στρατηγική ΕΚΕ, γνωστή ως “the broad perspective”, καθοδηγείται από τις

κοινωνικές αξίες ανεξάρτητα από τον οικονομικό αντίκτυπο αυτών. Η καλλιέργεια Κουλτούρας Βιώσιμης Ανάπτυξης και η Προσέγγιση CAVE εξυπηρετούν μια σύνθετη στρατηγική ΕΚΕ που συνυφαίνει τα οικονομικά αποτελέσματα με την ευδαιμονία των ανθρώπων και μεγιστοποιεί την κοινωνική προσφορά καθολικά μετατρέποντας τους ανθρώπους σε παράγοντες Βιώσιμης Ανάπτυξης. Με την ένταξη των αρετών στα κριτήρια της απόδοσης και τη συστηματική τους ανάπτυξη όπως κάθε άλλη κατηγορία δεξιοτήτων, η ΕΚΕ εκφράζεται από το σύνολο των ενεργειών και συμπεριφορών των ατόμων στον οργανισμό έτσι ώστε η Βιώσιμη Ανάπτυξη να συντελείται αδιάλειπτα αντί να επιδιώκεται αποσπασματικά -και μάλλον αναποτελεσματικά όπως έχει δείξει η ιστορία μέχρι σήμερα- μέσω μεμονωμένων δράσεων.

Η [Προσέγγιση CAVE](#) (Classical Aristotelian Virtues of Ethics) προσδιορίζει τις θεμελιώδεις παραμέτρους των 'βιώσιμων' επιλογών στις ηθικές 'δεξιότητες' και συγκεκριμένα στις 14 Αριστοτελικές αρετές, αναδεικνύοντας την Αριστοτελική Ηθική Θεωρία όπως αυτή διατυπώνεται στα [Ηθικά Νικομάχεια](#) ως ιδανικό πλαίσιο για την καλλιέργεια Κουλτούρας Βιώσιμης Ανάπτυξης και παρέχοντας ένα ολοκληρωμένο σύστημα για την συστηματική ανάπτυξή τους. Με αυτήν την παγκόσμια καινοτομία της, η Προσέγγιση CAVE κάνει μια βαθιά τομή στη διαχείριση της απόδοσης (performance management), της κουλτούρας και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, ευθυγραμμίζοντας τις μεταξύ τους στην κατεύθυνση της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Μέσα από εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, συμβουλευτικές συνεδρίες, κι εργαλεία ανάπτυξης, η Προσέγγιση CAVE βοηθά τις επιχειρήσεις/ οργανισμούς να συνδέσουν τη διαχείριση της απόδοσης με τη συμμόρφωση στον Κώδικα Δεοντολογίας ενισχύοντας μια ενιαία κουλτούρα Βιώσιμης Ανάπτυξης στον οργανισμό. Επιπλέον, συνδέοντας τις αρετές με τις επαγγελματικές δεξιότητες, η Προσέγγιση CAVE συμβάλλει στη διεύρυνση των δυνατοτήτων που έχουν τα άτομα α) να εφαρμόζουν τις γνώσεις και δεξιότητές τους αποτελεσματικά (με-

γιστοποιώντας το ROI της εκπαίδευσης που έχουν λάβει στο παρελθόν και που θα λάβουν στο μέλλον), και β) να εφαρμόζουν τις εταιρικές αρχές με συνέπεια για τη βέλτιστη επίτευξη των επιθυμητών βιώσιμων αποτελεσμάτων. Η Προσέγγιση CAVE μπορεί να εφαρμοστεί σε έναν οργανισμό στο πλαίσιο ενίσχυσης κάποιας επιμέρους δεξιότητας (π.χ. ως μια δράση για την ενίσχυση των ηγετικών δεξιοτήτων, ομαδικής συνεργασίας, συμμόρφωσης, συμβουλευτικής κλπ.) ή στο πλαίσιο μιας ευρείας αλλαγής κουλτούρας και μετασχηματισμού στην κατεύθυνση της Βιώσιμης Ανάπτυξης, ανάλογα με την ωριμότητα του οργανισμού να μπει σε τροχιά Βιώσιμης Ανάπτυξης. Τέλος, μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας ooppss (<https://ooppss.thecaveapproach.com/>) η οποία φιλοξενεί τα Ερωτηματολόγια CAVE, μεμονωμένα άτομα μπορούν να λάβουν μια εισαγωγική εξατομικευμένη εκπαίδευση στην Προσέγγιση CAVE συμπληρώνοντας το συνολικό ερωτηματολόγιο αρετών ή το ερωτημολόγιο κάποιας επιμέρους κατηγορίας αρετών.

¹C. Archie & Kareem S., "The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice". International Journal of Management Reviews, (2010): 12. 10.1111/j.1468-2370.2009.00275.x.

²M. S. Caccese, "Ethics and the Financial Analyst", Financial Analysts Journal, 53:1, (1997): 9-14, DOI: 10.2469/faj.v53.n1.2051

³S. Arjoon, "Virtue theory as a dynamic theory of business", Journal of Business Ethics;28(2), (2000):159-178

⁴R. J. Hernandez & Groot T., The Pursuit of Profits: How Ethics and Targets Influence Corporate Fraud, Amsterdam Research Center in Accounting, 2006., Business Week, 1996, 'Balancing Work and Family', September 16, 74-80., T. Teal, "The Human Side of Management", Harvard Business Review (November-December), (1996): 35-44., A. Redder, In Pursuit of Principle and Profit: Business Success Through Social Responsibility (Putnam's Sons, New York, 1994).

Πώς μπορεί η νευροβιολογία να μας βοηθήσει να πλοηγηθούμε σε έναν κόσμο VUCA;

Ελένη Παράσχη

Άλληλον μέλος

Δρ. Πανεπιστημίου Πατρών, Διδάσκουσα Διοίκησης Επιχειρήσεων,
Στέλεχος Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας

[Dr Elen P. Paraschi, I.A.A.E. | LinkedIn](#)

Περίληψη

Δυο βασικοί πυλώνες της ατομικής μας εξέλιξης και ανάπτυξης είναι η αυτογνωσία και η ορθή λήψη αποφάσεων. Όμως, σε έναν κόσμο VUCA (volatility, uncertainty, complexity, ambiguity) πόσο εύκολο είναι να σχηματίσουμε σωστή αντίληψη περί εαυτού και προσωπική ταυτότητα και να αποκτήσουμε επαρκή πνευματική διαύγεια ώστε να πλοηγηθούμε επιτυχώς μέσα στην πολυπλοκότητα, την αβεβαιότητα, την αμφισημία και τη συνεχή μεταβλητότητα; Το άρθρο αυτό πραγματεύεται τους τρόπους με τους οποίους η γνώση των σύγχρονων εξελίξεων στη νευροβιολογία μπορεί να μας βοηθήσει να αναγνωρίσουμε και να αποφύγουμε μερικές από τις αρνητικές επιπτώσεις της αβεβαιότητας, της ασάφειας, της περιπλοκότητας και της αστάθειας που διέπει το σύγχρονο κόσμο μας.

Εισαγωγή

Ο παγκόσμιος πραγματικότητα έχει αλλάξει δραματικά τις τελευταίες δεκαετίες και τώρα ζούμε σε μια κοινωνία όπου οι αλλαγές είναι γρήγορες, συνεχείς και απρόβλεπτες. Αυτός ο κόσμος VUCA που χαρακτηρίζεται από αστάθεια, ασάφεια, αβεβαιότητα και περιπλοκότητα ασκεί τεράστια ψυχολογική, οικονομική και κοινωνική πίεση στα άτομα. Συγκεκριμένα, ένας κόσμος απειλητικός απαιτεί συνεχή επαγρύπνηση, η οποία όταν διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, αποσταθεροποιεί τους ανθρώπους και δημιουργεί σύγχυση και ανησυχία, μελαγχολία, απαισιοδοξία, άγχος, κατάθλιψη, θυμό, σωματοποίηση, μοναξιά, καταστροφή της ποιότητας ζωής και της ψυχικής υγείας, παραλύει τον ορθολογισμό και ωθεί τους ανθρώπους σε κακές αποφάσεις. Ας δούμε όμως το νευροβιολογικό υπόβαθρο αυτών των διαβρωτικών επιπτώσεων.

Η νευροβιολογία σε ένα κόσμο VUCA

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι ένα όργανο ενεργοβόρο. Αν και ο εγκέφαλος αντιπροσωπεύει μόνο το 2% της σωματικής μας μάζας απαιτεί συνολικά περισσότερο από το 20% της ενέργειας που το σώμα έχει συνολικά στη διάθεσή του, γεγονός που τον καθιστά το πιο ενεργοβόρο όργανο του ανθρώπινου οργανισμού. Αντίθετα με ό,τι θα θέλαμε ίσως να πιστεύουμε, το μεγαλύτερο μέρος αυτής της ενέργειας δεν καταναλώνεται σε ανώτερες γνωστικές λειτουργίες όπως η αναλυτική και συνθετική σκέψη, αλλά σε αυτοματοποιημένα συστήματα συντήρησης. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των εγκεφαλικών διεργασιών δε συμβαίνει στην περιοχή του νεοφλοιού, δηλαδή στην έδρα των συνειδητών σκέψεων, αλλά σε βαθύτερες και πιο πρωτόγονες εγκεφαλικές δομές, όπως ο οπίσθιος εγκέφαλος και ο μεσεγκέφαλος. Ο οπίσθιος ή ερπετοειδής εγκέφαλος είναι υπεύθυνος για όλες τις

αυτόματες λειτουργίες που στοχεύουν να μας κρατήσουν ζωντανούς, όπως η αναπνοή, ο καρδιακός παλμός, η αρτηριακή πίεση, η κατάποση και ο ύπνος, αν και πρόσφατες εξελίξεις στην επιστήμη του εγκεφάλου διαπίστωσαν ότι επηρεάζει επίσης τις συναισθηματικές και γνωστικές μας ικανότητες. Ο μεσεγκέφαλος που καλείται επίσης και συγκινησιακός εγκέφαλος, είναι υπεύθυνος για τις κοινωνικές μας συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένων των συναισθημάτων, των σωματικών κινήσεων και των αποφάσεων, αλλά και των βασικών μας ενστίκτων, καθώς εκεί εδράζεται η αμυγδαλή που είναι κέντρο φόβου και διέγερσης καθώς και ο επικλινής πυρήνας που είναι το κέντρο ανταμοιβής μας. Από εξελικτικής άποψης, ο απώτερος σκοπός του εγκεφάλου μας δεν είναι η σκέψη αλλά η επιβίωση. Για να επιτύχει αυτό το σκοπό, ο εγκέφαλός μας θα χρησιμοποιήσει όλες του τις λειτουργίες, ιεραρχώντας τις ανάγκες του. Και σε αυτή την ιεράρχηση, η αφηρημένη και αναλυτική σκέψη σπανίως αποτελεί προτεραιότητα για τον εγκέφαλο. Σύμφωνα με τις επιστημονικές εκτιμήσεις, η χωρητικότητα επεξεργασίας πληροφοριών της συνειδητής αντίληψης κυμαίνεται μεταξύ 50-100 bits ανά δευτερόλεπτο, όταν στον εγκέφαλο εισέρχονται συνολικά 10 δισεκατομμύρια bits πληροφοριών ανά δευτερόλεπτο. Καταλαβαίνουμε όλοι που γίνεται η επεξεργασία αυτού του τεράστιου όγκου επιπλέον πληροφοριών. Όταν το άτομο έχει να αντιμετωπίσει μια απαιτητική και επείγουσα κατάσταση, ο εγκέφαλος δίνει προτεραιότητα στις λειτουργίες του σώματος που είναι κρίσιμες για την επιβίωση, ανακατευθύνοντας την ενέργεια σε αυτές τις στρατηγικές περιοχές του οπίσθιου και μέσου εγκεφάλου, στερώντας την από άλλες λειτουργίες «πολυτέλειας», όπως η ανάλυση και η πρόβλεψη. Έχοντας αυτά κατά νου, καταλαβαίνουμε ότι σε έναν κόσμο VUCA ο εγκέφαλος καταναλώνει τεράστια ποσά ενέργειας για να διατηρήσει την ομοιοσταση αφήνοντας πολύ λίγη ενέργεια διαθέσιμη για ανώτερες λειτουργίες. Εάν η έλλειψη ενέργειας παρατείνεται, τα αρχέγονα συναισθήματα και οι συγκεχυμένες σκέψεις θα αναλάβουν δράση έναντι του ορθολογισμού. Αυτή η δυσαναλογία ελλοχεύει κινδύνους όπως η εξάντληση

του εγώ και η εργασιακή εξουθένωση. Η εξάντληση του εγώ (ego depletion) περιγράφει μια κατάσταση στην οποία η εγκεφαλική και ψυχική λειτουργία του ατόμου στερείται των απαραίτητων ενεργειακών πόρων, γι'αυτό αναστέλλει ορισμένες εκτελεστικές λειτουργίες, όπως η αυτορρύθμιση, η λήψη αποφάσεων και η ενεργοποίηση της συμπεριφοράς. Όταν το άτομο καταβάλλει παρατεταμένη προσπάθεια να προσαρμοστεί σε αγχωτικές και δυσάρεστες καταστάσεις και να διατηρήσει τον αυτοέλεγχό του καταλήγει τόσο κουρασμένο και εξαντλημένο που αργά ή γρήγορα τίθεται εκτός λειτουργίας και οι πρωτόγονες εγκεφαλικές λειτουργίες αναλαμβάνουν πλήρως τον έλεγχο. Οι δυσάρεστες αυτές καταστάσεις πολύ πιθανό να σχετίζονται με τις εργασιακές συνθήκες που έχουν επιδεινωθεί δραματικά τις τελευταίες δυο δεκαετίες, ιδιαίτερα στη χώρα μας μετά την οικονομική κρίση και την επιβολή των μνημονίων, οδηγώντας σε εργασιακή εξουθένωση (burnout). Η εργασιακή εξουθένωση είναι πλέον τόσο διαδεδομένο στους χώρους εργασίας σε όλο τον κόσμο, που το 2019 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συμπεριέλαβε το burnout στην 11η αναθεώρηση της διεθνούς ταξινόμησης των ασθενειών, ως εργασιακή διαταραχή υγείας. Το burnout ευδοκιμεί σε εργασιακά περιβάλλοντα που χαρακτηρίζονται όχι τόσο από μεγάλο όγκο εργασίας (αν και το multitasking που έχει πλέον παγιωθεί στην εργασιακή και προσωπική μας ζωή προσφέρει σημαντική γνωσιακή επιβάρυνση), αλλά πιο πολύ από ύπαρξη αναντιστοιχίας μεταξύ ουσιαδών συστατικών επιτυχούς εργασίας, όπως για παράδειγμα, μεγάλος όγκος εργασίας αλλά λιγοστοί διαθέσιμοι πόροι, πίεση για απόδοση αλλά όχι αναγνώριση της προσπάθειας από τον εργοδότη, χάσμα μεταξύ θεωρίας και πράξης, σύγκρουση της οργανωσιακής κουλτούρας με τις προσωπικές αξίες του ατόμου και πολύ κακή, στενή ιεραρχική σχέση (για παράδειγμα μεταξύ υπαλλήλου και του άμεσου προϊστάμενου).

Πώς θα μπορούσαμε να αποφύγουμε τους δυο παραπάνω επικίνδυνους σκοπέλους με τη βοήθεια των γνώσεων που μας δίνει η νευροβιολογία; Γνωρίζοντας τον τρόπο που ο εγκέφαλος κάνει ιε-

ράρχηση και κατανομή της ενέργειας που διαθέτει, μπορούμε να τον εμποδίσουμε να τροφοδοτήσει αφειδώς τις κατώτερες και αρχέγονες δομές του που οδηγούν σε αντίδραση φόβου και απώλεια του ελέγχου, καλλιεργώντας την ικανότητα ανώτερης κι αφηρημένης σκέψης, η οποία μας βοηθά να δημιουργήσουμε τη «μεγάλη εικόνα» μιας κατάστασης. Το σύγχρονο κοινωνικό κι επιχειρηματικό περιβάλλον που κινείται σε καταγιστικούς ρυθμούς ασκεί συνεχώς πάνω μας μια πίεση για δράση, ενώ το «σκέπτεσθαι» θεωρείται παρωχημένη συνήθεια μιας εποχής όπου υπήρχε η πολυτέλεια του χρόνου οι άνθρωποι να κάνουν θεωρητικές συζητήσεις, ακόμη και να φιλοσοφούν. Τέτοιες ιδιότητες θεωρούνται παράταιρες σε έναν κόσμο που πρέπει να είμαστε «πρακτικοί» και «αποτελεσματικοί», καταβάλλοντας όμως το κόστος εκφυλισμού των ανώτερων στρωμάτων του εγκεφαλικού μας φλοιού. Στον αντίποδα, η καλλιέργεια των ανώτερων γνωστικών λειτουργιών μας με τη μουσική, την ανάγνωση βιβλίων και το διάλογο με αντεπιχειρήματα (debate) μπορούν να διατηρήσουν την ευεξία των εγκεφαλικών μας κυττάρων επιτρέποντάς τους να διατηρούν τον έλεγχο σε κρίσιμες καταστάσεις και να μην τον παραχωρούν σε ενστικτώδεις αντιδράσεις.

Σε έναν κόσμο VUCA, ο εγκέφαλος, προσπαθώντας να περισώσει πολύτιμους ενεργειακούς πόρους για να διασφαλίσει τις πολύτιμες λειτουργίες της επιβίωσης, πέφτει και σε δυο άλλες επικίνδυνες παγίδες: τη στερεοτυπική και την αγελαία σκέψη. Η στερεοτυπική σκέψη βασίζεται στη χρήση μοτίβων, τα οποία χρησιμοποιεί ο εγκέφαλος για να βάλει τάξη σε ένα σύνολο δεδομένων μεγάλου όγκου και περιορισμένης ή αντικρουόμενης σαφήνειας. Κάθε φορά που ερχόμαστε αντιμέτωποι με αυτό το είδος των πληροφοριών, ο εγκέφαλός μας κάνει μια πυρετώδη αναζήτηση στη μνήμη μας προσπαθώντας να ταιριάξει τα νέα δεδομένα με προϋπάρχουσες πληροφορίες. Στην προσπάθεια αυτή, η πιο ενεργειακά οικονομική λύση είναι να ανασύρει παλιά μοτίβα (στερεότυπα), και να ταιριάξει τη νέα κατάσταση με αυτά, ακόμη κι αν δεν «κουμπώνει» πλήρως (σε αυτή την περίπτωση είναι πιθανό να αγνοήσει κάποια δεδομένα, είτε συνειδητά, είτε ασυνείδητα). Εάν δεν κα-

ταφύγει στην εύκολη λύση των στερεοτύπων, θα είναι αναγκασμένος να μπει στην ταλαιπωρία σύνθεσης ενός νέου μοτίβου, «κομμένου και ραμμένου» στη νέα κατάσταση. Η λύση αυτή, εκτός που είναι ενεργειακά δαπανηρή, θα εκθέσει αναγκαστικά το άτομο σε μια περίοδο αναζήτησης και αβεβαιότητας κι αυξημένη αβεβαιότητα σημαίνει μειωμένη πιθανότητα επιβίωσης, ειδικά σε επείγουσες καταστάσεις. Η δεύτερη αυτή λύση πάντως προστατεύει από τον κίνδυνο επιλογής ενός λανθασμένου μοτίβου και παράλειψης δεδομένων που δεν ταιριάζουν με αυτό, τα οποία μπορεί να αποδειχθούν σημαντικά για την επιβίωση. Για τους ίδιους λόγους που ο «τεμπέλης» εγκέφαλος ενστικτωδώς καταφεύγει σε έτοιμα μοτίβα, είναι πιθανό να πέσει και στην παγίδα της αγελαίας σκέψης. Η αγελαία σκέψη (groupthink) παρατηρείται όταν τα άτομα εμφανίζουν τόσο έντονη επιθυμία συναίνεσης με την ομάδα, ώστε εγκαταλείπουν την κοινή λογική και τη διατύπωση λιγότερο αρεστών πεποιθήσεων, ακόμη κι εθελούφλώντας. Σε περιπτώσεις που οι ομάδες αντιμετωπίζουν απειλητικές και αβέβαιες καταστάσεις, στις οποίες υπάρχει πίεση χρόνου για ανάληψη δράσης, τα μέλη της ομάδας είναι πολύ πιθανό να υιοθετήσουν μια λύση που θα προταθεί από ένα άτομο κύρους, χωρίς να την καλοεξετάσουν. Η εξελικτική νευροβιολογία μπορεί να εξηγήσει αυτό το φαινόμενο αφού ο εγκέφαλος καθοδηγούμενος από τη διαρκή επιθυμία του για επιβίωση, θα προωθήσει τις λύσεις που ευνοούν την ομοιογένεια της ομάδας, παρά εκείνες που θέτουν υπό αμφισβήτηση τη συνοχή της. Την ίδια στιγμή, όταν κυριαρχεί η αγελαία σκέψη, η ομάδα αρχίζει να αισθάνεται άτρωτη, γεγονός που ενθαρρύνει την υπερβολική ανάληψη κινδύνων. Ταυτόχρονα, αρχίζει να υιοθετεί στάση ηθικής υπεροχής και δεν υπολογίζει τις ηθικές συνέπειες των πράξεών της, παρουσιάζει τάση δημιουργίας υπερβολικών στερεοτύπων κατασκευάζοντας διχασμούς του τύπου «εμείς και αυτοί», υπόκειται σε αυτολογοκρισία ή ακόμη και κατάφωρη εξωτερική λογοκρισία, προκειμένου να μην τεθούν σε αμφισβήτηση οι αποφάσεις της ομάδας. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν συχνά σε αγνόηση ή αποσιώπηση προφανών κινδύνων, που μπορεί να οδηγήσουν σε μαζική

εξόντωση. Το αντίδοτο στον κίνδυνο της αγελαίας σκέψης είναι πάλι η καλλιέργεια των ανώτερων γνωσιακών λειτουργιών του εγκεφάλου, ιδιαίτερα η αμφισβήτηση και η θέση ερωτήσεων. Αμφισβητώντας απόψεις, θέτοντας ερωτήσεις και αντιρρήσεις, προωθώντας το διάλογο, εξετάζοντας και τις λιγότερο δημοφιλείς εναλλακτικές λύσεις κι αποδεχόμενοι την κριτική, ενισχύουμε τη δεξαμενή γνωσιακής «βιοποικιλότητας», αυξάνοντας την πιθανότητα να εμφανιστεί μια «μετάλλαξη» (λύση στο πρόβλημα) που θα ευνοεί την επιβίωση του είδους.

Επίλογος

Στο άρθρο αυτό επιχειρήσαμε να προσεγγίσουμε ακροθιγώς μερικές από τις επιπτώσεις του σύγχρονου κόσμου VUCA στον τρόπο σκέψης και δράσης μας και να ερμηνεύσουμε κάποιες από αυτές τις συμπεριφορές με υλικό από τη νευροβιολογία, ώστε να ανακτήσουμε μεγαλύτερο έλεγχο στους τρόπους που διαχειριζόμαστε ασαφείς, αβέβαιες, ασταθείς και πε-

ρίπλοκες καταστάσεις. Σαν γενικό συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι η επιτυχής μας πλοήγηση μας σε τέτοιες συνθήκες έγκειται σε αυτό που ο Αριστοτέλης ονόμασε φρόνηση, δηλαδή την ικανότητά μας να έχουμε επίγνωση των παραγόντων που επηρεάζουν την κρίση μας και αποφυγής τους, ώστε να καταλήγουμε σε ορθές αποφάσεις.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Johansen, R. (2012). Leaders make the future: Ten new leadership skills for an uncertain world. Berrett-Koehler Publishers.
- Dimitriadis, N., & Psychogios, A. (2022). Νευροεπιστήμη και Ηγεσία: Νέες επιστημονικές προσεγγίσεις για την ηγεσία ανθρώπων και οργανώσεων. Εκδόσεις Προπομπός.
- Kahneman D. (2013). Σκέψη αργή και γρήγορη. Εκδόσεις Κάτοπτρο.

«Δια Βίου Μάθηση»

Η βαθμιαία ανακάλυψη της Άγνοιας μας

Μαρία Παρδάλη

Άλληλον μέντορας Προσωπικής ανάπτυξης

Σπουδών και Σταδιοδρομίας - Καθηγήτρια Αγγλικής

Γλώσσας, Συγγραφέας

[Maria Pardali | LinkedIn](#)

Περίληψη

Γνώση σε πλάτος ή γνώση σε βάθος;

Η μήπως και τα 2;

Πάντα υπάρχει κάτι νέο να μάθει κανείς.

Είτε επιλέγει ένα χόμπι, είτε ξεκινάει νέα καριέρα, θα πρέπει να αποκτήσει νέες γνώσεις και δεξιότητες.

Το πιο βασικό, θα πρέπει να θυμηθεί πως να μαθαίνει ή να μάθει την διαδικασία από την αρχή.

Η Δια Βίου Μάθηση είναι εδώ και αλλάζει το εκπαιδευτικό, εργασιακό και γενικότερο κοινωνικό τοπίο, σε παγκόσμιο επίπεδο!

“The illiterate of the 21st century will not be those who cannot read and write, but those who cannot learn, unlearn, and relearn.” – Alvin Toffler

«Οι αγράμματοι του 21ου αιώνα, δεν θα είναι όσοι δεν μπορούν να διαβάζουν και να γράφουν, αλλά όσοι δεν μπορούν να μάθουν, να ξεμάθουν και να ξαναμάθουν κάτι», είχε πει ο Alvin Toffler και βλέπουμε ότι όντως έτσι ακριβώς εξελίσσεται η καθημερινότητα στην εποχή που ζούμε.

Βάση του Ν.3879 (Φ.Ε.Κ. 163/21.09.2010, τ. Α') περί Ανάπτυξης της Δια Βίου Μάθησης και σύμφωνα με το Άρθρο 2, μεταξύ άλλων, ορίζεται και

το εξής:

[...] **Δια Βίου Μάθηση:** Όλες οι μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων στη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, που αποσκοπούν στην απόκτηση ή την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, στην επαγγελματική ένταξη και εξέλιξη του ατόμου, στην κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη της ικανότητας ενεργού συμμετοχής στα κοινά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη[...]

Παραδοσιακά σε παλαιότερες εποχές, ένα άτομο θα μπορούσε να εργάζεται στον ίδιο τομέα, χρησιμοποιώντας τις ίδιες τυπικές δεξιότητες, για 40 περίπου χρόνια. Εδώ και αρκετά χρόνια όμως το τοπίο μοιάζει εντυπωσιακά διαφορετικό.

«Ο υπάλληλος του μέλλοντος τυπικά θα έχει μια νέα δουλειά κάθε πέντε χρόνια και πιθανώς κάθε μία από αυτές θα απαιτήσει δεξιότητες τις οποίες ο υποψήφιος δεν διδάχτηκε στο κολέγιο», δήλωσε ο Huntington D. Lambert, πρώην κοσμήτορας του Harvard Division of Continuing Education, σε άρθρο του στους New York Times.

Για να μπορέσουν οι υποψήφιοι να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αυτής της νέας αγοράς εργασίας, πρέπει να αλλάξουν τις διαδικασίες επιμόρφωσής τους και να βγουν πολλές φορές από την πεπατημένη, αλλάζοντας εντελώς ακόμα και αντικείμενο σπουδών ή εργασίας. Αρωγούς σε αυτό βρίσκουν και την ίδια την εκπαίδευση, η οποία αλλά-

ζει δραστικά τα τελευταία χρόνια, δίνοντας την ευκαιρία σε όποιον επιλέγει τον δρόμο της Δια Βίου Μάθησης, να μπορεί να εκπαιδευτεί από την αρχή σε όποιο σχεδόν αντικείμενο θέλει, να μετεκπαιδευτεί ώστε να εμπλουτίσει γνώσεις και πρακτική εμπειρία ή να τα κάνει και τα δυο, ταυτόχρονα.

Ο «μαθητής» επιλέγει την εκπαίδευσή του

Ιστορικά, οι άνθρωποι μπορούσαν να μάθουν νέες δεξιότητες ως μαθητευόμενοι κοντά σε έναν ειδικό. Εναλλακτικά, μπορούσαν να μελετήσουν ένα βιβλίο – οτιδήποτε θεωρούνταν «βιβλίο» στην κάθε εποχή – για να αποκτήσουν γνώσεις, αρκεί να ήταν εγγράμματοι. Άλλοι, μπορεί να είχαν σπουδάσει σε Στοές ή Ακαδημίες δίπλα σε σπουδαίους στοχαστές.

Σήμερα, το ενδιαφέρον για την Δια Βίου Μάθηση, εκτείνεται σε πολλά επαγγελματικά πεδία, από το Ακαδημαϊκό πεδίο της Έρευνας έως και το πρακτικό πεδίο μιας απλής επιχείρησης και τα οφέλη από την επένδυση σε αυτήν, ξεπερνούν κατά πολύ τα απλά πλεονεκτήματα μιας σταδιοδρομίας, καθώς έχουν και θετικό προσωπικό αντίκτυπο. Δεν στοχεύουν απλώς στην παρακολούθηση μαθημάτων επ' αόριστον, αλλά επιδιώκουν την γνώση προς άμεση εφαρμογή της και αυτό μπορεί να συμβεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Πανεπιστήμια, τοπικοί φορείς, Διεθνείς Οργανισμοί, Ινστιτούτα, διαδικτυακά ή δια ζώσης, προσφέρουν πληθώρα προγραμμάτων θεωρητικών αλλά και πρακτικών σπουδών, με μεγάλη θεματολογία.

Η Δια Βίου Μάθηση, εκτός από την εμβάθυνση που προσφέρει σε γνώσεις του ίδιου αντικειμένου, προσφέρει και γενικότερες γνώσεις, ώστε να μπορέσει κάποιος να γίνει ευρυμαθής και χρήσιμος άνθρωπος στην πορεία της ζωής του. Εξάλλου, η μάθηση είναι μάθηση, ανεξάρτητα από το αντικείμενο.

Ας δούμε παρακάτω κάποια βασικά στοιχεία αυτής.

Δια Βίου Μάθηση

Η Δια Βίου Μάθηση, ουσιαστικά ως συνεχής εκπαίδευση, απαιτεί ισχυρά αυτό-κίνητρα, αλλά μπορεί ταυτόχρονα να τα αυξήσει, όσο προχωράει η διαδικασία της μάθησης. Δημιουργείται έτσι ένας κύκλος αυτοτροφοδοτούμενος από το ίδιο το άτομο. Όσο περισσότερο ένα άτομο παρακινεί τον εαυτό του να μάθει, τόσο περισσότερα αυτό-κίνητρα χτίζει ως αποτέλεσμα της απόκτησης

νέων δεξιοτήτων και γνώσεων. Έτσι, ο τροχός γυρίζει ξανά και ξανά και όταν το άτομο ολοκληρώσει την εκπαίδευσή του, σε ό,τι επέλεξε, θα βρει και άλλους λόγους/κίνητρα για να προχωρήσει σε κάτι άλλο καινούργιο. Μόλις κάποιος αρχίσει να μαθαίνει, αποκτά δηλαδή την δεξιότητα της μάθησης, μπορεί εύκολα να μετακινείται από το ένα αντικείμενο σπουδών στο άλλο. Αναπτύσσει την κριτική του ικανότητα άρα αποκτά δική του άποψη και αξιολογεί πιο ορθά τα πάντα.

Και μπορεί η ίδια η διαδικασία της εκπαίδευσης να είναι μια μοναχική και προσωπική υπόθεση, η διαδικασία της ζωής όμως είναι συλλογική υπόθεση.

Η αυτό-παρακίνηση δηλαδή και η προσαρμοστικότητα του κάθε ατόμου παίζουν ρόλο σε μεγάλο βαθμό, επειδή συχνά εμπλέκονται στην ταχύτητα με την οποία κάποιος μπορεί να μάθει να κάνει κάτι διαφορετικό, από αυτό που έκανε στο παρελθόν και σε ένα πλαίσιο καριέρας, αυτό μπορεί να σημαίνει υιοθέτηση νέων μεθόδων και πρακτικών που έχουν εκτοπίσει παλαιότερες, πιο ξεπερασμένες. Χωρίς αυτά, η θέληση ενός ατόμου για ανάπτυξη μπορεί να μείνει στάσιμη - θα μπορούσε το άτομο να μείνει πίσω ή να τα παρατήσει εντελώς.

Αρκετά συχνά, η μάθηση λαμβάνει χώρα σε ομάδες ατόμων που συνεργάζονται για να βρουν απαντήσεις. Εξαιτίας αυτής της δυναμικής, η Δια Βίου Μάθηση, μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερες ευκαιρίες δικτύωσης και να προσφέρει στο άτομο πολλά οφέλη, επηρεάζοντας την προσωπική του ζωή, με τρόπους που δεν περίμενε ή δεν είχε καν φανταστεί.

Η γνήσια, ουσιαστική εκπαίδευση είναι ο όλεθρος όλων των προκαταλήψεων. Τουλάχιστον, έτσι θα έπρεπε να είναι, διότι συχνά, η Δια Βίου Μάθηση οδηγεί στην συνάντηση διαφορετικών ανθρώπων, ιδεών και τρόπων ζωής που διαφέρουν από αυτό που έχει συνηθίσει κανείς στο κλειστό πυρηνικό του περιβάλλον. Βιώνοντας αυτά τα είδη διαφορετικών όψεων της ζωής, κάποιος μπορεί να εκτιμήσει καλύτερα ανθρώπους και καταστάσεις και να δει πιο καθαρά ότι, ο δικός του τρόπος να κάνει πράγ-

ματα, δεν είναι ο μόνος τρόπος να κάνει κάποιος πράγματα ούτε απαραίτητα και ο σωστός. Και πάλι, δύο άνθρωποι μπορούν να ακολουθήσουν διαφορετικούς δρόμους και να καταλήξουν στο ίδιο μέρος και η αναγνώριση αυτού, δημιουργεί μια αίσθηση αποδοχής για τον ίδιο τον Άνθρωπο, που δεν συναντάται συχνά σε εκείνους που πιστεύουν ότι οι τρόποι τους είναι οι μόνοι και οι σωστοί που οδηγούν στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Ο σεβασμός για τους άλλους είναι σημαντικός, καθώς αποδεικνύεται ότι κανείς δεν έχει πάντα όλες τις απαντήσεις. Δύο διαφορετικοί άνθρωποι έχουν προοπτικές και μπορούν να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον ώστε και οι δυο να μεταμορφωθούν.

Σημαντικό είναι επίσης να αναφερθεί ότι ο οποιοσδήποτε αφιερώνει ουσιαστικό χρόνο και ενέργεια στη μάθηση, μπορεί επίσης να γίνει πιο ολοκληρωμένος στοχαστής. Στην πραγματικότητα, η Δια Βίου μάθηση μπορεί να οδηγήσει ένα άτομο στο να αλλάξει εντελώς τη βάση της σκέψης του και να αναθεωρήσει παλιές απόψεις του που δεν το εξυπηρετούν πια. Πάντα θα υπάρχουν βέβαια άνθρωποι οι οποίοι δεν θα ξεφύγουν από τις προκαταλήψεις τους, αλλά μέσα από την εκπαίδευση και μόνο η διαδικασία του να προβληματιστούν έστω και λίγο, είναι βασικό κλειδί για να εξελιχθούν σε πιο ολοκληρωμένα άτομα.

Τέλος και ενδεχομένως πιο βασικό, ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα οφέλη της Δια Βίου Μάθησης είναι ότι αποτρέπει την πλήξη. Είναι ένα δημιουργικό hobby θα λέγαμε, το οποίο οδηγεί τον άνθρωπο στο να ανακαλύψει νέα ενδιαφέροντα και είναι ένας από τους καλύτερους τρόπους για να ξεπεραστεί η μονοτονία μιας κουραστικής καθημερινότητας.

Η Δια Βίου Μάθηση από την ανάποδη

Όπως σχεδόν όλα τα πράγματα, έτσι και η Δια Βίου Μάθηση, έχει και την ανάποδη πλευρά της. Υπάρχουν λοιπόν πολλοί άνθρωποι, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να γεμίσουν διάφορα **κενά** στην ζωή τους, προσπαθούν με λάθος τρόπο να κάνουν αυτή την πλήρωση, μέσω την αδιάκοπης, άνευ νοήματος

εκπαίδευσης. Βρίσκονται διαρκώς στην θέση του **μαθητή**, αλλάζοντας αντικείμενα σπουδών, απλά και μόνο για να κρατούν τον εαυτό τους απασχολημένο με κάτι. Συσσωρεύουν πολλές γνώσεις χωρίς καμία πρακτική εφαρμογή στον πραγματικό κόσμο. Κατακλύζονται από πάρα πολλές πληροφορίες, χωρίς να μπορούν να τις οργανώσουν και να τις χρησιμοποιήσουν, καθώς δεν μπορούν καν να ξεχωρίσουν σε πολλές περιπτώσεις τις αντικειμενικές από τις υποκειμενικές απόψεις. Οι άνθρωποι αυτοί δυσκολεύονται να καταλάβουν ότι το θέμα είναι η ποιότητα και όχι η ποσότητα στην γνώση, ειδικά όταν αυτή μένει απλά συσσωρευμένη και αχρησιμοποίητη.

Χρειάζεται μερικές φορές να μπορούμε να δίνουμε στον εαυτό μας τα εύσημα για τα όσα ήδη γνωρίζουμε και να είμαστε συγκρατημένοι πριν επενδύσουμε χρόνο, ενέργεια και χρήμα σε κάποιο επόμενο πρόγραμμα εκπαίδευσης, απλά και μόνο για να λέμε ότι κάνουμε κάτι. Δίνοντας λίγο χρόνο, μπορεί κανείς να βλέπει την καλύτερη εκδοχή του εαυτού του κάθε φορά που βελτιώνεται σε κάτι, να μετράει τις δυνάμεις του, να παρατηρεί τις αδυναμίες του και να εργάζεται ουσιαστικά για ένα θετικό αποτέλεσμα. Μόνο έτσι το ταξίδι αυτό μέσα στην Γνώση, θα είναι θεραπευτικό και όχι αυτοκαταστροφικό, οδηγώντας το άτομο σταδιακά από την Άγνοια στην Σοφία και καθιστώντας το δυνατό παίκτη και όχι απλά πιόνι, στην ίδια του την Ζωή καθώς τελικά, δεν έχουν τόσο σημασία τα όσα γνωρίζει κανείς, αλλά το τι κάνει με όλα αυτά που γνωρίζει!

<http://www.cce.uoa.gr>

<https://www.diaviou.auth.gr>

<https://kedivim.aegean.gr>

<http://www.gsae.edu.gr/el/european-union>

<https://extension.harvard.edu>

<https://www.nytimes.com>

<https://www.sciencedirect.com>

Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Μήνυμα Προσκεκλημένης Εκδότριας Αικατερίνης Πουστουρλή

Αικατερίνη Πουστουρλή

Άλληλον Μέντορας

Δρ. Μηχανικός, Εμπειρογνώμονας σε θέματα Ασφάλειας
και Ανθεκτικότητας Διεθνές Ελληνικό Πανεπιστήμιο

[Dr. Katerina Poustourli | LinkedIn](#)

Η συνολική ανάδειξη των Ελληνικών Πανεπιστημίων ως κορυφαίο ακαδημαϊκό προορισμό παγκόσμιας εμβέλειας που προσφέρεται τόσο για την παρακολούθηση υψηλού επιπέδου προπτυχιακών, μεταπτυχιακών σπουδών, δια βίου μάθησης όσο και για την διεξαγωγή καινοτόμου έρευνας, είναι ένας εθνικός στρατηγικός στόχος που υπηρετείται από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (Κοινοβούλιο, Κράτος, Κυβέρνηση, Ακαδημαϊκές & Διοικητικές Κοινότητες, Κοινότητα Έρευνας & Καινοτομίας, Τεχνολογικούς Φορείς, Επιχειρείν, Φοιτητές, Γονείς, Τοπικές Κοινότητες, Πολίτες κ.α.).

Η διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων παγκοσμίως αποτελεί βασικό μοχλό για εξωστρέφεια και ποιοτική αναβάθμιση των ΑΕΙ αλλά και για την ανάσχεση διαρροής επιστημονικού δυναμικού (**brain drain**) και την συμβολή στην προσέλκυση επιστημονικών ταλέντων (brain gain) και **την δημιουργία ενός νέου πλαισίου λειτουργίας** που βασίζεται στην υψηλού επιπέδου έρευνα & καινοτομία. Για την επίτευξη ενός τέτοιου στρατηγικού προορισμού, προαπαιτούμενα είναι μεταξύ άλλων α) η θέσπιση νομοθετικού πλαισίου το οποίο παρέχει την ευελιξία στα Ελληνικά Πανεπιστήμια να καθιερώσουν ένα ευρύτερο φάσμα συνεργασιών και αυτόματη ακαδημαϊκή αναγνώριση τίτλων

σπουδών από το εξωτερικό. β) η παροχή εκτεταμένων χρηματοδοτικών εργαλείων για τη στήριξη των πανεπιστημίων σε αυτή την προσπάθεια. γ) η έναρξη στρατηγικών εταιρικών σχέσεων με κομβικούς γεωπολιτικούς παίκτες παγκοσμίως, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, άλλα Μέλη Κράτη της ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο κ.α. και κυρίως δ) η αξιοκρατία και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων εντός και εκτός συνόρων, πέρα από κομματικές και πελατειακές πρακτικές, η οποία θα εξασφαλίσει στην επανάκτηση της εμπιστοσύνης και εμπλοκής.

Τα οφέλη από τις παραπάνω στρατηγικές επιλογές είναι πολλά και κυρίως οικονομικά και γεωπολιτικά, όπως π.χ., α) έσοδα για τα ίδια τα ΑΕΙ, τις τοπικές κοινότητες και το κράτος, από αγγλόφωνα πρόγραμμα σπουδών, β) προστιθέμενη αξία από συνεργασίες με κορυφαία ιδρύματα του κόσμου από τα οποία αποφοιτούν οι ηγέτες χωρών του πλανήτη, διδασκόμενοι από πρωτοπόρους της επιστήμης και διανόησης. Η σύσφιξη σχέσεων, η ανάδειξη έμπρακτων συμμαχιών μέσα από κοινές έρευνες και άλλες συνεργασίες με διεθνείς φορείς (όπως π.χ. με UN, OECD, WTO, WHO, ISO, IEC κ.α.), ή/και Ευρωπαϊκούς πχ (ERC, EIT, Fraunhofer) ενδυναμώνει τη χώρα σε γεωπολιτικό επίπεδο. Η άμεση εναρμόνιση Ευρωπαϊκών Πο-

λιτικών και στρατηγικών όπως π.χ. της Πράσινης & Ψηφιακής μετάβασης, «Ευρώπη 2030», των Κρίσιμων Οντοτήτων, της Ανθεκτικότητας, του Erasmus+, του HorizonEurope, του Ευρωπαϊκού Έτους Δεξιοτήτων 2023 και πολλών άλλων, ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα, την εξασφάλιση συμμετοχικότητας, της ανάδειξης ταλέντων και απόκτησης κατάλληλων δεξιοτήτων για ποιοτικές θέσεις εργασίας. Τα Ελληνικά ΑΕΙ εκπαιδεύοντας νέους επιστήμονες για την αντιμετώπιση της ενεργειακής & περιβαλλοντικής κρίσης αναδεικνύουν το ρόλο του Πανεπιστημίου στις τοπικές κοινωνίες και τη Μεσόγειο, προετοιμάζουν την επόμενη γενιά επιστημόνων για εναλλακτικές σταδιοδρομίες, ανταποκρινόμενα στις τρέχουσες και προβλεπόμενες τεχνολογικές εξελίξεις και προκλήσεις παγκοσμίως. Η ανθρωπότητα, στην μακρόχρονη ιστορία της, από τον Homo Habilis (επιδέξιο άνθρωπο), τον Homo Erectus (όρθιο άνθρωπο), τον Homo Neanderthalensis, τον Homo Sapiens (σκεπτόμενο άνθρωπο), περνά στον “Homo Deus”, καταφέροντας να θέσει υπό τον έλεγχο της τα τρία βασικά προβλήματα που την βασάνιζαν για χιλιάδες χρόνια: την πείνα, τις επιδημίες και τον πόλεμο. Τα Πανεπιστήμια, οι Ερευνητικοί & Τεχνολογικοί φορείς, με την εφαρμογή αλγορίθμων στην πληροφορική, στη φύση, στο σύμπαν, στη βιολογία, μπορούν να εξασφαλίσουν ειρήνη και ανάπτυξη για την ανθρωπότητα, υπό την προσέγγιση του Πλάτωνα «επιστήμη χωριζόμενη αρετής, πανουργία ου σοφία φαίνεται».

Η εισαγωγή μαθημάτων και εργαστηρίων από τα προνήπια έως τα Πανεπιστήμια και τη δια βίου μάθηση σε θέματα συναισθηματικής νοημοσύνης, σχεδιαστικής σκέψης και ανθεκτικότητας οδηγεί στο «Γνῶθι σαυτόν», οδηγεί σε κοινωνίες με ευημερία, ισοτιμία, δικαιοσύνη και ευδαιμονία, ευφυία και λογοδοσία, υπευθυνότητα και συνέχεια, θωρακισμένες έναντι απροσδόκητων κρίσεων. Διδασκόμενοι να αντιμετωπίζουμε την εγγενή μας δομική, λειτουργική και σχεσιακή ακαμψία, αναπτύσσουμε τη δημιουργική σκέψη, την ενσυναίσθηση, την ενσυνειδητότητα. Τα Πανεπιστήμια ενισχύουν την ανθρωπινή νοημοσύνη, το να επινοούμε δη-

λαδή καινούργια πράγματα αλλά και τη συνείδηση, το να έχουμε επίγνωση του τι κάνουμε και γιατί το κάνουμε. Τούτο πρέπει να συνεχίσει να υφίσταται ως ενιαία κουλτούρα Παιδείας στον άνθρωπο -σύμφωνα με τους σύγχρονους στοχαστές- υποστηριζόμενη από εργαλεία ΤΠΕ και ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Πέρα από την επένδυση στις δεξιότητες, η δημιουργικότητα και κριτική σκέψη υπηρετούν το βιώσιμο μέλλον κάθε χώρας και του πλανήτη. Ενισχύοντας τον παρατηρητή μέσα στο παιδί, τον έφηβο, τον ενήλικα πολίτη, ενισχύοντας τον στοχαστή και τον θεράπων του μέσα του, ενδυναμώνουμε τις ικανότητες για ανιδιοτελή υπηρεσία στον συνάνθρωπο και στην Πολιτεία. Τα μοντέλα της «Κοινωνία 5» της Ιαπωνίας, τα μοντέλα της Δανίας, Ολλανδίας και άλλων πρωτοπόρων χωρών ενσωματώνουν στα συστήματά τους αυτές τις διαστάσεις και ενισχύουν την Ηλεκτρονική Δημοκρατία μέσω της ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και τη σύνδεση της Δημοκρατίας με τις ΤΠΕ. Μέσω της ψηφιοποίησης των υπηρεσιών των ΑΕΙ και όλου του δημόσιου τομέα, της ενίσχυσης της ψηφιακής συνδεσιμότητας & διαλειτουργικότητας σε εθνικό επίπεδο και ενίσχυσης των ψηφιακών δεξιοτήτων, όλοι οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στην αναδυόμενη ψηφιακή εποχή. Η Ηλεκτρονική Δημοκρατία ως μέρος της Ανοιχτής Διακυβέρνησης η οποία περιλαμβάνει τρία διαφορετικά «ανοικτά» τμήματα που δημιουργούν ένα οικοσύστημα Ανοιχτής Διακυβέρνησης (Ανοιχτά Δεδομένα, Ανοιχτές Διαδικασίες και Ανοιχτές Υπηρεσίες), καθιστούν τη σύγχρονη Ελλάδα αξιόπιστη, συμπεριληπτική, δίκαιη, ανταγωνιστική. Πέρα από τη θεωρητική γνώση, τα πτυχία, τους τίτλους, τους δείκτες επίδοσης, χρειαζόμαστε ενσυνείδητους Ηγέτες, Πολιτικούς και Πολίτες που δεσμεύονται έμπρακτα με ενσυναίσθηση στο Όραμα για μια Ελλάδα που θα συνεχίζει να εμπνέει ως Φάρος Πολιτισμού, Παιδείας, Δημοκρατίας, Αλληλεγγύης, όλο τον πλανήτη.

Τα άρθρα που ακολουθούν από τους εξαιρετικούς αρθρογράφους του δικτύου ΑΛΛΗΛΟΝ αναδεικνύουν αυτές τις διαστάσεις, αφυπνίζουν και εμπνέουν για ατομική και συλλογική ενεργοποίηση, απολαύστε το ταξίδι στη γνώση!

Does Higher Education in Greece prepare the next generation of scientists for alternative careers?

Thoughts of a Greek ex scientist and UK based Business Development professional

Eleftheria Ledaki

Άλληλον Μέλος

MSc, cRTTP President of the World Hellenic Biomedical Association, Business Development Consultant

[Eleftheria Ledaki | LinkedIn](#)

The majority of Greek biomedical scientists and especially PhD students, [pursue careers outside of academic research](#). They choose careers in consultancy, market research, clinical, business development and technology transfer worldwide, using their scientific and research background, knowledge and skills to secure entry level roles. Such roles are fundamental to ensure talent throughout the drug development value chain. As UK and US Higher Education Institutions improve their curricular with economics, market and business courses and [Post Graduate Certifications](#) (PGCert) to prepare biomedical graduates for roles outside of research, it is important to discuss if Greek Higher Education Institutions (HEI) were and are able to provide the skills and resources to scientists to *find* suitable roles, *prepare*, and *excel* in careers outside of academia.

Having obtained my BSc (Biology, Department of Biology, University of Crete, 2010-2014) and MSc (Molecular Basis of Human Diseases, School of Medicine, University of Crete, 2014-2016) I am first-hand aware of the availability for support in choosing an alternative career path to scientific research. Both institutions were manned with acclaimed scientists who lead their research fields. Those scientists are [heavily granted](#) from worldwide recognised organisations e.g. European Research Council (ERC), Marie-Curie and others. They have the expertise to educate students of all levels both through educational courses and practical lab experience. The skills they teach encompass developing scientific acumen, curiosity, an analytical mind set and critical thinking. These skills are key in any non-scientific role. Moreover, the University of Crete also provided the opportunity to travel abroad and conduct research in highly

acclaimed laboratories through [Erasmus+ scholarships](#), which I also happily pursued. This scholarship provides the opportunity to conduct cutting edge research and expand scientific and mental horizons. However, at least in my experience the past fifteen years, there wasn't any key module or support from administration, focused on career prospects, the needed skills and experience for a non-academic career path. It is important, however, to investigate whether this was the experience of other students graduating from Greek HEIs.

'I didn't have any idea of alternative career paths of work, outside academia. The university was only focused on providing me the skills and knowledge to become a researcher, which they did extremely well. But, I had to search by myself and network with people in order to identify alternative careers. I remember, clearly, when the department's secretary asked each graduate their next steps, she was surprised when I told her I was going for a Master's at Copenhagen Business School.'

Giorgos Takousiis, Regulatory Analyst (University of Crete Graduate, 2019)

'When I was pursuing my undergraduate studies at DUTH, a few modules were available to prepare us for careers outside academia. However, these modules focused only on a research career in biotech or pharma industry. Alternative career paths require a completely different skill set, and academic institutions in Greece should ensure that undergraduate students are well-equipped and on par with students in universities abroad. Opportunities are endless, and this should be reflected in undergraduate curriculums.'

Christos Evangelou, PhD, Freelance Medical Writer and Medical Communications Consultant, (Democritus University of Thrace Graduate, 2014)

'There was no opportunity to explore alternative careers in my BSc studies. I first discovered this after transitioning to the French environment as a PhD student and then much more after moving to

the UK as a post-doctoral researcher. My experience within the Greek university and labs was really useful for a research-oriented role and the university prepared me for critical thinking which was helpful to complete my MSc degree and gain a PhD studentship but the exam style during my MSc curriculum was very different. It was more focused on problem solving and analytical thinking based on case studies rather than theoretical.'

Maria Mastrogiannaki, Technology Transfer Manager, University College London (University of Crete Graduate, 2006)

'The sole focus of my BSc in Greece was on the science and associated research skills. The scientific skills and knowledge base provided were strong, but there was a big disconnect between academia and industry. The main viable career pathway suggested to students was that of a researcher. Terms such as internships, industry placements, transferable skills and alternative career pathways were largely unknown to me. It was through personal research and studying overseas that I started attending career fairs, familiarising myself with alternative career pathways, talking to people who had already pivoted from academia to industry and learn how to build and tailor my CV in order to explore opportunities outside of the lab. I still remember the mixed feelings that I had after the first few months of my Master's degree in Scotland when comparing myself to other students. While I felt very confident in my scientific knowledge, when it came to career planning, I had zero working experience, didn't know what my options were and didn't really know where to start.'

Kyriakos Tzafestas, Director (University of Ioannina Graduate, 2009)

The above comments showcase that Greek universities should have improved their career counselling for alternative career paths. Students need support to discover their key attributes and how these would fit in a career in entrepreneurship and innovation. Students have a range of skillsets, interests and visions for their

lives outside of academic research and this encompasses their personality traits as well. Professional counsellors have been using the popular [Myers-Briggs Type Indicator](#) (or MBTI), to [match a person's personality type to a suitable career](#) and is considered one of the most important factors to create a job match 'made in heaven'. Moreover, working in a job that actually makes you happy has also been heavily linked with [being more productive and having a better performance](#). This means that appropriate career planning can benefit both students as well as the organisations focusing on R&D, business and commercial activities in healthcare. Finding a profession that actually 'makes sense' for a scientist is key to excel in a career outside of academia. Each aspect of product commercialisation requires a different set of skillsets, from analytical skills in understanding the value of an invention, negotiation skills when building collaborations between academia and industry, problem solving when technical

challenges arise in an alliance management etc. It also requires a personal drive and fulfilment from employees working at any of these stages. Every stage needs to work seamlessly for a drug to treat a patient, for a diagnostic to diagnose a patient etc.

Speaking from personal experience, having an outgoing, curious and results driven mindset, I was disappointed by experimental failure. I had a business mindset, investigating how I can take advantage of my research to help patients. My mindset was stuck in between the bench and bedside. After a few weeks of research in the summer of 2016, I discovered working in technology transfer and business development, an area which was still under development in Greece. It took moving to London, undertaking a PGCert in Intellectual Property Law while working as a researcher at University College London, to kick off my new career, but every step was worth it.

However, HEI have improved from the past decade in understanding, creating and fostering innovation which has in turn provided tools and resources to students to learn and consider alternative careers. This encompasses the creation of the largest technology transfer network in Greece, [PRAXI Network](#), which support academics apply for international funding, protect and commercialise their inventions. The [Athens Centre of Entrepreneurship and Innovation](#) (ACEIn) has an incubator which supports students with innovative ideas receive mentoring, start-up formation support and funding. It also supports students with career and educational workshops and networking. ACEIn opens up the possibility to a scientist to move to a CEO, operational, project or business development role in a start-up company. Moreover, there are a number of summer schools which not only educate students on the latest advancements in medical biosciences and environmental sciences, but have been upgraded to include intellectual property, clinical development, commercialisation and solving environmental problems, namely the annual [WHBA Summer School in Medical Biosciences Research and Management](#), and the [The Interdisciplinary School for Environmental Crisis \(ISEC\)](#) from ARISTEiA. However, these summer schools rely on volunteering efforts and philanthropic fundraising every year. There needs to be governmental support for such initiatives, especially as they support in creating the next generation of business professionals.

It is clear that there is still room for improving the available resources and tools for alternative career development. Firstly, there needs to be a dedicated career development department in each HEI. Students should be asked to respond to personality questionnaires, people and organization assessments tools (such as [GC Index](#)), for them to realise what professions and which type of teams would suit them. Such offices would include CV and cover letter preparations and mock interviewing while providing all available resources and workshop on which alternative careers are existent and how one can move towards them e.g further certifications, entry

level positions, training workshops etc. There also need to be specific courses on drug development, intellectual property exploitation and commercialization and the job roles associated with each to provide an overview of career possibilities.

The skills a scientist gains throughout their career shouldn't be underestimated. However, there need to be career workshops with real case studies and discussions with scientists working outside of academia to provide the confidence and knowledge to early career researchers on how to follow such a path. Greek universities need to provide further PGCerts and also promote the ones that exist and explain how they support employability. Lastly, they also need to take advantage of existent networks such as [EIT](#), [BioSpace](#), and promote new career development initiatives e.g [conducting industry focused PhDs](#) to increase the visibility for alternative career paths.

It is concerning that Greek university graduates felt they didn't get supported in finding their appropriate career path and gaining the skills needed for a successful career outside of academia. Careers outside of scientific research are equally important to support drug development and commercialization, foster and build a groundbreaking, innovative ecosystem in Greece and beyond. Matching science graduates with their most suitable careers would improve their performance at work and they would have a higher possibility of living a happier and fulfilling life. Even though HEIs have moved forward in the recent years to build an innovative ecosystem where graduates can explore their career development, a more organized, targeted and all encompassing plan needs to be put in place and for resources, tools and specific career visions to be available in all HEIs. This plan is crucial for graduates and the whole country, as postgraduate students provide the pipeline for market, business and commercial professionals and is needed for Greece to succeed in R&D and commercialization of drugs to cure diseases, and ultimately improve peoples' lives.

Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών στη ζώνη του ΟΟΣΑ

Δημήτρης Κορπάκης

Άλληλον Μέντορας Σταδιοδρομίας

Πρώην Προϊστάμενος Τμήματος στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Fellow RSA (FeRSA), co-founder FoSS (Friends of Smart Specialisation).

[Dimitri Corpakis](#) | [LinkedIn](#)

Περίληψη

Ιστορικά, τα πανεπιστήμια απετέλεσαν πόλους έλξης οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας, πέρα από τις στενές τους εκπαιδευτικές και ερευνητικές λειτουργίες. Προϊόντα τα ίδια μιας εξελισσόμενης κοινωνικής θεώρησης, οργανώθηκαν σε διάφορες μορφές και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στους τόπους που ιδρύθηκαν και αναπτύχθηκαν, μέσα από ένα συνεχή διάλογο με το οικονομικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν συνοπτικά οι βασικές έννοιες και συνιστώσες που καθιστούν το πανεπιστήμιο ένα εν δυνάμει μοχλό κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, Δίνεται έμφαση στη λεγόμενη “Τρίτη Αποστολή” (Third Mission) των πανεπιστημίων και παρατίθενται σύντομα σχετικά παραδείγματα από τις χώρες της ζώνης του ΟΟΣΑ.

Εισαγωγή και βασικές έννοιες

Ο στόχος της περιφερειακής ανάπτυξης παραμένει πρωταρχικός μεταξύ των προτεραιοτήτων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και των χωρών της ζώνης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Στις περισσότερες χώρες όπου οι περιφέρειες σημειώνουν υψηλές επιδόσεις στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, τα σχέδια αυτά εκπονούνται με ουσιαστική συμμετοχή των τοπικών οικονομικών και κοινωνικών φορέων. Παραδείγματα χωρών όπου οι περιφέρειες έχουν ουσιαστικό ρόλο στον καθορισμό των επενδυτικών προτεραιοτήτων είναι η Γερμανία, το Βέλγιο, η Ισπανία και η πλειοψηφία των

Σκανδιναβικών χωρών. Αντίθετα πολλές χώρες της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρουσιάζουν αντίστοιχο έλλειμμα.

Το αίτημα της τοπικής ανάπτυξης είναι εντονότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες (ή λιγότερο ανεπτυγμένες) περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (less developed regions). Στα πλαίσια της πολιτικής της Συνοχής της ΕΕ, οι περιφέρειες αυτές είναι εκείνες των οποίων το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι μικρότερο από το 75% του μέσου όρου της ΕΕ. Παρά το γεγονός της κινητοποίησης μια μεγάλης γκάμας πόρων από την ΕΕ και τις κυβερνήσεις των Κρατών-Μελών για προγράμματα περιφερει-

ακής και τοπικής ανάπτυξης τα αποτελέσματα δεν είναι πάντα τα αναμενόμενα. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η 8η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Συνοχή¹, για να αποφύγουν μια αναπτυξιακή παγίδα στο μέλλον, οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες θα πρέπει να δώσουν έμφαση στα προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, να αυξήσουν τις επενδύσεις σε έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία και να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα των θεσμών τους. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, οι περιφέρειες θα πρέπει να κινητοποιήσουν το σύνολο του δυναμικού τους και ιδιαίτερα τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που βρίσκονται στο έδαφός τους ή με τα οποία γειτνιάζουν.

Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην τοπική ανάπτυξη

Τα πανεπιστήμια πάντα συνέβαλαν στην περιφερειακή ανάπτυξη των τοποθεσιών τους (Chatterton & Goddard, 2000)ⁱ, αλλά πρόσφατα οι απαιτήσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκαν σημαντικά (Clark, 1998ⁱⁱ, Uyarra, 2010ⁱⁱⁱ). Ο περιφερειακός ρόλος των πανεπιστημίων είναι πια αναντίρρητος, ενώ και οι τοπικοί και περιφερειακοί παράγοντες θεωρούν όλο και περισσότερο την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ουσιαστικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης και εργαλείο για την επίτευξη ευημερίας (Arbo & Benneworth, 2007^{iv}).

Ιστορικά τα πανεπιστήμια έθεσαν ως αποστολή τους τη δημιουργία και την μετάδοση της γνώσης. Αυτό επιτυγχάνεται με το διδακτικό έργο και με την έρευνα. Η “Τρίτη Αποστολή” (ΤΑ) των πανεπιστημίων έχει να κάνει με τη συμβολή των πανεπιστημίων στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη. Η Τρίτη Αποστολή που αναπτύχθηκε ως έννοια στα τέλη της δεκαετίας του 90 κυρίως στις Σκανδιναβικές χώρες, πρεσβεύει ότι το πανεπιστήμιο πέρα από τον στενό εκπαιδευτικό και ερευνητικό του ρόλο, έχει ως πρόσθετο καθήκον την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας στην οποία ανήκει. Η Τρί-

τη Αποστολή των πανεπιστημίων αναπτύχθηκε παράλληλα με τη διάδοση της θεωρίας της Τριπλής Έλικας (Triple Helix) που διατείνεται ότι οι πιο σημαντικές μορφές καινοτομίας αναπτύσσονται μόνο μέσα από τη συνεργασία των Αρχών (εθνικών ή περιφερειακών), των Πανεπιστημίων και της επιχειρηματικής κοινότητας (Etzkowitz and Leydesdorff, 2000). Σήμερα θεωρούμε πληρέστερη τη θεωρία της Τετραπλής Έλικας (Quadruple Helix) (Carayannis and Campbell^v, 2009) στην οποία προστέθηκε η διάσταση της Κοινωνίας των Πολιτών, ενώ αργότερα εμφανίστηκε και η Πενταπλή Έλικα (με την προσθήκη του Περιβάλλοντος).

Η ΤΑ υπερβαίνει τις παραδοσιακές ακαδημαϊκές βασικές λειτουργίες. Μέχρι στιγμής, η βιβλιογραφία έχει επικεντρωθεί σε μια μάλλον ιδεαλιστική προσέγγιση «ενιαίου μεγέθους για όλους», αν και στην πραγματικότητα τα πανεπιστήμια ανταποκρίνονται με ποικίλους τρόπους στο αίτημα. Τις περισσότερες φορές οι δομές σύνδεσης με τον εξωτερικό περίγυρο είναι άτυπες και βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε προσωπικούς δεσμούς των στελεχών των ιδρυμάτων με εξωτερικούς παράγοντες αντί για έναν επίσημο μηχανισμό συνεργασίας, ενώ πολύ συχνά οι αντίστοιχοι μηχανισμοί και οι στρατηγικές επιλογές προσανατολίζονται στην εξυπηρέτηση της τοπικής αγοράς εργασίας και των οικονομικών προτεραιοτήτων της περιφέρειας². Διαμορφώνεται έτσι ένα πλαίσιο που αντικατοπτρίζει και διαμορφώνει τον προσανατολισμό και τις θεσμικές απαντήσεις του πανεπιστημίου σε δραστηριότητες (ΤΑ) που χαρακτηρίζεται από σημαντική πολυμορφία. Στη διάρκεια του 20ου αιώνα και ιδιαίτερα στο δεύτερο ήμισυ του, η τριτοβάθμια εκπαίδευση εξελίχθηκε μαζικά καθώς αποτέλεσε βασικό εργαλείο των εθνικών κρατών για πρόοδο και οικονομική ανάπτυξη. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώθηκε χωρικά σε περιφέρειες που δεν είχαν παραδοσιακά πανεπιστήμια και οι οποίες συμμετείχαν δυναμικά στα νέα σχέδια οικονομικής και

² Ιδανικά στην περίπτωση αυτή τα πανεπιστήμια παίζουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία Επιχειρηματικής Ανακάλυψης στα πλαίσια της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης της αντίστοιχης περιφέρειας.

¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en

κοινωνικής ανασυγκρότησης ιδίως μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Η γεωγραφική κατανομή των νέων πανεπιστημίων δεν ήταν όμως τυχαία: στις περισσότερες περιπτώσεις υπήρξε το αποτέλεσμα ενός σχεδιασμού που προσπαθούσε να συγκρατήσει τον πληθυσμό στις λιγότερο ανεπτυγμένες και λιγότερο ελκυστικές περιφέρειες και να μειώσει τις περιφερειακές ανισότητες προσφέροντας περισσότερες ευκαιρίες σε τοπικό επίπεδο. Χώρες όπως η Νορβηγία, η Σουηδία, η Φινλανδία, η Ιαπωνία, το Μεξικό αλλά και η Πολωνία ακολούθησαν αυτήν την τάση.

Οι εξελίξεις στο χώρο της οικονομίας αλλά και στις επιλογές για τη χωροθέτηση των πανεπιστημίων και άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στις χώρες του ΟΟΣΑ οδήγησαν σε μια πολύ διαφοροποιημένη εικόνα της γεωγραφίας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με χαρακτηριστικά αφενός την πολυμορφία των ιδρυμάτων και των ρόλων τους, αφετέρου την διαφοροποίησή τους σε ό,τι αφορά την κύρια αποστολή τους: έτσι λόγω χάρη στην Πορτογαλία τα πανεπιστήμια είναι περισσότερο στραμμένα στην εθνική και διεθνή αποστολή τους ενώ τα πανεπιστήμια εφαρμοσμένων επιστημών της Ελβετίας έχουν ένα σαφή περιφερειακό ρόλο. Το ίδιο συμβαίνει και σε χώρες όπως η Αυστρία, Γερμανία και Ολλανδία όπου ο στόχος της αναβάθμισης της τοπικής βιομηχανίας και γενικότερα του εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων είναι πρωταρχικός για τα πανεπιστήμια εφαρμοσμένων επιστημών³ της περιφέρειας.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 παρατηρήθηκε συνολικά μια αναθεώρηση του οργανωτικού μοντέλου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των δημόσιων ερευνητικών ιδρυμάτων, καθώς έγινε διάχυτο το αίτημα για περισσότερο αποδοτική έρευνα σε οικονομικούς όρους: το ζήτημα που τέθηκε ήταν με ποιους τρόπους η έρευνα θα επέτρεπε στη βιομηχανία να καινοτομήσει περισσότερο, αίτημα που δεν έχει χάσει την επικαιρότητά του και στις μέρες μας. Οι τάσεις αυτές αποκρυσταλλώθηκαν στο χώρο με τη δημι-

ουργία επιστημονικών, τεχνολογικών και επιχειρηματικών πάρκων κοντά στα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα με την ελπίδα της επιτάχυνσης και της διάχυσης της καινοτομίας. Οι σχετικές προσπάθειες πολλαπλασιάστηκαν στις χώρες του ΟΟΣΑ εμπνευσμένες από τις πετυχημένες περιπτώσεις της Silicon Valley και Route 128 στις ΗΠΑ και της περιφέρειας του Cambridge⁴ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Εντούτοις οι προσπάθειες για μεταφορά των μοντέλων αυτών σε άλλες χώρες και περιφέρειες με διαφορετικά ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά σπάνια στέφθηκε από επιτυχία.⁵

Οι προσδοκίες για την προσφορά των πανεπιστημίων στην τοπική οικονομική ανάπτυξη μπορούν να ταξινομηθούν σε πέντε (5) κατηγορίες:

- (α) δημιουργία καινούργιων επιχειρήσεων στη βάση νέων ερευνητικών αποτελεσμάτων (spin-off, spin-outs)
- (β) προσέλκυση και διατήρηση μεγάλων επιχειρήσεων στην περιφέρεια με κίνητρα την ποιότητα του ερευνητικού και τεχνολογικού δυναμικού
- (γ) συμβολή στην έξυπνη διαφοροποίηση των ήδη εγκατεστημένων επιχειρήσεων μέσα από την παροχή επιστημονικών και τεχνολογικών τομεακών συμβουλών, προγραμμάτων εκπαίδευσης και επανεκπαίδευσης για την παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών
- (δ) συμβολή στην αναβάθμιση της υπάρχουσας βιομηχανικής ή αγροτικής υποδομής και επιχειρήσεων με παροχή συμ-

⁴ Το Πανεπιστήμιο του Cambridge στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει μακρά ιστορία υποστήριξης της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας. Το Judge Business School του προσφέρει μια σειρά από προγράμματα και πόρους για να βοηθήσει τους φοιτητές και τα μέλη ΔΕΠ να ξεκινήσουν νέες επιχειρήσεις, ενώ έχει βοηθήσει στην έναρξη λειτουργίας πάνω από 300 εταιρειών από την έναρξη της λειτουργίας του.

⁵ Η επιτυχία ιδιαίτερα της Silicon Valley δημιούργησε μια έντονη επιθυμία στους πολιτικούς που είναι κατά καιρούς υπεύθυνοι για χάραξη πολιτικής για την καινοτομία να κατανοήσουν τα δομικά χαρακτηριστικά της για να τα αναπαράγουν στις χώρες, περιφέρειες ή και ηπείρους για τις οποίες είναι αρμόδιοι, με την ελπίδα να έχουν χειροπιαστά αποτελέσματα. Οι διαφορές όμως των δύο ηπείρων είναι πολύ σημαντικές για να επιτρέψουν την αναπαραγωγή του μοντέλου χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν θετικά στοιχεία σε παρόμοιες προσπάθειες.

³ Universities of Applied Sciences, UAS

βουλών / μελετών για εκσυγχρονισμό παραγωγικών διαδικασιών⁶ (ε) συμβολή στην κοινωνική καινοτομία, μέσω της έρευνας και της συνεργασίας με τοπικούς οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών και με κρατικούς φορείς. Παρά τις προφανείς δυνατότητες των πανεπιστημίων στον τομέα της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης, ο ακαδημαϊκός κόσμος δεν έχει πειστεί απόλυτα έχοντας να αντιμετωπίσει πολλαπλά αιτήματα για την αποστολή του (από την πολιτεία και το κοινωνικό σύνολο), που είναι πολλές φορές αντιφατικά, στερούνται των απαραίτητων πόρων για την υλοποίηση τους και των οποίων η εξυπηρέτηση δεν ανταμείβεται επίσημα από τα ιδρύματα. Ο ακαδημαϊκός κόσμος ακολουθεί κυρίως το δόγμα 'δημοσιεύσεις ή εξαφάνιση' (publish or perish) που του εξασφαλίζει προαγωγές και επιβίωση στα ακαδημαϊκά πλαίσια αλλά έχει συνήθως μικρό αντίκτυπο στον οικονομικό και κοινωνικό του περίγυρο. Έτσι βρίσκουμε εξαιρετικά πανεπιστήμια σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές (θύλακες αριστείας) που καλλιεργούν το πνεύμα της επιστημονικής αριστείας χωρίς ουσιαστικούς δεσμούς με το άμεσο περιβάλλον τους και που διαιωνίζουν το μοντέλο των « καθεδρικών ναών στην έρημο » (cathedrals in the desert) δημιουργώντας ερωτηματικά στο κοινωνικό σύνολο για την ύπαρξη και τη λειτουργία τους.

Κοινό πάντως χαρακτηριστικό των περισσότερων προγραμμάτων και πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών στις χώρες του ΟΟΣΑ αποτελεί η κινητοποίηση της οικονομίας της γνώσης για τη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης και της δημιουργίας (ή της ανάδειξης) συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

⁶ Goldstein, H. and M. Luger (1993) "Theory and Practice in High-Tech Economic Development", in D. R. Bingham and R. Mier (eds.), *Theories of Local Economic Development: Perspectives from across the Disciplines*, Sage Publications, Newbury Park; Lester, Richard K. (2005), *Universities, Innovation, and the Competitiveness of Local Economies: A Summary Report from the Local Innovation Systems Project-Phase I*. MIT IPC Local Innovation Systems Working Paper 05-005 | IPC Working Paper 05-010, <http://web.edu/lis/papers/LIS05.010.pdf>

Τα πανεπιστήμια εμπλέκονται ενεργά στις περισσότερες από αυτές τις δράσεις με διαφορετικό βαθμό συμμετοχής και με διαφορετικά αποτελέσματα.

Η συνειδητοποίηση του εν δυνάμει σημαντικού ρόλου που μπορούν να παίξουν τα πανεπιστήμια στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, ιδιαίτερα στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, πρέπει να συνοδευτεί από πρόσθετες προσπάθειες από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (τοπικές και περιφερειακές αρχές, την επιχειρηματική κοινότητα και την κοινωνία των πολιτών) προκειμένου να φέρει αποτελέσματα. Τα μέχρι στιγμής παραδείγματα από τις χώρες του ΟΟΣΑ (ιδιαίτερα από τις Αγγλοσαξονικές χώρες, τη Σκανδιναβία αλλά και την Ιαπωνία ή την

Ν. Κορέα⁷) δείχνουν ότι υπάρχει σημαντικό δυναμικό που πρέπει να αξιοποιηθεί περισσότερο. Το πλαίσιο αυτό δημιουργεί σημαντικές ελπίδες για μια εντονότερη συνειδητοποίηση του ρόλου των πανεπιστημίων στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, με ιδιαίτερη έμφαση στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες όπου πολύ συχνά αποτελεί τη μοναδική ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο.

⁷ OECD, *Higher Education and Regions: Globally Competitive, Locally Engaged*, OECD 2007

i Chatterton, P., & Goddard, J. (2000). The response of higher education institutions to regional needs. *European Journal of Education*, 35(4), 475-496.

ii Clark, B. R. (1998). *Entrepreneurial universities. Organizational pathways of transformation*. IAU Press.

iii Uyarra, E. (2010). Conceptualizing the regional roles of universities, implications and contradictions. *European Planning Studies*, 18(8), 1227-1246.

iv Arbo, P., & Benneworth, P. (2007). Understanding the regional contribution of higher education institutions:

A literature review. OECD Education Working Papers, No. 9. Paris: OECD Publishing.

v Etzkowitz, H. and L. Leydesdorff (2000), "The Dynamics of Innovation: from National Systems and 'Mode 2'

to a Triple-Helix of University-Industry-Government Relations", *Research Policy*, Vol. 29, No. 2, pp. 109-123.

vi Carayannis, E. G., & Campbell, D. F. (2009). 'Mode 3' and 'Quadruple Helix': toward a 21st century fractal innovation ecosystem. *International journal of technology management*, 46(3-4), 201-234.

Τα ελληνικά πανεπιστήμια και η ανάγκη διεπιστημονικής εκπαίδευσης για την περιβαλλοντική και την κλιματική κρίση

Έλενα Δεληγιάννη*

Department of Clinical, Pharmaceutical & Biological Sciences, School of Life and Medical Sciences, University of Hertfordshire, Hatfield, United Kingdom. Τομέας Κλινικής Φαρμακολογίας, Ιατρική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα.

[Elena Deligianni | LinkedIn](#)

Αγγελική Ματράλη*

Ινστιτούτο Επιστημών Χημικής Μηχανικής, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Πάτρα, Ελλάδα. Τμήμα Χημικών Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, Ελλάδα.

[Angeliki Matrali | LinkedIn](#)

Λυδία Παπαγεωργίου-George* Άλληλον Μέλος

Transatlantic Forestry Master Program, Faculty of Forestry, University of British Columbia, Canada/Dipartimento TESAF, Università di Padova, Italy.

[Lydia P. | LinkedIn](#)

Γεώργιος Σιδερής* Άλληλον Μέλος

Σχολή Νομικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα.

[Giorgos Sideris | LinkedIn](#)

Στέφανος Σταυριανός* Άλληλον Μέλος

Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Σχολή Εφαρμοσμένων και Κοινωνικών Επιστημών, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα.

[Stefanos Stavrianos | LinkedIn](#)

Κωνσταντίνος Δροσάτος**

Άλληλον Μέντορας Σπουδών και Σταδιοδρομίας

Metabolic Biology Laboratory, Cardiovascular Center, Department of Pharmacology and Systems Physiology, University of Cincinnati College of Medicine, Cincinnati, USA. ARISTEiA-Institute for the Advancement of Research and Education in Arts, Sciences, and Technology, McLean, USA

[Konstantinos Drosatos | LinkedIn](#)

*Οι συγγραφείς είχαν ισότιμη συνεισφορά στη συγγραφή του άρθρου και αναφέρονται με αλφαβητική σειρά.

**Υπεύθυνος συγγραφής

[**ΣΗΜΕΙΩΣΗ:** Οι συγγραφείς συμμετείχαν στο 1ο Διεπιστημονικό Σχολείο για την Περιβαλλοντική Κρίση (Interdisciplinary School for Environmental Crisis) του Ινστιτούτου “ARISTEiA” για την προώθηση της έρευνας και της εκπαίδευσης Τεχνών, Επιστημών και Τεχνολογίας.]

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παγκόσμια περιβαλλοντική και κλιματική κρίση αφορά σε ολόκληρο τον πλανήτη και ως εκ τούτου έχει επιπτώσεις παγκοσμίου βεληνεκούς στο περιβάλλον, τις κοινωνίες και την οικονομία. Χώρες, όπως η Ελλάδα, που βρίσκονται στο μεταίχμιο των κλιματικών αλλαγών χρειάζεται να λάβουν άμεσα μέτρα και να δημιουργήσουν ικανό αριθμό επιστημόνων που θα στελεχώσουν τα πανεπιστήμια και τις εταιρείες, θα μελετήσουν τα προβλήματα και θα σχεδιάσουν αποτελεσματικές λύσεις. Η προσαρμογή της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης για τη διεπιστημονική κατάρτιση ειδικών στις περιβαλλοντικές επιστήμες, τις βιοεπιστήμες, τις επιστήμες υγείας, τις οικονομικές επιστήμες και τη νομική που θα ασχοληθούν με την έρευνα αλλά και την εφαρμογή λύσεων για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων είναι επιτακτική.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παγκόσμια περιβαλλοντική και κλιματική κρίση εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους σε διαφορετικές περιοχές του πλανήτη και έχει πολλαπλές επιπτώσεις. Έντονα φαινόμενα καύσωνα και ξηρασίας σε κάποιες περιοχές συνδυάζονται με ανεξέλεγκτες πυρκαγιές, διάβρωση δασικών και καλλιεργήσιμων εδαφών, καταστροφικές πλημμύρες, άνοδο της θαλάσσιας στάθμης και μείωση αποθεμάτων πόσιμου νερού σε άλλες. Ο συνδυασμός αυτών των φαινομένων, εκτός από τις άμεσες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και την υγεία των ανθρώπων και άλλων έμβιων οργανισμών, έχει δευτερογενείς βραχυπρόθεσμες συνέπειες στην οικονομία, την ανάπτυξη και τα πολιτιστικά μνημεία και μεσοπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στις διακρατικές σχέσεις και την κοινωνική συνοχή.

Χώρες, όπως η Ελλάδα, που βρίσκονται στο γεωγραφικό μεταίχμιο των κλιματικών αλλαγών, θα κληθούν πρώτες να λάβουν μέτρα που θα διατηρήσουν το ισοζύγιο περιβαλλοντικής ισορροπίας και οικονομικής ευρωστίας. Περιβαλλοντικές μελέτες έχουν επισημάνει τον κίνδυνο για την κεντρική και τη νησιωτική Ελλάδα από τον συνδυασμό ανόδου της θαλάσσιας στάθμης και της εδαφικής διάβρωσης. Η χωροταξική ανάπτυξη των πόλεων προς τα δάση, η αύξηση των δασικών πυρκαγιών, η αυξημένη εδαφική διάβρωση, οι έντονες βροχοπτώσεις και ο αποκλεισμός φυσικών οδών απορροής υδάτων προς τους φυσικούς αποδέκτες τους, τις λίμνες και τις θάλασσες, έχουν δημιουργήσει μία νέα πραγματικότητα συχνών φυσικών καταστροφών στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο πλανήτη με απώλειες ανθρωπίνων ζωών και σημαντικές οικονομικές συνέπειες.

Τις επόμενες δεκαετίες, η αναμενόμενη αύξηση στην ένταση και τη συχνότητα ακραίων κλιματικών φαινομένων θα καταστήσει μεγάλες περιοχές μη βιώσιμες και θα δημιουργήσει μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα. Η δημιουργία μίας νέας κατηγορίας «περιβαλλοντικών μεταναστών» αποκτά ιδιαίτερα σημαντική γεωπολιτική διάσταση για την Ελλάδα. Οι αλλαγές που έχει προβλέψει ο ΟΗΕ για το 2100 με πληθυσμό 6 εκατομμυρίων για την Ελλάδα, 86 εκατομμυρίων για την Τουρκία και 225 εκατομμυρίων για την Αίγυπτο αναδεικνύουν τις πληθυσμιακές ανισορροπίες, οι οποίες σε συνδυασμό με περιβαλλοντικές πιέσεις που θα καταστήσουν περιοχές γύρω από τη ζώνη του Ισημερινού μη βιώσιμες, δημιουργούν σκηνικό επισφαλούς ειρηνικής γειτνίασης των εθνών. Ως σήμερα, οι χώρες, αντιμετωπίζουν τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής με ανααιμικά μέτρα βραχυπρόθεσμου οικονομικού αντικτύπου χωρίς όμως μακροπρόθεσμες ευεργετικές επιδράσεις για το περιβάλλον. Η προσαρμογή της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης για την κατάρτιση ειδικών επιστημόνων στις περιβαλλοντικές επιστήμες, τις βιοεπιστήμες, την ιατρική, τις οικονομικές επιστήμες και τη νομική που θα ασχοληθούν με την έρευνα αλλά και την εφαρμογή λύσεων για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων είναι επιτακτική.

Περιβαλλοντικές επιστήμες

Η κατάρτιση νέων επιστημόνων που θα κατέχουν την τεχνογνωσία αντιμετώπισης ζητημάτων που άπτονται της περιβαλλοντικής κρίσης απαιτεί, εκτός από τις τεχνικές ικανότητες, την εξοικείωση των φοιτητών με επίκαιρα ζητήματα. Συνεπώς, πέραν του προγράμματος σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων, το οποίο παρέχει το θεωρητικό υπόβαθρο σε τεχνολογικές μεθόδους, χρειάζεται συντονισμός για την ουσιαστική συμμετοχή φοιτητών σε επιστημονικές εκδηλώσεις και συνέδρια που αφορούν σε σχετικά θέματα όπως η κυκλική οικονομία. Επίσης, καλά σχεδιασμένες επισκέψεις των φοιτητών σε βιομηχανικές μονάδες εμπλουτίζουν τις γνώσεις που αποκτούν μέσω των μαθημάτων.

Το Τμήμα Χημικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών έχει εντάξει στο πρόγραμμα σπουδών του τομέα Μηχανικής Διεργασιών και Περιβάλλοντος μαθήματα σχετικά με τα ακόλουθα θέματα:

Επεξεργασία λυμάτων μέσω των μαθημάτων Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων, Μηχανικής Υγρών Αποβλήτων και το Εργαστήριο Διεργασιών

Τεχνικές αντιρρύπανσης και διαχείρισης βιομηχανικών παραπροϊόντων όπως το μάθημα Παραγωγής και Μορφοποίησης Βιομηχανικών Υλικών

Μελέτη επιπτώσεων της μόλυνσης του περιβάλλοντος, όπως το μάθημα Διαχείρισης Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης

Επιπρόσθετα, εκτός της θεωρητικής κατάρτισης η τριτοβάθμια εκπαίδευση χρειάζεται να προετοιμάσει την επόμενη γενιά ερευνητών της Ακαδημίας και της βιομηχανίας. Καίριο εκπαιδευτικό εργαλείο για τον συγκεκριμένο στόχο είναι οι προπτυχιακές διπλωματικές εργασίες οι οποίες χρειάζεται να εστιάζουν σε μεγάλο εύρος περιβαλλοντικών θεμάτων και να βοηθούν τους φοιτητές να εξοικειώνονται με τις σύγχρονες τεχνολογίες και την ορθή επιστημονική προσέγγιση.

Τέλος, ομαδικοί διαγωνισμοί που διοργανώνονται στο πλαίσιο ενός τμήματος δίνουν στους φοιτητές τη δυνατότητα να προτείνουν λύσεις σε υπάρχοντα προβλήματα που αφορούν στην περιβαλλοντική κρίση και εξασκούν τις ικανότητες επίλυσης προβλημάτων και συλλογικής εργασίας. Το Τμήμα Χημικών Μηχανικών

του Πανεπιστημίου Πατρών εφαρμόζει με επιτυχία διαγωνισμό αξιολόγησης τεχνικής μελέτης περιβαλλοντικού αποτυπώματος σχεδιαζόμενης μονάδας. Η διεύρυνση αυτών των δράσεων και ο συντονισμός με τα υπόλοιπα τμήματα Χημικών Μηχανικών της Ελλάδας, θα επιταχύνει τη δημιουργία εθνικού κεφαλαίου γνώσεων και δεξιοτήτων των επόμενων επιστημονικών γενεών με προφανή οφέλη για την ικανότητα της χώρας να ανταπεξέλθει στις μελλοντικές περιβαλλοντικές προκλήσεις.

Βιολογικές επιστήμες

Οι βιολογικές επιστήμες παρέχουν εξειδίκευση στη λειτουργία των έμβιων στοιχείων του περιβάλλοντος και τον προσδιορισμό των ενδιατημάτων τους. Μολονότι οι απόφοιτοι βιολογικών επιστημών της Ελλάδας διαθέτουν τα θεωρητικά εφόδια ώστε να είναι ανταγωνιστικοί σε διεθνές επίπεδο, οι πανεπιστημιακές υποδομές της χώρας υστερούν σε ποιότητα χώρων, όπως και σε εξοπλισμό και τεχνογνωσία. Τα περισσότερα τμήματα Βιολογίας στην Ελλάδα προσφέρουν τη δυνατότητα επιλογής προπτυχιακών μαθημάτων περιβαλλοντικής κατεύθυνσης, διευκολύνοντας έτσι την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων στον σχετικό βιολογικό κλάδο. Για παράδειγμα, η Περιβαλλοντική Βιολογία αποτελεί μία από τις βασικές κατευθύνσεις του Τμήματος Βιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με πολλά σχετικά μαθήματα επιλογής. Άλλα πανεπιστήμια, ωστόσο, δεν εστιάζουν σε αυτό τον βαθμό κατά το προπτυχιακό επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και οι κατευθύνσεις που δεν αφορούν άμεσα στο περιβάλλον δίνουν έμφαση σε μαθήματα σχετικά με την οικολογία και την αειφόρο ανάπτυξη. Έτσι, απόφοιτοι όλων των τμημάτων Βιολογίας αποκτούν το υπόβαθρο για να συνεργαστούν με επιστήμονες που έχουν διαφορετική εκπαίδευση και να ασχοληθούν με την επίλυση των σύνθετων προβλημάτων που καθιστούν την περιβαλλοντική κρίση.

Η εργαστηριακή εξάσκηση και οι ασκήσεις στο πεδίο αποτελούν σημαντικό κομμάτι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που παρέχουν τα Τμήματα Βιολογίας. Κατά γενική ομολογία, τα εργαστήρια, σε συν-

δυσασμό με την -πλην ελαχίστων εξαιρέσεων- ενθουσιώδη στάση των καθηγητών, προσφέρουν μια ολοκληρωμένη εμπειρία εξοικείωσης με την πειραματική διαδικασία. Ωστόσο, η ραγδαία αύξηση στον αριθμό των εισαχθέντων σπουδαστών σε συνδυασμό με τη μη αναπλήρωση διδακτικού προσωπικού που αποχώρησε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας, έχουν περιορίσει τις δυνατότητες αλληλεπίδρασης των διδασκόντων με τους διδασκόμενους και την ενεργή συμμετοχή των φοιτητών στη διεξαγωγή πειραμάτων. Επιπλέον, η εκπαίδευση σε σύγχρονες πειραματικές μεθόδους είναι περιορισμένη εξαιτίας της απουσίας του απαραίτητου εξοπλισμού.

Επιστήμες Υγείας

Ο τομέας των επιστημών υγείας σχετίζεται άμεσα με την περιβαλλοντική κρίση και τις επιπτώσεις της που επιδρούν στην υγεία του ανθρώπου από την παθολογία μέχρι την ψυχιατρική και τη δημόσια υγεία. Αν και υπάρχουν επιλογές για μεταπτυχιακή εξειδίκευση νέων επιστημόνων στην Περιβαλλοντική Ιατρική και τη Διαχείριση Περιβάλλοντος, Κρίσεων και Καταστροφών, οι Σχολές επιστημών Υγείας στην Ελλάδα, όπως η Ιατρική και η Φαρμακευτική, δεν διαθέτουν στο βασικό πρόγραμμα σπουδών οργανωμένα μαθήματα, που άπτονται άμεσα του αντικείμενου Διαχείρισης Περιβαλλοντικών Κρίσεων. Επίσης τα μαθήματα επιλογής που υπάρχουν στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο είναι περιορισμένα.

Οι ελληνικές σχολές επιστημών υγείας είναι αναγκαίο να αναπτύξουν οργανωμένα προγράμματα σπουδών, εκπαίδευσης και εξειδίκευσης στον τομέα διαχείρισης Περιβαλλοντικών Κρίσεων, με ευκαιρίες έρευνας και προετοιμασίας για επαγγελματική σταδιοδρομία. Η ένταξη προπτυχιακών μαθημάτων και η ανάπτυξη μεταπτυχιακών προγραμμάτων περιβαλλοντικής υγείας και τοξικολογίας, επιδημιολογίας και πρόληψης περιβαλλοντικών νοσημάτων, αντιμετώπισης υγειονομικών κρίσεων, διαχείρισης υγειονομικών κρίσεων λόγω περιβαλλοντικών κινδύνων και περιβαλλοντικής βιοηθικής μπορεί να είναι το πρώτο βήμα.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αξιοποίηση της δυνατότητας που δίνει πρόσφατος

νόμος που επιτρέπει στα πανεπιστήμια να παρέχουν διεπιστημονικά προγράμματα σπουδών, στα οποία οι φοιτητές συνδυάζουν γνωστικά αντικείμενα διαφορετικών τμημάτων. Κατά συνέπεια, φοιτητές που ενδιαφέρονται για εστιασμένη εκπαίδευση σε ζητήματα περιβάλλοντος μπορούν να συνδυάσουν μαθήματα περιβαλλοντικής μηχανικής, βιολογίας, νομικής, κοινωνιολογίας και ιατρικής. Η απόκτηση διεπιστημονικής γνώσης, ωστόσο, χρειάζεται να συνδυαστεί οργανωμένα με δυνατότητες πρακτικής άσκησης στους σπουδαστές σε ερευνητικά κέντρα, νοσοκομεία, βιομηχανία, οργανισμούς διαχείρισης περιβαλλοντικών κρίσεων και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που ασχολούνται με ζητήματα περιβάλλοντος.

Η δυνατότητα ανάλυσης μεγάλων βάσεων δεδομένων είναι μια πρόσφατη επιστημονική ανάγκη που γεννήθηκε από την ανάπτυξη τεχνολογιών, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα καταγραφής πολλαπλών δεδομένων υγείας, περιβαλλοντικών παραγόντων και κοινωνικών παραμέτρων. Αυτό το δεδομένο έχει αναδείξει την ανάγκη εκπαίδευσης και εξάσκησης της νέας γενιάς επιστημόνων υγείας στις αναλυτικές μεθόδους και τη χρήση σχετικών εργαλείων.

Η ένταξη αυτών των προτάσεων στον σχεδιασμό αναδιαμόρφωσης των προγραμμάτων σπουδών των σχολών επιστημών υγείας θα συνδράμει στη δημιουργία άριστα καταρτισμένων νέων επιστημόνων που θα είναι σε θέση να διαχειριστούν ζητήματα περιβαλλοντικών κρίσεων.

Οικονομικές επιστήμες

Η οικονομική επιστήμη, αποτελεί την εμπεριστατωμένη μελέτη της διανομής πόρων μεταξύ ομάδων που δρουν εντός ενός οριοθετημένου περιβάλλοντος, το οποίο ονομάζεται αγορά. Η έννοια της αγοράς βασίζεται στην ανταλλακτική διαδικασία μεταξύ εκείνων που διαθέτουν το προϊόν και εκείνων που το χρειάζονται ανεξαρτήτως γεωγραφικών ορίων και μέσων συναλλαγής. Η εντατικοποίηση κλάδων της οικονομίας προκαλεί υπερβάλλουσα ζήτηση φυσικών πόρων, η οποία οδηγεί σε υψηλότερο επίπεδο κατανάλωσης από τη φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος, προκαλώντας φαινόμενα

περιβαλλοντικής καταστροφής, τα οποία έχουν δευτερογενείς οικονομικές επιπτώσεις. Τα πανεπιστήμια οικονομικών επιστημών καλούνται να διαμορφώσουν μία παρούσα κατάσταση η λειτουργία της οποίας δεν θα θέτει αμφιβολία για τη δυνατότητα κάλυψης αναγκών των μελλοντικών γενεών.

Τα ελληνικά πανεπιστήμια οικονομικών επιστημών καλούνται να εντάξουν την έννοια της περιβαλλοντικής διαχείρισης στα προγράμματα σπουδών τους με αντίστοιχα μαθήματα. Συγκεκριμένα, τα μαθήματα οικονομικών του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων συμβάλλουν στην κατανόηση της πίεσης που δέχεται το περιβάλλον λόγω της οικονομικής ανάπτυξης και στη διερεύνηση εφικτών λύσεων. Επίσης, τα μαθήματα για την αειφορική διαχείριση των αλυσίδων αξίας βοηθούν τους φοιτητές να κατανοήσουν πώς η έννοια της βιωσιμότητας μετασχηματίζει την παραδοσιακή δομή της αγοράς. Τέλος, μαθήματα για την πράσινη επιχειρηματικότητα ενσωματώνουν τις περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές στρατηγικές.

Συνεπώς, ο εμπλουτισμός των προγραμμάτων σπουδών με μαθήματα πράσινης μετάβασης της οικονομικής δραστηριότητας θα ενισχύσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες σχετικά με μεθόδους απεξάρτησης της οικονομικής ανάπτυξης από την περιβαλλοντική επιβάρυνση, συμβάλλοντας σε ένα βιώσιμο μέλλον.

Νομικές επιστήμες

Στον κλάδο των ΑΕΙ νομικών σπουδών, η διαμόρφωση επιστημόνων ικανών να αντιμετωπίσουν την περιβαλλοντική κρίση εξαρτάται από το επίπεδο διείσδυσης στην εκπαιδευτική διαδικασία του Δικαίου Περιβάλλοντος. Αυτός ο σχετικά νεοπαγής δικαϊκός κλάδος αναδύθηκε διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα για να αντιμετωπίσει, με νομικά μέσα, τις προκλήσεις της εντεινόμενης περιβαλλοντικής κρίσης. Εκτός από τα καθαρά περιβαλλοντικά θέματα, τα νομικά ζητήματα σχετικά με την παγκόσμια μεταναστευτική πολιτική των κρατών θα γίνονται όλο και πιο έντονα στο μέλλον λόγω της αυξανόμενης δημιουργίας ομάδων «περιβαλλοντικών προσφύγων», οι οποίοι θα χρειάζονται να μεταναστεύσουν μαζικά προς περισσότε-

ρο βιώσιμες περιοχές.

Το Δίκαιο Περιβάλλοντος διδάσκεται σε προπτυχιακό επίπεδο και στις τρεις Νομικές Σχολές της χώρας. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Πανεπιστήμιο Θράκης, είναι αυτοτελές μάθημα επιλογής ενώ στο ΑΠΘ προσφέρεται ως μάθημα επιλογής σε συνδυασμό με τον κλάδο του Χωροταξικού και Πολεοδομικού Δικαίου. Περαιτέρω στη Νομική του ΕΚΠΑ διδάσκεται, επίσης ως μάθημα επιλογής, το Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος ενώ προσφέρεται Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με ειδίκευση στο Δίκαιο Περιβάλλοντος.

Η δυνατότητα που δίνεται σε όλους τους φοιτητές νομικής στην Ελλάδα να αποκτήσουν βασικές γνώσεις στο αντικείμενο συνιστά ασφαλώς θετικό πρώτο βήμα, πλην, όμως, ανεπαρκές, δεδομένης της ραγδαίας εξέλιξης της κλιματικής κρίσης. Απαιτούνται πλέον εξειδικευμένες γνώσεις, σε αντικείμενα όπως το δίκαιο των διεθνών συνθηκών για το κλίμα. Παράλληλα, είναι αναγκαία η πρακτική εξάσκηση στη διαμόρφωση και εφαρμογή των σχετικών κανόνων δικαίου. Αυτό δύναται να επιτευχθεί με τη διοργάνωση σχετικών προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών νομικών κλινικών (law clinics) και με την προώθηση της συμμετοχής φοιτητών σε εθνικές και διεθνείς συνδιασκέψεις για το κλίμα. Σε αυτό το πρακτικό επίπεδο, η σύγκριση με τα πανεπιστήμια της Ευρώπης και των ΗΠΑ αναδεικνύει τις ελλείψεις των ελληνικών ΑΕΙ: παρά το επαρκές, σε αρκετές περιπτώσεις ακόμη και υψηλότερο, ακαδημαϊκό επίπεδο, οι φοιτητές στερούνται ευκαιριών να δοκιμάσουν στην πράξη τις θεωρητικές γνώσεις τους.

Η συμβολή στην ανάπτυξη εξειδικευμένων επιστημόνων υπηρετείται και από την παροχή γνώσεων εκτός του στενού πανεπιστημιακού χώρου, όπου οι δυνατότητες εμβάθυνσης και ανάληψης πρωτοβουλιών είναι σημαντικές. Σε ένα πεδίο, μάλιστα, όπου οι νομικοί επιστήμονες χρειάζονται πρόσβαση σε δεδομένα διάφορων επιστημονικών κλάδων, η αξία της διεπιστημονικής προσέγγισης είναι αναμφισβήτητη. Η διοργάνωση και η διευκόλυνση συμμετοχής των φοιτητών σε εντατικά διεπιστημονικά προγράμματα αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχία του εγχειρήματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων της περιβαλλοντικής κρίσης στην Ελλάδα χρειάζεται να γίνει με τη ρεαλιστική παραδοχή ότι η λήψη οποιωνδήποτε μέτρων θα έχει αντίκτυπο μόνο αν εφαρμοστεί σε διεθνή κλίμακα μέσω διακρατικών συνεργασιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και αν η Ελλάδα μηδενίσει τις εκπομπές CO₂, η επίδραση στο κλίμα της χώρας θα είναι σχεδόν μηδενική αν δεν υπάρξει δραστική μείωση σε παγκόσμια κλίμακα. Ωστόσο, η επένδυση από την Ελλάδα για την ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής και κλιματικής κρίσης με ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και εφαρμογή ρηξικέλευθων πολιτικών αποτελεί μια ευκαιρία για να την κάνει πρωτοπόρο και έτσι να την καταστήσει στρατηγικό συνεργάτη γειτονικών χωρών της που αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα, ενισχύοντας έτσι τη γεωστρατηγική θέση της. Συνεπώς, ο εθνικός διάλογος για την περιβαλλοντική κρίση χρειάζεται να γίνει σε διευρυμένο πλαίσιο επιστημονικών ειδικοτήτων που θα περιλαμβάνουν τομείς που κυμαίνονται από τις περιβαλλοντικές επιστήμες και τις επιστήμες υγείας μέχρι τις οικονομικές, νομικές, πολιτικές και κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Η άρτια εκπαίδευση και επιμόρφωση των νέων επιστημόνων της Ελλάδας είναι ο μόνος τρόπος ώστε να επιτευχθεί αυτός ο εθνικός σκοπός. Έως ότου τα πανεπιστήμια υιοθετήσουν πλήρως την κουλτούρα διεπιστημονικής εκπαίδευσης με συνέργειες περισσότερων του ενός τμήματος, συμπληρωματικά προγράμματα μπορούν να έχουν αυτόν τον ρόλο. Εκπαιδευτικά προγράμματα όπως το «Interdisciplinary School for Environmental Crisis» του Ινστιτούτου ARISTEIA (Institute for the Advancement of Research and Education in Arts, Sciences and Technology) των ΗΠΑ που γίνεται στην Ελλάδα, το ετήσιο Συνέδριο του Πανεπιστημίου Αθηνών για την κλιματική κρίση και άλλες αντίστοιχες διεπιστημονικές δράσεις θα αποτελούν το κύριο εκπαιδευτικό εργαλείο ώστε οι νέοι Έλληνες επιστήμονες να διευρύνουν τους ορίζοντες γνώσης και επαγγελματικών προοπτικών.

Εικόνα: Έμβλημα του 1ου Διεπιστημονικού Εκπαιδευτικού Προγράμματος για την Περιβαλλοντική Κρίση του Ινστιτούτου για την Προώθηση της Έρευνας και της Εκπαίδευσης Τεχνών, Επιστημών και Τεχνολογίας.

Το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Ρόδο

Αντισυνταγματάρχης Γεώργιος Κουκάκης Άλληλον Μέλος

Ανώτερος Αξιωματικός του Στρατού Ξηράς, Μέλος του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών ([ΕΛΙΣΜΕ](#)), Κύριος Ερευνητής στο Κέντρο Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων ([ΚΕΔΙΣΑ](#)), Ερευνητικός Συνεργάτης (Research Associate) του [Hermes Institute of International Affairs, Security & Geoeconomy](#), Κάτοχος Master of Arts στη «Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο» του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Υποψήφιος Εκπαιδευτής Ενηλίκων (Ε.Ο.Π.Ε.Π.), Συγγραφέας του βιβλίου «Εθνική Ασφάλεια: Μύθοι και Πραγματικότητα» (Εκδόσεις Ινφογνώμων, Απρίλιος 2023)

[Georgios Koukakis](#) | [LinkedIn](#)

Περίληψη:

Το παρόν άρθρο πραγματοποιεί μία περιγραφή του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών με έδρα τη Ρόδο, το οποίο αποτελεί ένα από τα 18 Τμήματα του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Παρουσιάζει το περιεχόμενο των προπτυχιακών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, τις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου, το ερευνητικό του έργο, την κατάταξή του ανάμεσα στα ελληνικά και διεθνή ΑΕΙ, καθώς και τις δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων αυτού. Μέσω της παρουσίασης των εν λόγω στοιχείων, στοχεύει στην ανάδειξη του ρόλου του εν λόγω Τμήματος όσον αφορά την παροχή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικότερα, αλλά και της παροχής εξειδικευμένων γνώσεων στους τομείς της αρχαιολογίας, της γλωσσολογίας και των διεθνών σχέσεων.

Το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών (ΤΜΣ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου αποτελεί μία από τις πιο πρόσφατες δομές παροχής ανώτατης εκπαίδευσης της χώρας μας και η μοναδική στην Ελλάδα με εξειδίκευση τις Μεσογειακές Σπουδές. Ιδρύθηκε το 1997 με έδρα την όμορφη πόλη της Ρόδου και η λειτουργία του ξεκίνησε το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000.¹

Εικόνα 1: Η είσοδος του ΤΜΣ

Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Εικόνα 2: Προαύλιος χώρος του ΤΜΣ
Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Αποτελεί τμήμα της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών² και αποστολή του είναι «*η καλλιέργεια και προαγωγή της γνώσης για τη γλώσσα, την αρχαία και νεότερη ιστορία, τον αρχαίο πολιτισμό, τις οικονομικές και πολιτικές δομές των χωρών της Μεσογείου, με έμφαση στη νότια και νοτιοανατολική Μεσόγειο*».

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση του ΤΜΣ, αξίζει να επισημάνουμε ότι το Πανεπιστήμιο Αιγαίου παρουσιάζει μία σημαντική ιδιομορφία σε σχέση με τα υπόλοιπα Πανεπιστήμια της Ελλάδας.

Η ιδιομορφία αυτή έγκειται στο γεγονός ότι τα 18 Τμήματα που το απαρτίζουν είναι διάσπαρτα σε 6 νησιά του Αιγαίου και συγκεκριμένα στη Λέσβο, τη Λήμνο, τη Ρόδο, τη Σάμο, τη Σύρο και τη Χίο.

Η διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών του ΤΜΣ είναι 4 έτη (8 ακαδημαϊκά εξάμηνα) από τα οποία τα 2 πρώτα είναι αφιερωμένα στην παροχή κοινής εκπαίδευσης με σκοπό την ανάδειξη των μοναδικών χαρακτηριστικών της περιφέρειας (region) της Μεσογείου και τη διεύρυνση των γνώσεων των φοιτητών-φοιτητριών, ενώ από το 3^ο έτος (5^ο εξάμηνο) και έπειτα υλοποιείται εμβάθυνση-εξειδίκευση των γνώσεων τους, καθώς χωρίζονται σε μία από τις 3 ακόλουθες επιστημονικές κατευθύνσεις:

1. Αρχαιολογία.
2. Γλωσσολογία Νοτιοανατολικής Μεσογείου.
3. Διεθνείς Σχέσεις & Οργανισμοί.

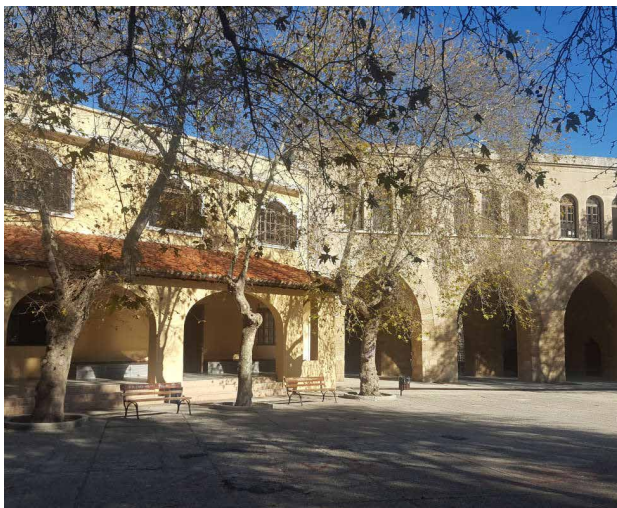
Στο πλαίσιο επίσης της λειτουργίας του ΤΜΣ λειτουργεί Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Εργαστήριο Μεσογειακής Πολιτικής, Εργαστήριο Πληροφορικής, Εργαστήριο Γλωσσολογίας, Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Αρχαιολογίας και Προληπτικής Συντήρησης, καθώς και Εργαστήριο για τον Αρχαίο Κόσμο της Ανατολικής Μεσογείου.

Εικόνα 3: Αίθουσα διδασκαλίας ΤΜΣ
Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Όσον αφορά τις μεταπτυχιακές σπουδές που παρέχονται μέσω του ΤΜΣ, αυτές περιλαμβάνουν τη δυνατότητα εκπόνησης πρωτότυπης επιστημονικής έρευνας για την απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος, τη διεξαγωγή μεταδιδακτορικής έρευνας, καθώς και τη λειτουργία των ακόλουθων 4 Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών:

1. Αρχαιολογία Ανατολικής Μεσογείου.
2. Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο.
3. Αρχαίο Θέατρο: Εκπαιδευτικές και Φιλολογικές Προσεγγίσεις.
4. Ανάλυση & Διδασκαλία Πρώτης & Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας.

Εικόνα 4: Προαύλιος χώρος του ΤΜΣ
Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Το ΤΜΣ διεξάγει σε ετήσια βάση διάφορες δράσεις όπως συνέδρια και ημερίδες, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι συμμετέχει στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus+, μέσω του οποίου παρέχεται η δυνατότητα στο φοιτητικό πληθυσμό και στο διδακτικό και διοικητικό προσωπικό να σπουδάσει, διδάξει, επιμορφωθεί και εργαστεί στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης σε διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Για την υποστήριξη της εκπαίδευσης το ΤΜΣ χρησιμοποιεί την ειδική πλατφόρμα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης «Open eClass» του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ενώ εντός των εγκαταστάσεων του λειτουργεί βιβλιοθήκη έκτασης 454 τ.μ. η οποία διαθέτει πληθώρα ελληνικών και ξένων συγγραμμάτων και το ηλεκτρονικό ιδρυματικό αποθετήριο «HELLANICUS». Το ΤΜΣ διαθέτει επίσης εστιατόριο και αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Όσον αφορά τη φοιτητική μέριμνα, το ΤΜΣ παρέχει αρκετές διευκολύνσεις στους φοιτητές-φοιτητρίες του, σχετικά με τη διατροφή, τη στέγαση και την περίθαλψη. Επίσης παρέχεται η δυνατότητα προβολής του ερευνητικού έργου των φοιτητών-διδασκόντων μέσω διάφορων περιοδικών εκδόσεων, όπως η εξαμηνιαία επιθεώρηση «Η Ελλάδα, η Ευρώπη και ο Κόσμος» της Μονάδας Έρευνας για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική και η «Επετηρίδα Μεσογειακών Σπουδών».

Εικόνα 5: Τελετή αποφοίτησης-καθομολόγησης του ΤΜΣ
Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση του ΤΜΣ, πρέπει να τονιστεί ότι το Πανεπιστήμιο Αιγαίου - στο πλαίσιο διασφάλισης ποιότητας - συμμετέχει στο σύστημα διεθνούς αξιολόγησης ακαδημαϊκής κατάταξης «Times Higher Education Young University Rankings» καταλαμβάνοντας μάλιστα την 3^η θέση ανάμεσα σε 7 ελληνικά Πανεπιστήμια και θέση 201-250 ανάμεσα σε 539 Πανεπιστήμια παγκοσμίως για το 2022 και την 4^η θέση ανάμεσα σε 18 ελληνικά Πανεπιστήμια και θέση 801-1000 ανάμεσα σε 2.325 Πανεπιστήμια παγκοσμίως για το 2023.

Εικόνα 6: Ημερίδες και συνέδρια του ΤΜΣ
Πηγή: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Όσον αφορά τέλος τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων του ΤΜΣ, αυτές περιλαμβάνουν την εύρεση εργασίας σε Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, Ιδιωτικά Μουσεία και Συλλογές και Πολιτιστικά - Μορφωτικά

Τμήματα και Διευθύνσεις ιδιωτικών φορέων για την κατεύθυνση «Αρχαιολογία», Ερευνητικά κέντρα, ΚΕΕ, διαφημιστικές εταιρείες και εκδοτικούς οίκους για την κατεύθυνση «Γλωσσολογία Νοτιοανατολικής Μεσογείου» και το Διπλωματικό Σώμα, Ερευνητικά κέντρα, Περιφερειακούς και Διεθνείς Οργανισμούς, καθώς και Ελληνικές και διεθνείς επιχειρήσεις.

¹[Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών Πανεπιστημίου Αιγαίου \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

²Τα άλλα δύο τμήματα της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών είναι το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού.

³[Γεωγραφία & Στατιστικά του Πανεπιστημίου | Πανεπιστήμιο Αιγαίου \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023)

⁴Τα Τμήματα είναι κατανομημένα σε 6 Σχολές.

⁵[Κατευθύνσεις - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

⁶[Διδακτορικές Σπουδές - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

⁷[Μεταδιδακτορική Έρευνα - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

⁸[Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών - Αρχαιολογία Ανατολικής Μεσογείου - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

⁹[Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών - Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁰[Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών - Αρχαίο Θέατρο: Εκπαιδευτικές & Φιλολογικές Προσεγγίσεις \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹¹[Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών - Ανάλυση & Διδασκαλία Πρώτης & Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας -](http://aegean.gr)

[Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹²[Συνέδρια - Ημερίδες - Δράσεις - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹³[Erasmus+ | erasmus.aegean.gr](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁴[Open eClass - Univ. of the Aegean](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁵[Παράρτημα Ρόδου | Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Αιγαίου \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁶[DSpace Home \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁷[Μονάδα Έρευνας για την Ευρωπαϊκή & Διεθνή Πολιτική - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁸[Επετηρίδα Μεσογειακών Σπουδών Archives - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

¹⁹[Rankings | Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας - ΜΟΔΙΠ Πανεπιστημίου Αιγαίου \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

²⁰[Νέα διάκριση του Πανεπιστημίου Αιγαίου στις διεθνείς κατατάξεις | Πανεπιστήμιο Αιγαίου \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

²¹[Επαγγελματικές Προοπτικές - Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών \(aegean.gr\)](http://aegean.gr) (πρόσβαση στις 14/04/2023).

Χαρτογραφώντας την Οδύσσεια της Σχεδιαστικής Σκέψης

Αικατερίνη Πουστουρλή
Άλληλον Μέντορας

Δρ. Μηχανικός, Εμπειρογνώμονας σε θέματα Ασφάλειας και Ανθεκτικότητας Διεθνές Ελληνικό Πανεπιστήμιο
[Dr. Katerina Poustourli | LinkedIn](#)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ερωτήματα ενός τελειόφοιτου ή απόφοιτου ΑΕΙ αλλά και κάθε ενήλικα σε σχέση με τις αποφάσεις που πρέπει να λάβει όσον αφορούν στην καριέρα του, στη ζωή του, στις σχέσεις του, στην υγεία & ευεξία του, μπορούν να χαρτογραφηθούν συστηματικά με μοντέλα Σχεδιαστικής Σκέψης (Design Thinking) και να αποτελέσουν εργαλεία γνωσιακής θωράκισης, επίλυσης προβλημάτων και λήψης κατάλληλων αποφάσεων με θετικό πρόσημο εφ'όρου ζωής. Τα μοντέλα Σχεδιαστικής Σκέψης πρωτοεμφανίστηκαν τη δεκαετία 1950-1960 στο πλαίσιο της μηχανικής επιστήμης με σκοπό να αντιμετωπίσουν το ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον εκείνης της εποχής. Αργότερα και έως σήμερα πολυδιάστατα και εξαιρετικά πολύπλοκα προβλήματα που απαιτούν καινοτομία, δημιουργικότητα αλλά και κριτική σκέψη και πρωτοπορία, αντιμετωπίζονται με τα μοντέλα αυτά που διδάσκονται στα σημαντικότερα Πανεπιστήμια του κόσμου. Η ένταξή τους στα προγράμματα σπουδών των Ελληνικών ΑΕΙ, δημιουργεί έναν ικανό αριθμό επισημόνων που θα στελεχώσουν οργανισμούς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τους οποίους θα σχεδιάζουν αποτελεσματικές, καινοτόμες και ανθεκτικές λύσεις. Τι πιο βέλτιστο όμως αν αυτή η θεωρητική γνώση που κερδίζεται μέσα από τις σπουδές, να μπορεί να έχει σημαντική εφαρμογή και αντίκτυπο στη ζωή του ίδιου του μαθητευόμενου (τελειόφοιτου, απόφοιτου, δια βίου διδασκόμενου ενήλικα), καθιστώντας τον έναν εν δυνάμει σύμβουλο, προπονητή και μέντορα του ίδιου του εαυτού. Αυτή η γνώση που μπορεί να μετασχηματίζεται σε αυτογνωσία, λέγεται ότι μπορεί να είναι και το κλειδί για κοινωνίες που ευημερούν και προάγουν την ανθρωποκεντρική επίλυση περίπλοκων προβλημάτων. Διάφορα μοντέλα Σχεδιαστικής Σκέψης (πχ IDEO, SIT) είναι διαθέσιμα παγκοσμίως στο διαδίκτυο, την ηλεκτρονική βιβλιογραφία και άλλες πηγές. Στο παρόν άρθρο θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τη μέθοδο των Bill Burnett and Dave Evans.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη δεκαετία του 1970, άρχισαν να αναδύονται οι αρχές του Design Thinking. Η όλη ιδέα αφορούσε την ταχεία δημιουργία πρωτοτύπων και τη δοκιμή μέσω της παρατήρησης. Κατά τη δεκαετία του 1980 η επίλυση προβλημάτων με επίκεντρο τη λύση ήταν η νέα προσέγγιση, ενώ στις δεκαετίες 2000 έως και σήμερα υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για την εφαρμογή της σχεδιαστικής σκέψης σε μια σειρά διαφορετικών εφαρμογών για την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος εντός των επιχειρήσεων ή για τη βελτίωση της εκπαίδευσης.

Όλες οι μορφές σχεδιασμού επαγγελματικής εκπαίδευσης μπορεί να θεωρηθεί ότι αναπτύσσουν τη Σχεδιαστική Σκέψη στους σπουδαστές, έστω και ακούσια, αλλά η Σχεδιαστική Σκέψη στις μέρες μας διδάσκεται στοχευμένα σε πολλά προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών. Στην Ευρώπη, μέσου του προγράμματος Erasmus+ το 2017-2019 (Design thinking in higher education for promoting human-centered innovation in business and society'; Project Reference:2017-1-EE01-KA203-034889), με συμμετοχή και της Ελλάδας, έγινε γνωστό ότι η Σχεδιαστική Σκέψη χρησιμοποιείται για την ενίσχυση της μάθησης και την προώθηση της δημιουργικής σκέψης, της ομαδικής εργασίας και της ευθύνης των σπουδαστών για μάθηση, ειδικά όταν συνδέονται με σπουδές επιχειρήσεων και καινοτομίας.

Τι συμβαίνει όμως εάν ο σπουδαστής θα ήθελε να εφαρμόσει τη Σχεδιαστική Σκέψη στα πλαίσια της προσωπικής του ανάπτυξης είτε ως τελειόφοιτος είτε ως απόφοιτος; Θα ήταν μια γνώση προστιθέμενης αξίας για αυτόν-ήν; Θα μπορούσε όντας ο ίδιος θεωρητικός «σχεδιαστής» να είναι αντικειμενικός και να χαρτογραφήσει το αφήγημα της προσωπικής του Οδύσσειας με θετικά αποτελέσματα;

Η Σχεδιαστική Σκέψη περιλαμβάνει πέντε διανοητικές στάσεις: περιέργεια, πειραματισμό, επαναπλαισίωση, διαδικασία ενστερνισμού και βαθιά ομαδική

εργασία. Τα δύο πρώτα είναι αυτονόητα. Επαναπλαισίωση ή επαναδιατύπωση (reframe) σημαίνει να αποκτήσετε μια διαφορετική οπτική για τα προβλήματά σας, επανεξετάζοντας τις ψευδείς και δυσλειτουργικές πεποιθήσεις και αναγνωρίζοντας τις δικές σας προκαταλήψεις. Η διαδικασία αποδοχής σημαίνει ότι επικεντρώνεστε στο ταξίδι αντί στον στόχο, απολαμβάνοντας την περιπέτεια αντί να είστε εμμονικοί με το αποτέλεσμα. Η χαρτογράφηση της Σχεδιαστικής Σκέψης είναι και μια βασικά συνεργατική, ομαδική διαδικασία αντί για μια μοναχική ρομαντική αναζήτηση. Σχεδιάζετε τη ζωή σας σε συνεργασία με άλλους ανθρώπους. Όπως πολλοί άνθρωποι, μπορεί να πιστεύετε λανθασμένα ότι υπάρχει μια μοναδική «τέλεια» ζωή για εσάς. Ωστόσο, η χαρτογράφηση της Οδύσσειας της Σχεδιαστικής Σκέψης επαναδιατυπώνει την παλιά ερώτηση «Τι θέλεις να γίνεις όταν μεγαλώσεις;» και ρωτάει αντ' αυτού, «Σε τι θέλεις να εξελιχθείς;»

Η σχεδιαστική προσέγγιση της ζωής απορρίπτει επίσης τη δημοφιλή αντίληψη ότι όλα θα λειτουργήσουν μόνα τους αν απλώς «βρείτε το πάθος σας». Το πάθος δεν είναι η αιτία αλλά το αποτέλεσμα του έξυπνου σχεδιασμού της ζωής.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η χαρτογράφηση της Οδύσσειας της Σχεδιαστικής Σκέψης είναι μια γραφική αναπαράσταση τριών πιθανών εκδοχών ζωής που μπορεί να ζήσουμε τα επόμενα πέντε χρόνια. Ξεκινάμε ορίζοντας αυτό που θεωρούμε το πρόβλημα μας, και γύρω από αυτό κάνουμε ερωτήσεις στον εαυτό μας, που αφορούν στις τρεις πιθανές εκδοχές ζωής.

Σχεδιάζουμε στο χαρτί τις τρεις (3) διαφορετικές εκδοχές της επόμενης πενταετίας της ζωής μας χρησιμοποιώντας τον οδηγό «Σχεδίασε τη Ζωή σου», των Bill Burnett & Dave Evans» (εικόνα 1). Η προσέγγιση περιλαμβάνει συνολικά έντεκα βήματα τα οποία θα βοηθούν να ενδυναμώσουμε τη Σχεδιαστική Σκέψη μας ώστε να έχουμε μια καλοσχεδιασμένη ζωή:

1. Ξεκινάμε από εκεί που είμαστε,
2. Κατασκευάζουμε την πυξίδα μας,
3. Σχεδιάζουμε τη Διαδρομή,
4. Ξεκollάμε από περιοριστικές πεποιθήσεις,
5. Σχεδιάζουμε τη ζωή μας,
6. Πρωτοτυποποιούμε τη βέλτιστη διαδρομή,
7. Μαθαίνουμε να επιλέγουμε,
8. Σχεδιάζουμε τη δουλειά των ονείρων μας,
9. Επιλέγουμε την Ευτυχία,
10. Αποκτούμε ανοσία αποτυχίας,
11. Χτίζουμε μια ομάδα και μια καλοσχεδιασμένη ζωή.

Με τον οδηγό «Σχεδίασε τη Ζωή σου» των Bill Burnett & Dave Evans» (εικόνα 1), χαρτογραφούμε τις «Τρεις Εκδοχές της Ζωής μας». Έτσι το πρώτο σχέδιο οριζοντίως που θυμίζει πίνακα πέντε στηλών (5ετία), αφορά στην χαρτογράφηση της ζωής μας στο τώρα/σήμερα (Life One— Αυτό που κάνουμε ή εκδοχή 1 / Alternative Plan 1). Στο δεύτερο σχέδιο οριζοντίως ή δεύτερο πίνακα πέντε στηλών, αποτυπώνουμε τη Ζωή Δύο (Life Two/ εκδοχή 2 / Alternative Plan 2), αυτό που θα κάναμε αν δεν ίσχυε η Life One. Στο τρίτο σχέδιο οριζοντίως ή τρίτο πίνακα πέντε στηλών, αποτυπώνουμε τη Ζωή Τρία (Life Three, εκδοχή 3 / Alternative Plan 3), αυτά που θα θέλαμε να κάναμε ή η ζωή που θα ζούσαμε αν είχαμε απεριόριστους πόρους, ή αν τα χρήματα ή η δημόσια εικόνα μας δεν ήταν το ζητούμενο. Οι Εκδοχές Ζωής λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι η ζωή είναι μια Οδύσσεια, με πολλές ανατροπές και ματαιώσεις στην πορεία, και αυτό σημαίνει πως είναι συνετό να προετοιμαστείτε για ποικίλα πιθανά αποτελέσματα. Αλλά αντί να τα θεωρείτε ως «καλύτερα» ή «χειρότερα» σενάρια, απλά σκεφτείτε τα ως τρία ισότιμα και πιθανά σχέδια για οποιαδήποτε κατεύθυνση θα μπορούσε να πάρει η ζωή σας. Με αυτόν τον τρόπο, θα διαπιστώσετε ότι η άρση της πίεσης να ακολουθήσετε ένα μοναδικό μονοπάτι θα σας βοηθήσει να νιώσετε περισσότερο αφοσιωμένοι και με λιγότερο άγχος! Αφού λοιπόν δημιουργήσουμε τα τρία εναλλακτικά πενταετή σχέδια (εκδοχές ζωής), χρησιμοποιώντας την παραπάνω χαρτογράφηση (Οδηγό), κατόπιν δίνουμε σε κάθε εναλλακτική έναν περιγραφικό τίτλο έξι λέξεων (Word Title) και σημειώνουμε τρεις ερωτήσεις (questions this plan addresses) που προκύπτουν από την κάθε εκδοχή μας (δηλαδή των Life One, Life Two, Life Three). Στον Οδηγό παρατηρούμε ότι υπάρχουν επίσης κάτω από κάθε «Εκδοχή της Ζωής μας», τέσσερα κοντέρ (μετρητές ενδείξεων), από μηδέν (0) έως πλήρης (full), των παραμέτρων Πόροι - Αρεστότητα - Σιγουριά - Συνοχή. Σε ο,τι αφορά στους Πόρους, διερωτώμαστε εάν έχουμε τους αντικειμενικούς πόρους όπως χρόνο, χρήματα, δεξιότητες,

DESIGNING YOUR LIFE

012345

Alternative Plan # _____

6 word title: _____

Questions this plan addresses: _____

0100

RESOURCES

0100

I LIKE IT

0100

CONFIDENCE

0100

COHERENCE

012345

Alternative Plan # _____

6 word title: _____

Questions this plan addresses: _____

0100

RESOURCES

0100

I LIKE IT

0100

CONFIDENCE

0100

COHERENCE

012345

Alternative Plan # _____

6 word title: _____

Questions this plan addresses: _____

0100

RESOURCES

0100

I LIKE IT

0100

CONFIDENCE

0100

COHERENCE

012345

© 2016 Bill Burnett & Dave Evans

Εικόνα 1: Οδηγός «Σχεδιάσε τη Ζωή σου», ©Bill Burnett & Dave Evans».

επαφές που χρειάζεστε για να ολοκληρώσετε το σχέδιό σας. Για την Αρεστότητα εκτιμούμε πόσο πολύ επιθυμούμε ή ενθουσιαζόμαστε με την αντίστοιχη εκδοχή μας. Σε ό,τι αφορά στη Σιγουριά, καταγράφουμε εάν αισθανόμαστε γεμάτοι αυτοπεποίθηση ή αν είμαστε αρκετά αβέβαιοι για να το πετύχουμε. Για τη Συνοχή καταγράφουμε αν έχει νόημα το σχέδιο από μόνο του, αν είναι συναφές με εμάς, τις αξίες μας και την προοπτική ζωής μας.

Αφού δώσαμε περιγραφικό τίτλο και σημειώσαμε τρεις ερωτήσεις σε σχέση με τον τίτλο, μετά, αποτυπώνουμε στα κοντέρ τη βαθμολογία μας για κάθε εναλλακτική ως προς τους Πόρους, την Αρεστότητα, την Σιγουριά και τη Συνοχή. Βέλτιστο κρίνεται να παρουσιάζουμε τη χαρτογράφηση της Οδύσσειας Σχεδιαστικής Σκέψης μας σε άλλο άτομο, ή σε μια ομάδα όπου ανήκουμε και εμπιστευόμαστε.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, ξεκινάμε ορίζοντας το πρόβλημα μας. Ένα πρόβλημα διατυπωμένο με σαφήνεια μπορεί να οδηγήσει σε επίλυση και άρα σε μια Καλά Σχεδιασμένη Ζωή. Το πρόβλημα μπορεί να έχει να κάνει με τους τομείς της Εργασίας, της Απόλαυσης, της Αγάπης, της Υγείας. Ποιος από αυτούς τους τομείς είναι πιο σημαντικός για εσάς; Αναρωτηθείτε αν το «πρόβλημά» σας είναι πρόβλημα ιδιαίτερης βαρύτητας (πχ. Γιατί είμαι εδώ; Τι κάνω; Γιατί έχει σημασία; Ποιος είναι ο σκοπός μου; Ποιο είναι το νόημα όλων αυτών;). Η χαρτογράφηση της Οδύσσειας Σχεδιαστικής Σκέψης είναι ένας σχεδιασμός ζωής, ένας τρόπος για να βρείτε τις δικές σας απαντήσεις σε αυτές τις διαχρονικές ερωτήσεις και να ανακαλύψετε τη δική σας καλή ζωή.

ΥΓΕΙΑ: Το πώς αξιολογούμε την υγεία μας θα επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο αξιολόγησης της ποιότητας της ζωής μας και τι μπορεί να θέλουμε να επανασχεδιάσουμε στο μέλλον.

ΕΡΓΑΣΙΑ : Κάνουμε μια λίστα με όλους τους τρόπους με τους οποίους εργα-

ζόμαστε και, στη συνέχεια, «μετράμε» την επαγγελματική μας ζωή στο σύνολό της. Υποθέτουμε ότι υπάρχουν πράγματα στη λίστα μας για τα οποία πληρωνόμαστε. Αυτό θα περιλαμβάνει τη δουλειά μας (εννέα έως πέντε), τη δεύτερη εργασία μας, εάν η πρώτη δεν είναι αρκετή, και οποιαδήποτε συμπληρωματική που μπορεί να κάνουμε. Εάν είμαστε τακτικός εθελοντής σε οποιονδήποτε οργανισμό, το υπολογίζουμε το επίσης. Ο καθένας μας παλεύει με ερωτήσεις σχετικά με τη ζωή, τη δουλειά και το νόημα και τον σκοπό του στον κόσμο. Έτσι τα ερωτήματα σχετικά με τη δουλειά που μπορεί να χαρτογραφηθούν, μπορεί να είναι π.χ. Πώς μπορώ να βρω μια δουλειά που μου αρέσει ή ίσως και αγαπώ; Πώς μπορώ να χτίσω μια καριέρα που θα μου εξασφαλίσει μια καλή ζωή; Πώς ισορροπώ το χρόνο ανάμεσα στην καριέρα μου και την οικογένειά μου; Πώς μπορώ να κάνω τη διαφορά στον κόσμο;

ΑΠΟΛΑΥΣΗ: Τα χόμπυ, το παιχνίδι είναι μια δραστηριότητα που φέρνει χαρά μόνο και μόνο που το κάνουμε. Μπορεί να περιλαμβάνει οργανωμένη δραστηριότητα ή μη, αλλά μόνο δραστηριότητες που γίνονται για διασκέδαση και όχι επί πληρωμή. Κάνουμε μια γρήγορη λίστα με αυτά και στη συνέχεια, συμπληρώνουμε το κοντέρ ανάλογα (είμαστε γεμάτοι κατά ένα τέταρτο, ή μισό, ή τρία τέταρτα, ή πραγματικά γεμάτοι;)

ΑΓΑΠΗ/ΣΧΕΣΕΙΣ: Πιστεύουμε ότι η αγάπη κάνει τον κόσμο να γυρίζει και όταν δεν την έχουμε, ο κόσμος μας δεν είναι τόσο φωτεινός και ζωντανός όσο θα μπορούσε να είναι. Γνωρίζουμε επίσης ότι πρέπει να δίνουμε προσοχή στην αγάπη και ότι έρχεται σε ένα ευρύ φάσμα μορφών αγάπης. Η «πρώτη τη τάξη» σχέση μας είναι εκεί που πάμε άμεσα για λήψη αγάπης, συνήθως ακολουθούν τα παιδιά και μετά ομάδες ανθρώπων, κοινοτήτων, κατοικίδιων και οτιδήποτε άλλο είναι αντικείμενο αγάπης για εμάς. Είναι σημαντικό στο πεδίο αυτό να εντάσσουμε αυτούς που νοιώθουμε ότι μας αγαπούν και αυτούς που αγαπάμε. Κάνουμε μια λίστα και, στη συνέχεια, αποτυπώνουμε στο με-

τρητή μας.

Το σημαντικό είναι να σκεφτόμαστε σαν σχεδιαστές: Να είμαστε περίεργοι. Να δοκιμάζουμε καινούρια ή διαφορετικά πράγματα. Να επαναδιατυπώνουμε προβλήματα. Να θυμόμαστε ότι είναι απλά μια διαδικασία. Να μην διστάζουμε ή φοβόμαστε και να ζητάμε βοήθεια.

Για παράδειγμα:

Δυσλειτουργική πεποίθηση: *Το πτυχίο μου καθορίζει την καριέρα μου.*

Επαναδιατυπώστε/Reframe: *Τα τρία τέταρτα όλων των αποφοίτων δεν καταλήγουν να εργάζονται σε μια καριέρα που σχετίζεται με τις ειδικότητες τους.*

Δυσλειτουργική πεποίθηση: Αν είσαι επιτυχημένος, θα είσαι ευτυχισμένος. Reframe: Η αληθινή ευτυχία προέρχεται από το σχεδιασμό μιας ζωής που λειτουργεί για εμάς προσωπικά.

Δυσλειτουργική πεποίθηση: Είναι πολύ αργά. Reframe: Ποτέ δεν είναι αργά για να σχεδιάσετε μια ζωή που αγαπάτε.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Ο στόχος σας για τη ζωή σας είναι μάλλον απλός: η συνοχή. Μια συνεκτική ζωή είναι μια ζωή με τέτοιο τρόπο που μπορείτε να συνδέσετε ξεκάθαρα τις τελείες μεταξύ τριών πραγμάτων:

α) Ποιός είσαι, β) Τι πιστεύεις, γ) Τι κάνεις.

Πού αλληλοσυμπληρώνονται οι απόψεις σας για τη δουλειά και τη ζωή; Πού συγκρούονται; Το ένα οδηγεί το άλλο; Πως;

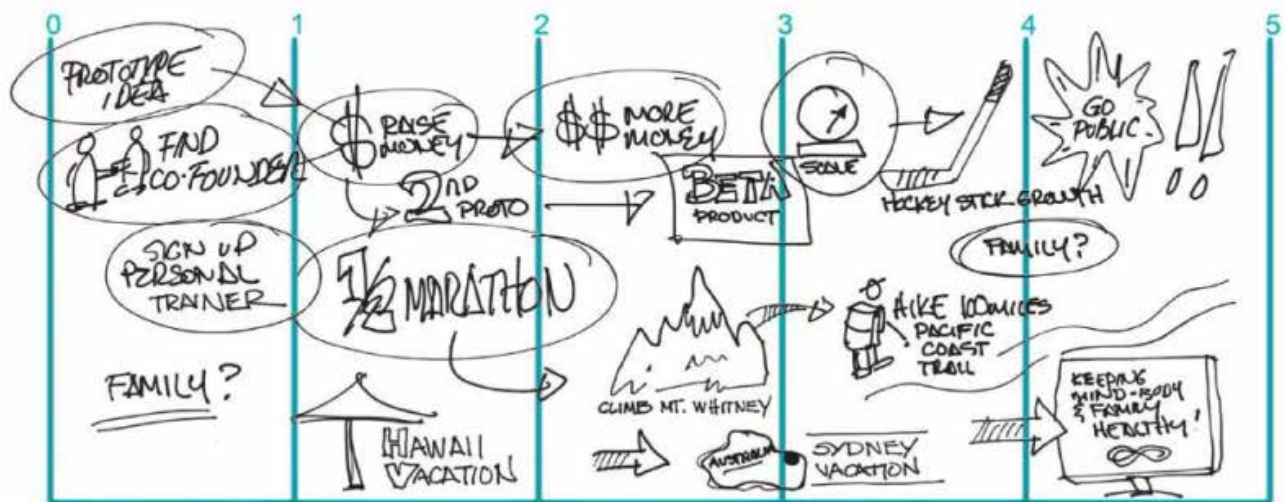
Κρατήστε ημερολόγιο. Συμπληρώστε ένα αρχείο καταγραφής των καθημερινών σας δραστηριοτήτων. Σημειώστε τότε αισθάνεστε περισσότερο δεσμευμένοι στο να ασχοληθείτε με τις εκδοχές της ζωής σας, τότε γεμάτοι ενέργεια, τότε αδιάφοροι και τι κάνετε αυτές τις στιγμές. Προσπαθήστε να το κάνετε αυτό καθημερινά, ή τουλάχιστον κάθε

λίγες μέρες. Συνεχίστε αυτήν την καθημερινή καταγραφή για τρεις εβδομάδες. Στο τέλος κάθε εβδομάδας, σημειώστε τις σκέψεις σας, παρατηρήστε ποιες δραστηριότητες είναι ελκυστικές και ποιες όχι. Καθώς επιζητάτε ενθουσιασμό, μπορείτε επίσης να μετρήσετε τα επίπεδα ενέργειάς σας. Γιατί, όπως όλοι γνωρίζουμε, κάθε καθημερινή δραστηριότητα απαιτεί ένα ορισμένο επίπεδο σωματικής και πνευματικής εργασίας, που και τα δύο εξαντλούν την ενέργειά μας. Ωστόσο, ορισμένες δραστηριότητες - όπως πράγματα που αντιπαθούμε ή μας προκαλούν άγχος - έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο από άλλες. Αντίθετα, οι δραστηριότητες που μας φέρνουν την αίσθηση της ολοκλήρωσης μπορούν πραγματικά να αυξήσουν τα επίπεδα ενέργειάς μας. Το ημερολόγιο μπορεί να σας βοηθήσει να το παρακολουθήσετε και αυτό, επομένως χρησιμοποιήστε το για να σημειώσετε ποιες δραστηριότητες εξαντλούν την ενέργειά σας και ποιες σας κάνουν να αισθάνεστε αναζωογονημένοι και αφοσιωμένοι. Για παράδειγμα, αν αισθάνεστε κουρασμένοι αφού καθίσετε σε μια συνάντηση, αλλά είστε ενθουσιασμένοι αφού μιλήσετε με έναν πελάτη, συνάδελφο, φίλο, σημειώστε το. Εξασκώντας τη Σχεδιαστική Σκέψη ανακαλύπτουμε την ομορφιά της χαρτογράφησης του μυαλού μας! Γιατί όταν δίνουμε στο μυαλό μας την ελευθερία να εξερευνήσει νέες ιδέες, διαπιστώνουμε ότι μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες ευκαιρίες για τον εαυτό μας απλά με ένα στυλό και χαρτί. Έτσι ξεκολλάμε από εκεί που φαινομενικά είχαμε βαλτώσει, και βρίσκουμε τη ροή μας!

Ακολουθώντας δύο παραδείγματα χαρτογράφησης εκδοχών ζωής από το βιβλίο «Σχεδίασε τη Ζωή σου», των Bill Burnett & Dave Evans»:

Example 1 *

Title: "All In—The Silicon Valley Story"

Alternative Plan # 1

RESOURCES

I LIKE IT

CONFIDENCE

COHERENCE

6-word title:
ALL IN—THE SILICON VALLEY STORY

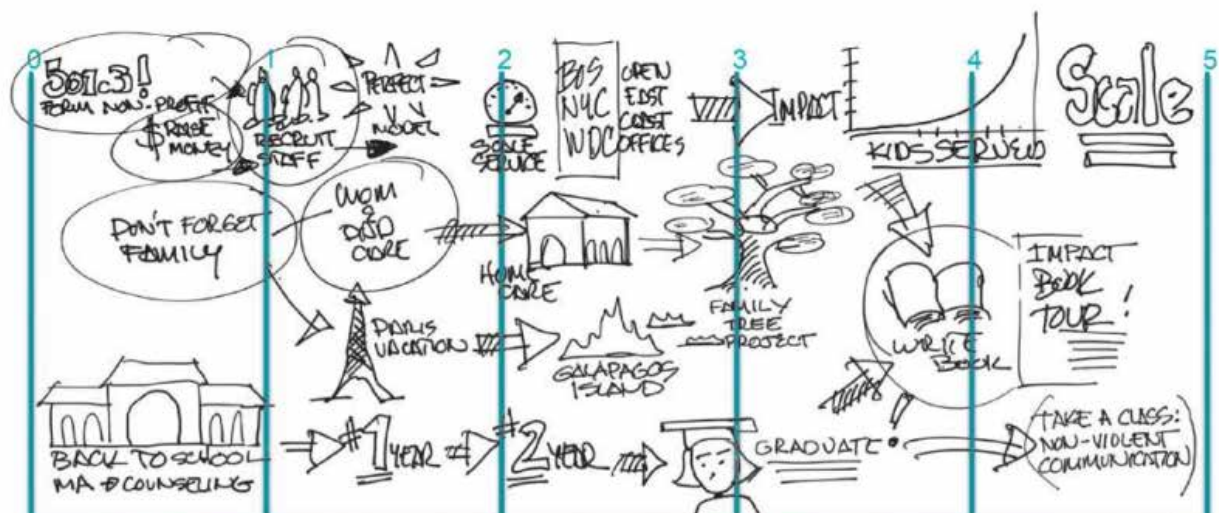
Questions this plan addresses:

1. DO I HAVE WHAT IT TAKES?
2. IS MY IDEA GOOD ENOUGH?
3. WILL I ATTRACT VC \$

Example 2 **

Title: "Using What I Know—Helping Kids!"

Alternative Plan # 2

RESOURCES

I LIKE IT

CONFIDENCE

COHERENCE

6-word title:
USING WHAT I KNOW—HELPING KIDS!

Questions this plan addresses:

1. WILL SKILLS TRANSLATE?
2. CAN I REALLY HELP KIDS?
3. WILL THIS BE MEANINGFUL?

*Τίτλος Παραδείγματος 1 έξι λέξεων (Word Title): «All In-The Silicon Valley Story», Εκδοχής Ζωής 1 (=Τώρα/Σήμερα), με τρεις ερωτήσεις που προκύπτουν από την εκδοχή αυτή: 1.«Έχω ό,τι χρειάζεται για να είμαι επιχειρηματίας;», 2.«Είναι η ιδέα μου αρκετά καλή;», 3.«Θα μπορώ να συγκεντρώσω χρήματα επιχειρηματικού κεφαλαίου;»

**Τίτλος Παραδείγματος 2, έξι λέξεων (Word Title): «Using What I Know-Helping Kids! (Χρήση όσων ξέρω-Βοηθώντας τα παιδιά!)», Εκδοχής Ζωής 2 (=αυτό που θα κάναμε αν δεν ίσχυε η Εκδοχής Ζωής 1), με τρεις ερωτήσεις που προκύπτουν από την εκδοχή αυτή: 1.«Θα αξιοποιηθούν οι δεξιότητές μου σε οργανισμούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα;», 2.«Μπορώ πραγματικά να βοηθήσω τα παιδιά που κινδυνεύουν μέσω ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού;», 3.«Θα έχει νόημα;».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μια συνεκτική ζωή είναι μια ζωή με τέτοιο τρόπο όπου μπορούμε να συνδέσουμε ξεκάθαρα τις τελείες μεταξύ τριών πραγμάτων: ποιος είμαι, τι πιστεύω, τι κάνω. Αν θέλετε να είστε ευτυχισμένοι με τη ζωή σας, αυτή η δύναμη είναι απολύτως στον έλεγχό σας. Προσεγγίζοντας το μέλλον σας με τη νοοτροπία και την εργαλαιοθήκη ενός σχεδιαστή, μπορείτε να δημιουργήσετε ένα ουσιαστικό και ικανοποιητικό μέλλον. Απλώς θυμηθείτε να ξεκινήσετε εστιάζοντας στην τρέχουσα κατάστασή σας και στη συνέχεια χαρτογραφήστε την Οδύσσεια της Σχεδιαστικής σας Σκέψης για να φτάσετε από εκεί που βρίσκεστε στο σημείο που θέλετε να είστε. Στη συνέχεια, θυμηθείτε να αξιολογήσετε τους τέσσερις σημαντικούς τομείς της ζωής και να βρείτε μια ισορροπία που λειτουργεί για εσάς. Κατόπιν προχωρήστε στην κατανόηση των απόψεων για τη ζωή σας και να αναπτύξετε τις τρεις εκδοχές της ζωής σας για το μέλλον σας.

Δυσλειτουργική πεποίθηση: Τελείωσα το σχεδιασμό της ζωής μου, η σκληρή δουλειά έχει γίνει και όλα θα πάνε υπέροχα. Reframe: Δεν τελειώνει ποτέ ο σχεδιασμός της ζωής μας, η χαρτογράφηση της Οδύσσειάς μας. Η ζωή είναι ένα χαρούμενο και ατελείωτο πλάνο σχεδιασμού για να χτίζουμε το δρόμο μας προς τα εμπρός.

Μια καλά σχεδιασμένη ζωή είναι ένα θαυμάσιο χαρτοφυλάκιο από εμπειρίες, περιπέτειες, αποτυχίες που μας δίδαξαν σημαντικά μαθήματα, δυσκο-

λίες που μας έκαναν πιο δυνατούς και μας βοήθησαν να γνωρίσουμε καλύτερα τον εαυτό μας, μας οδήγησαν στα επιτεύγματά μας και στην ικανοποίηση των στοχεύσεών μας.

ΠΗΓΕΣ

[Designing your life](#), Bill Burnett & Dave Evans.

“[Design Thinking and Innovation: Strategic Tools for the Sustainability of the Higher Education Institutions](#)», Dr Aikaterini POUSTOURLI. [11TH EUS INTERNATIONAL CONGRESS & 17TH HSSS NATIONAL & INTERNATIONAL CONFERENCE entitled “SYSTEMIC DESIGN THINKING FOR CREATIVITY”](#), 6-9/10/2021 Athens, Greece. Scientific paper that generated from my Individual Capture Project fulfilled during 2019 under my studies at the Postgraduate Program entitled «Innovation and Design Thinking» of the MIT (Management Executive Education), Columbia Business School Center of Business/Executive Education) and Tuck Dartmouth Executive Education).

[IDEO](#) Design Thinking Method ((founded by Stanford University professor David Kelley in 1978)

[SIT](#) (systematic inventive thinking), Design Thinking Method.

Mentor's Corner

ΜΕΝΤΟΡΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Μιχάλης Αργυρούδης

• Λογιστής στη Numerica

• Προσφέρει φορολογικές και λογιστικές συμβουλές σε νέους επιχειρηματίες

• Ελλάδα

Δημήτριος Καράμπελας

• Μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής της PM² Alliance

• Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους που επιθυμούν να αποκτήσουν πιστοποίηση στη «Διαχείριση Κινδύνων», στη Διαχείριση Έργου και σε επιχειρηματίες που αντιμετωπίζουν πραγματικές καταστάσεις «Διαχείρισης Κινδύνων» ή/και θέλουν να οργανώσουν τα έργα τους.

• Βέλγιο

Δημήτρης Δημητριάδης

• Σύμβουλος στην D.Demetriades Architectes

• Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους επαγγελματίες και φοιτητές που ενδιαφέρονται σχετικά με τις σπουδές και τις επιχειρηματικές τους φιλοδοξίες στην Ελβετία

• Ελλάδα

Χρήστος Κούσης

• Υπεύθυνος καταστημάτων στη RETAILORS

• Προσφέρει συμβουλές σε επιχειρηματίες, καθώς και σε όσους θέλουν να γνωρίσουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διαμονή στο εξωτερικό και η επιχειρηματική δραστηριότητα.

• Βιέννη

ΜΕΝΤΟΡΕΣ ΣΠΟΥΔΩΝ & ΚΑΡΙΕΡΑΣ

Δημήτριος Καράμπελας

• Μηχανικός στην ASML Holding

• Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους που θέλουν να διαμείνουν στη Σουηδία

• Σουηδία

Νεκτάριος Μπενέκος

• Φυσικός στο Cern

• Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους για σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόι στο Ουρμπάνα-Σαμπέιν και στο Cern ή έρευνα και οποιαδήποτε άλλη ακαδημαϊκή απασχόληση.

• Ελβετία

Ιωάννης Φωτάκης

• Γραμματέας στο τμήμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ

• Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους επαγγελματίες και φοιτητές που επιθυμούν μία καριέρα στον τομέα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και σε κάθε οργανισμό στη Γενεύη

• Ελβετία

Ηλίας Καραγιάννης

• Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Τζορτζ Ουάσινγκτον

• Προσφέρει συμβουλές σε κάθε νέο για τις σπουδές που θέλει να ακολουθήσει

• ΗΠΑ

ΜΕΝΤΟΡΕΣ ΚΑΡΙΕΡΑΣ

Δημήτρης Κουζέλης

- Δικηγόρος Ευρωπαϊκών Πατεντών στο EPI και EPO

- Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους που αναζητούν συμβουλές για την καριέρα τους

- Ολλανδία

Ιωάννης Ορφανός

- Σύμβουλος στο Energy and Industrial Strategy (BEIS)

- Προσφέρει καθοδήγηση σε φοιτητές, ερευνητές, επαγγελματίες που έχουν ξεκινήσει ή επιθυμούν να ακολουθήσουν μια επαγγελματική πορεία στους τομείς της βιωσιμότητας, της ενεργειακής απόδοσης και της επένδυσης σε ακίνητα

- Ην. Βασίλειο

Χρήστος Σαραγιώτης

- Seismic acoustic officer στη Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization

- Προσφέρει συμβουλές σε πτυχιούχους από τμήματα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, Επιστήμης Υπολογιστών ή που συνδυάζουν προγραμματισμό ηλεκτρονικών υπολογιστών, επιστημονική έρευνα μηχανικής λογισμικού και διαχείριση έργων σε όλο τον κόσμο

- Αυστρία

Σπύρος Παππάς

- Δικηγόρος

- Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους επαγγελματίες που επιθυμούν να προσδιορίσουν την επαγγελματική τους πορεία στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα είτε στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό και πρόσφατοι πτυχιούχοι που αναζητούν συμβουλές στα επόμενα βήματα τους.

- Βέλγιο

YOUNG MENTORS

Φώτης Τέκος

- Ακαδημαϊκός στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

- Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους Θετικής και τεχνολογικής κατεύθυνσης, αλλά και όποιος ενδιαφέρεται για σπουδές στο πεδίο του.

- Ελλάδα

Αλέξανδρος Μάρος

- Ακαδημαϊκός

- Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους που θέλουν να μάθουν, πάνω στις θεματικές της Ανθρωπολογίας, Αρχαιολογίας και Ανθρωπολογίας

- Ελλάδα

Ευαγγελία Σίσκα

- Δικηγόρος στο European Asylum Support Office & World Bank Group

- Προσφέρει καθοδήγηση σε νέους επαγγελματίες και φοιτητές που ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν μια σταδιοδρομία στα ανθρώπινα δικαιώματα, σε ΜΚΟ ή διεθνείς οργανισμούς και που ενδιαφέρονται να συνεχίσουν σπουδές στις Ηνωμένες Πολιτείες

- Ελλάδα

Ανδριάννα Τσόγκα

- Υπεύθυνη Συμμόρφωσης στη Langham Hall

- Προσφέρει καθοδήγηση σε πτυχιούχους, ειδικά στους τομείς Διοίκησης Επιχειρήσεων και Χρηματοοικονομικών, που αναζητούν το επόμενο βήμα είτε ακαδημαϊκά είτε επαγγελματικά και σε νέους επαγγελματίες που εξετάζουν την επιλογή να μετακομίσουν στο Λουξεμβούργο ως επόμενο βήμα σταδιοδρομίας.

- Λουξεμβούργο

Αντί επιλόγου : Παιδεία: Η παγκόσμια γλώσσα του μέλλοντος

Χρήστος Μπεζιρτζόγλου,
Άλληλον μέντορας Σταδιοδρομίας, Φυσικός, Στέλεχος Ευρωπαϊκής Επιτροπής,
Μέλος του ΔΣ της ΑΛΛΗΛΟΝ
[Christos Bezirtzoglou | LinkedIn](#)

Από την Eliza στο ChatGPT

Μια φορά και ένα καιρό, στο μακρινό έτος 1964, δημιουργήθηκε το πρώτο γνωστό πρόγραμμα «Τεχνητής Νοημοσύνης»¹, με την ονομασία [ELIZA](#). Ο γράφων το άρθρο είχε και αυτός, όπως και πολλοί άλλοι, εντυπωσιαστεί με τις δυνατότητες του προγράμματος και πίστευε ότι παρόμοια προγράμματα θα εμφανιζόντουσαν σύντομα.

Ευτυχώς τον Νοέμβριο του 2022 περάσαμε από την μακρά εποχή του χειμώνα στο καλοκαίρι της Τεχνητής Νοημοσύνης με την έλευση του [ChatGPT](#)². Η νέα εποχή της «[παραγωγικής τεχνητής νοημοσύνης](#)» είναι εδώ.

Εφαρμογές^{3 4 5 6}, όπως το ChatGPT, το [new Bing](#), το [LensaAI](#) και το [DALL·E](#), είναι ανάμεσα στα πλέον πρωτοποριακά προγράμματα αυτής της τεχνολογικής άνοιξης, η οποία προκαλεί τεράστιες αλλαγές καθώς μπορεί να συντάξει κείμενα ή να δημιουργήσει φωτογραφίες

σχεδόν όπως ο άνθρωπος, ανταποκρινόμενα στα απλά ερωτήματα που του βάζουν οι χρήστες, αλλά βασιζόμενα σε κείμενα που έχουν «μελετήσει».

Η θέση της Παιδείας στην νέα εποχή

Η εκπαίδευση δεν είναι μόνο ένα εργαλείο ανάπτυξης – σε ατομικό, κοινότητες ή/και έθνους. Είναι το θεμέλιο για το μέλλον μας. Είναι η γνώση και η δυνατότητα που δίνει στον άνθρωπο να κάνει σωστές επιλογές. Είναι το εργαλείο που θα ενθαρρύνει τους νέους να κυνηγήσουν τα όνειρά τους και να δημιουργήσουν την καλύτερη κοινωνία του μέλλοντος.

Ας προσπαθήσουμε να αναφέρουμε ποιες είναι οι δεξιότητες που θα πρέπει να αναπτύξουν οι νέοι αλλά και ποιος πρέπει να είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός της παιδείας του μέλλοντος.

Μήνυμα προς εθνικούς και ευρωπαίους πολιτικούς

Επενδύοντας στην παιδεία, επενδύουμε

στο μέλλον της Ελλάδας!

Οι πανεπιστημιακοί στις ΗΠΑ, έχουν αρχίσει να μεταβάλλουν την εκπαιδευτική διαδικασία μετά την εμφάνιση των νέων καινοτόμων εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης⁷, γεγονός που ίσως αποτελεί την αρχή μιας τεράστιας αλλαγής στη διδασκαλία και την εκμάθηση. Πολλοί καθηγητές επανασχεδιάζουν από την αρχή τα μαθήματα που διδάσκουν, προσθέτοντας περισσότερες προφορικές εξετάσεις, ομαδικές εργασίες, καταργούν τις εργασίες που υποβάλλονται διαδικτυακά εξ αποστάσεως και προκρίνουν εξετάσεις ή/και χειρόγραφες εργασίες εντός των πανεπιστημιακών αιθουσών⁸.

Ο Edgar Morin έγραψε στην δεύτερη από τις επτά αρχές για την παιδεία του μέλλοντος⁹ ότι:

Η παιδεία οφείλει να μυήσει τον πολίτη της νέας χιλιετίας στους τρόπους και τις μεθόδους, με τις οποίες προσεγγίζονται οι κατηγορίες του πλαισίου, της σφαιρικότητας, του πολυδιάστατου και του πολύπλοκου. Η μέχρι τώρα παιδεία «δεν μας έμαθε να συσχετίζουμε τις γνώσεις, αλλά να τις διαχωρίζουμε, να τις περιχαράκωνουμε και να τις απομονώνουμε». Απαιτείται λοιπόν μια μεταρρύθμιση της σκέψης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ίδια μας η ικανότητα να οργανώνουμε τη γνώση.

Το σχολείο του μέλλοντος, το σχολείο [STEAME](#), θα πρέπει να καλύπτει το πλήρες φάσμα των διαθεματικών και διεπιστημονικών προτεραιοτήτων, δηλαδή "Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική, Τέχνες, Μαθηματικά και Επιχειρηματικότητα". Η ψηφιακή μάθηση και τα καινοτόμα τεχνολογικά εργαλεία γίνονται αναντικατάστατο μέρος της ολιστικής διαδικασίας μάθησης.

Η τρέχουσα πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης βασίζεται ακόμα στο μέγεθος – δηλαδή στο πόσα πολλά δεδομένα μπορεί να έχει διαβάσει ένα νευρωνικό δίκτυο πριν συνδυάσει συνάψεις και δώσει απαντήσεις – και όχι στην ποιότητα – που είναι η ειδοποιός διαφορά με την ανθρώπινη λογική. Η όπως το ανέφερε με απλά λόγια ο νέος υπουργός παιδείας «Θέλουμε τα παιδιά λιγότερο σαν σκληρούς δίσκους και περισ-

σότερο ως επεξεργαστές».

Συμπέρασμα

Στα παρελθόν είχαμε το κίνημα των Λουδήτων που ως κοσμοθεωρία απαξίωναν την τεχνολογία. Όμως η τεχνολογία προχώρησε και βοήθησε στην καθημερινότητα του ανθρώπου.

Σήμερα βρισκόμαστε πάλι μπροστά σε ένα δίλημμα: Πρέπει να προχωρήσουμε με την νέα τεχνολογία; Η προσωπική μου συμβουλή θα ήταν να θυμίσω το απόφθεγμα του Ηράκλειτου που μας είπε ότι τα «Πάντα ρέει, πάντα χωρεί, και οὐδὲν μένει¹⁰».

Βλέπουμε λοιπόν την δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού, τεχνολογικού και κατ'επέκταση εργασιακού οικοσυστήματος.

Carpe diem λοιπόν. Αδράχτε την ευκαιρία και γίνεται οι ηγέτες του μέλλοντος.

¹Ο όρος είναι σε εισαγωγικά αφού το πρόγραμμα ήταν στην πραγματικότητα απλώς μια έξυπνη εφαρμογή επεξεργασίας φυσικής γλώσσας.

²[What Is ChatGPT Doing ... and Why Does It Work?](#)

³[What is ChatGPT, DALL-E, and generative AI?](#)

⁴[Generative AI: What Is It, Tools, Models, Applications and Use Cases](#)

⁵[Here are 30 generative AI tools you can try for free](#)

⁶[Generative AI Application Landscape](#)

⁷Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι, όπως για κάθε πρόγραμμα ιού υπολογιστή υπάρχει το αντιπρόγραμμα που το βρίσκει και το εξουδετερώνει, έτσι έχει αναπτυχθεί και το πρόγραμμα [GPTZero](#) για τον εντοπισμό κειμένων τα οποία έχουν δημιουργηθεί από προγράμματα παραγωγικής τεχνητής νοημοσύνης.

⁸[ChatGPT-and-Artificial-Intelligence-in-higher-education-Quick-Start-guide](#)

⁹[Παιδείας μέλλον...](#)

¹⁰Τα πάντα ρέουν, τα πάντα προχωρούν, και τίποτα δεν μένει ακίνητο!

“Στους γονείς οφείλομεν το ζην,
στους δε διδασκάλους το ευ ζην.”

Μέγας Αλέξανδρος

Facebook: www.facebook.com/ALLILONnet
Linkedin: www.linkedin.com/company/allilon
Twitter: @ALLILONnet

ISSN 2732-7701